

30 1921

SZABOLCSI SZEMLE

· FŐSZERKESZTŐ: SZOHOR PÁL ·
· SZERKESZTŐK ·
· SZENTMIKLÓSI PÉTER ·
· BELOHORSZKY FERENC ·

· A SZABOLCSVÁRMEGYEI BÉSSENYEI KÖR ·
· KIADVÁNYA · NYIREGYHÁZA ·

III. évfolyam

7—10. szám

Karácsony

TARTALOM:

	Oldal.
<i>Margócsy Emilné</i> : Törüld le az egészset, Marika!	193
<i>Szinegh Béla</i> : Versek	197
<i>Dr. Belohorszky Ferenc</i> : A világmárkás „magyar” regény	199
<i>Dr. Benkő László</i> : A jóslás	218
<i>L. Farkas Ibolya</i> verse	221
<i>Dr. Sziklay László</i> : Tót vagy szlovák?	222
<i>Szóvátay Gáborka</i> : Versek	229
<i>Magyar Adorján</i> : A mesebeli „Változó Vár”	233
<i>Ubrizsy Gábor</i> : A nyíregyházi erdő növényformációi	244
<i>Szentmihályi Péter</i> : Az iskolai német nyelvoktatás	254
<i>Csokonyai Erzsébet</i> verse	266
Holmi	267
Értesítés	275

A magyarság sorsdöntő óráit éli; a tizenkettedik órában kell a köztudatot korszerűvé tenni és a lappangó szellemi erőket táborba szólítani. A Nyírség minden friss, életerős hajtását bemutatni s a szabolcsi kultúra minden jelentős mozzanatáról tájékoztatni a nagyközönséget, ez a

SZABOLCSI SZEMLE

célja. Közönséget, irodalmi, művészi köztudatot akar nevelni, amelynek számára a szellemi élet az igazi hatalom. Hasábjain a Nyírség, a szabolcsi élet legkiválóbb és legmagyarabb egyéniségei találkoznak a magyar életet a szabolcsi földön irányító kultúrértékekkel. Cikkeinek tárgyát és súlyát a nagyközönséghez szabja, érdekességét a mai életkörhöz, a művészi formáját pedig a legszélesebbkörű olvasótáborához.

A *Szabolcsi Szemle* a Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör hivatalos lapja.

A kör tagjai közül azok, akik tagdíjukat befizették, a *Szabolcsi Szemlét* két pengőért tagilletményképen kapják.

Előfizetési díj nem tagoknak egy évre: 3 pengő. *Egyes szám ára*: 40 fillér.

A *Szabolcsi Szemle* évenként tíz számban jelenik meg.

A szerkesztőbizottság elnöke: a Bessenyei Kör irodalmi szakosztályának elnöke, dr. Horthy István.

A szerkesztőbizottság tagjai: Aradvári Béla, dr. Borbély Miklós, dr. Borbély Sándor (Kisvárdán), dr. Keéky István, dr. Kelen László (Nagykálló), Margócsy Emilné, dr. Méreyné Juhász Margit, Nagy Vilmos, Rába László, dr. Scharbert Armin, dr. Spányi Géza, Szigeti Sándor, dr. Sziklay László, dr. Vietórisz József.

Kiadó: Bata Sándor, az Újságbolt tulajdonosa, Nyíregyháza.

Kéziratokat a főszerkesztő címére kell küldeni: (Nyíregyháza, Városháza). Kéziratokat nem adunk vissza. Megrendelni Nyíregyházán a kiadónál lehet.

A Bessenyei érmet rajzolta: Szalay Pál, a címlapot tervezte: Tóth I. Lajos.

TÖRÜLD LE AZ EGÉSZET, MARIKA!

A falu utolsó házában a rozoga kiskapu halkán kinyílott. valaki besurrant rajta. A kilincs már évek óta se nem nyit, se nem zár. Annál észrevétlenebbül jöhetett be rajta az a sáppadt, magas leány. Városias sötétszürke kabát volt rajta. A feje fekete kendővel bekötve és a karját abroszba kötött hatalmas batyu húzta lefele.

A batyut letette maga mellé a földre, ő pedig egy nagyon fáradt mozdulattal odatámaszkodott a kapufélfához.

Szétnézett az udvarban. Két esztendeje nem volt itthon, de azért minden olyan, mintha tegnap látta volna utóljára.

Mert ebben az időtájban hagyta itt a falut, mikor nem akart szegődni aratásba. Azt mondta neki az anyja: — Ha nem hozol életet a házhoz, akkor már menj is, mert nem tudok mit enni adni a télen. — De hát érezte, hogy nem bírja az aratást.

Elment Pestre a Schwartz bótosné lányához szolgálni. Küldözött haza az édes anyjának havonként 6—8 pengőt, a többit betette a postatakarékpénztárba, ahogy a tanító úr tanácsolta neki. Egész addig tartott ez a jó dolog, amíg... No, de gyerünk a dolog rendje után!

Persze, hogy ebben az időben ment el, mert hiszen a török szekfű szakálás, piros-fehér-tarka virága akkor volt teljében. Még vitt is magával egy bokrétát belőle. Most meg éppen úgy virítanak, mintha ezzel is azt akarnák bizonyítani, hogy az a pesti két esztendő csak álom volt. Rossz álom...

Az öreg eperfa a kút mellett szeliden integetet zöld tenyerével. Pár kendermagos tyúk meg egy hetyke kakas békésen kaparászott, fürdött alatta a meleg homokban. Szórol-szóra úgy, mint kétévvel ezelőtt.

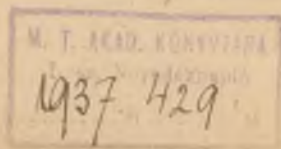
A vakolat is csakúgy potyog most is a falról, mint akkor. Nagy barna mezők tarkállanak a fehérségen. Az üres istálló falán még most is meg van Nagymagyarország térképe, amit ismétlős korában formált ki az omladozó falon. Hunyt parázssal rajzolta bele a Tisza, Duna vonalát. Mosolyoghatnékja támadt, ahogyan nézte.

Összerezzent.

Motyogás hallatszott ki a pitvarból. Régi szokása volt az édes anyjának, hogy szeretett magában, vagy az állatokkal beszélgetni. Hísz talán be is rozsdásodott volna a szája máskülönben.

— No Cirmos, te dög! Kelj fel, mit lomhászkodol itt egész nap? Az egér tegnap is megkezdte a csizmakenő szalonnát, te meg itt döglesz a kuckóban. Hogy az a jó Isten miért nem teremtett engem macskának téged meg özvegy Siket Ádámnénak? — Hallatszott, hogy megcsikordul az ajtó és mögüle kiveszi az anyja a seprünyelet.

A vén macska hirtelen kiugrott az udvarra. Nem várta meg,

amíg lesujt az ócska szerszám. Előbb megjelent az ajtóban a magasra tartott seprű, azután özvegy Siket Ádámné. A macska már régen a kert legvégén volt, az asszony keze még mindig kinyújtva meredt a levegőbe.

Mert meglátta a leányát.

— Hát, te nyomorult utolsó, még be mersz jönni a házamba, — sziszegte az öreg asszony és barázdás arcán megfeszült a petyhüdt bőr, ahogy fogait csikorgatta.

— Nesze, nesze, nesze — és minden szó után odasujtott a leány felé. A kapu felfogta az ütéseket, de az egyik mégis a homlokán érte.

Erre a leány felkapta a batyut, de nem kifelé szaladt, hanem a pitvaron keresztül berohant a szobába. Lerogyott az asztal mellé a háts lócára és tüzes, száraz szemmel várta mi következik.

Siket Ádámné is bejött. Nem volt már a kezében a seprű, de a szemében annál több mennydörgést ígérő villámlás.

— Mars ki a házamból, — mutatott az ajtó felé, — Az én tisztességes házam nem tűr meg ilyen városi utcaszemetet. Mars ki, mars ki azonnal! Ha apád élne, agyonvágna.

— De nem él, — susogta a leány végtelen szomorúsággal és apjának a falon függő képére tekintet. Talán, ha élt volna, nem került volna az egyetlen leánya Pestre és nem... Annyira reszkettek a lábai, hogy nem birt felállni.

Az öreg asszony elhallgatott. Tétován nézegetett hol a leányára, hol arra a nagy képre, amit Marika küldött az első karácsonyra Pestről. Megnagyította az apja képét egy háborús katonai csoportképről.

— Csak egy kis pihenőt engedjen édes anyám, — nyöszörgött a leány. — Nem bánom elmegyek a faluból, ha szégyel engem. Pedig senki se tud róla. Édes anyámnak se kellett volna megírnom. Most már bánom is szörnyen... Édes anyám, — sikoltott fel egyszerre, — csak nem mondta el Jóskának?

Az öregasszony rásandított a leányára. A világért sem árulta volna el, hogy éppen tegnap kérdezte őt Jóska, hogy mit csinál Marika Pesten? Ő meg egy vállrándítással dobta oda: — Unja már azt a Babilont... — Hát jobb is vóna, ha már haza jönne — mondta a legény nagy melegséggel.

Kinyitotta a száját, hogy valami csúnyát, gombát mondjon a leányának, ... de aztán meggondolta a dolgot és szó nélkül lehuppant a kemence padkára a szoba másik sarkába.

— Nem bánom maradj, amíg kifújod magad, de aztán eredj, amíg jó dolgod van.

Marika bátortalanul nézett szétt a szobában. Itt sem változott semmi, amióta elment.

A régi óra koloncán most is oda van kötve egy nyeletlen bárd meg egy felébetörött mozsárütő, hogy járásra nógassa a kivénhedt jószágot. A magas ágyon feltornyozott kövér párnák duz-

zadtak a csikos cihákban; piros végük csipkés betéten keresztül nézett szemben a megcsufolt leánnyal. Az asztalon a házi szőttes terítő. Középe sok jóakarattal, de kevés szimmetria érzékkel kivarva: A mi mindennapi kenyérünket add meg minékünk ma! Rajta egy barna cipó meg egy kés. Mély sóhajtást nyomott el a leány, mikor ráesett tekintete.

A komódon egypár rózsás bögre, pohár. Éppen olyan porosak, mint ezelőtt. De akkor nem tűnt fel neki. Most igen... Hopp! Mi van az ő szép nagy füles poharával? Amit a jegyző-nétől kapott. Nagy betűkkel rá van írva: Gruss aus Graz, és felette a jó öreg óratorony képe, De a füle! Hol van a füle? Felkiáltott;

— Édes anyám! mi van az írásos poharam fülivel?

— Mi van vele? hát az van vele, hogy felugrott a macska és hát leverte. No hát!

De ezt már nem lehetett szárazon kibírni. Marika hangos sírással vágta magát az asztalra.

— Így vigyázott édesanyám a holmimra? A törülközőimet meg bizonyosan az egér rágta össze. Jaj, jaj, nincs már nekem sem apám, sem anyám, sem párfogóm. Jaj, jaj, én szegény árva!

Az öregasszony összegörnyedve ült a padon. Dehogyan mondta volna el, hogy a törülközők közül kettőt, a legszebbet kivarotta-kat, Schwartznének adta el. Az meg Pestre küldte a leányának mert ott most nagyon divatos a népies. Valahogy úgy gondolta az öregasszony, hogy Marika már nem is igen jön haza Pestről. Neki hőtítig fogja küldeni a pengőcskéket. Ő meg ellesz itt a macskájával, tyúkjaival, évente egy malackával... Dehát most már itt a nyakán ez a szerencsétlen. Össze van zavarodva, azt sem tudja mit csináljon. Nagyot mordult a leányára:

— Ne óbégass! Inkább azt mondd meg, hogy hol a gyereked, te híres!

— Meghalt, — szípogetta Marika.

— Te, — visított fel az anya és rémület cikázott át beesett két szemén. — Te!

A leány benyúlt a kizitáskájába és kihúzott belőle egy írást.

— No, no, csak nem gondol rólam édes anyám valami rosszat. Magától halt meg Görcsökbe. Fiú volt. Két napig élt.

Az öregasszony gyűlölettel dörmögte:

— Sokba van neked az a gyerek?

— Krajcáromba se! Fizettem én a betegségyéyzőt minden hónapban. Legalább most visszaadta,

— Te rosszféle! Hát nem imádkoztál soha, templomba se jártál, hogy ilyen szégyen esett rajtad. Persze flangálni meg modziba, vagy mi a fenébe csavarogni. Az kell az ilyen világcsúfjának.

— Jaj, édes anyám, ne beszéljen már ilyet! Nem jártam én

a rossz után. Az volt a baj, hogy egy fedél alatt laktam vele. A rosszal...

A macska csendesen besonfordált a nyitott ajtón. A szoba közepén megállt. Tanácstalanul nézett a két nőre. Nem tudta eldönteni, hogy melyiknek az ölébe ugorjon.

— Hoztam egy kis pénzt is, szorongott Marika.

— Jó is, mert a tetőt is nádalni kell.

— Hát, amit küldtem, azt mind elköltötte, édes anyám? hitetlenkedett Marika.

— Levegőből nem is élhettem. Dehogy mondta volna meg, hogy a szalmazsákban 15 drb ötpengős van bevarrva. Igaz, nap-számba is járt néha. De csak hadd adja ide az a lány a pénzét, ha már itt marad a nyakán. — Aztán mennyi pénzt hoztál?

A lány esze gyorsan forgott. Mennyit valljon be? Mind nem adja oda, mert az anyja bizonyosan eldugja. Pedig most, hogy már van reménysége a maradásra, más terve van vele. Ha Jóska még mindig...? Szóval ezt a kis házat felemelnék. Az istállót hátrább vinnék, a helyébe még egy szobát építenének. Van neki ötszáz pengője. Sok pénz ez falun!... Hiszen úgy gyűjtött, mint egy höröcsög. Jó munkás volt. 40—50 pengőket kapott havonta, különösen, mikor már főzni is megtanult és jómódú családoknál szolgált.

Hiszen neki minden számítása az volt, hogy egyszer úgy is csak hazajön ebbe a török szegfűs udvarba. Jóska mindig benne volt a számításában. Írogattak is egymásnak hébe-hóba. A levél-papiros balsarkában mindig ott volt a páros galamb, vagy két összefonódó kéz, amit Jóska nagyon ügyesen levonós képekkel csinált.

Dehát az ördög megjelent egy csinos vice képében. A mellettverő ígérgetésben a pap meg a templom is szerepeltek. De mikor Marika nem volt hajlandó pénzt adni a gyorsított eljárások sűrű vőlegénynek, bizony az egy szép napon meglépett. A hűtlen vicét nem sajnálta, de szégyenében rettenetesen meg-útálta a nagyvárost és minden porcikáját előntötte a vágy az egyszerű, csendes falusi élet után.

Mikor iskolába járt, ő volt a legjobb számoló a hatodik osztályban. Mégis baj történt egyszer. Eltévesztette a menetet és rossz eredmény jött ki. A tanító úr a kezébe nyomta a vizes szivacsot és türelmesen mondta:

— Töröld le az egészset, Marika, és kezd előlről. De most jobban vigyázz, hogy el ne tévedsz!

— Édes jó Istenem! Hadd töröljem le az életem táblájáról ezt a rossz eredményt! Hadd kezdjek el újra, egészen újra mindent. Most már bizonyosan nem fogom eltéveszteni. Dehogy is fogom! Ez cikázott keresztül Marika lelkén.

Hát mennyi pénzt is valljon be?

— Ötven pengőt hoztam még édes anyámnak! Abból minden kitelik!

Az öreg asszony fogatlan szája hangtalanul mozogni kezdett, de nem szólt semmit. Megint csend lett a szobában.

Néha száz szó nem mond és nem intéz el annyit, mint egy percnyi csönd. Néha a legnagyobb vita közben, ugyanarra az eredményre jut két csatázó lélek egy percnyi csönd után.

Marika megmozdult, levetette magáról a kabátot és a karos lócára tette. Odaült az édesanyja mellé a padkára. Bátortalanul fogta meg bütykös kezét, és úgy, ahogy a városban látta az uraknál, megcsókolta.

Az öregasszony mérgesen rántotta el és villaszemekkel nézett a könyörgőszemű leányra. De a lelkében már úgyszólván megmozdult egy kis hangulat göröngy, amely rohantában lavínává erősödött. És elöntötte a lelkét melegséggel, jósággal, szánalommal.

Kimosta a haragot, megtorlás vágyát, ami még meghúzódott a lélek redői között. Úgy érezte: magához kellene szeritani ezt a szerencsétlent, mint akkor, mikor kicsi korában a melléhez tapadt.

De már nem volt gyakorlata abban, hogyan mutassa ki a szeretetét haszontalan mozdulatokban, mint a simogatás, csók, ölelés.

Lelőkte hát a macskát, amely már régen az ölében dorombolt, Szorosabbra huzta szikadt derekán a fakó kék kötő galandját és káplár hangon mondta:

— Egy-kettő! Rázd le magadról ezt a városi cafatot. Mert itthon ezekben a rongyokban csak disznót etethetsz. Aztán gyere krumplit tisztítani, hadd verjek be egy kis sztrapacskát.

Ez volt Marika legkedvesebb eledele. Reszelt nyers krumpliból készült szagatott galuska piritott hagymával a tetején, Mikor Pestre utazott ez volt az utolsó ebédje idehaza... S most... ezzel köszönti édes anyja.

Boldog zavarodottságában megcsendült a füle. Egész tisztán hallotta:

— Töröld le az egészet Marika és kezd elölről, de most jobban vigyázz, hogy el ne tévesszed.

MARGÓCSY EMILNÉ

SZINEGH BÉLA VERSEI

A CSÓKODRÓL

Úgy érzem messze elkísér a csóкод,
az ajkamon az íze megmarad.
Az idő, mint a megbokrosodott ló,
a fejem felett hiába szalad.

Édes mámorát beviszem a földbe,
mint a latinok az ércobolust.
Egy századrész is elég lesz belőle,
megfizetni a fekete hajóst.

Óh nem, inkább csak bolyongjon a lelkem,
hazátlan vándor legyen az úton
és szent önzéssel őrizze mit adott,
amíg a végtelen pályát megfutom.

KEDD

Megkettőzték az utolsó betűdet,
mégis rövid vagy, csupán egytagú,
legszürkébb polgár a hét napjai közt,
mosolygós, máskor csendes haragú.

Az asztalon is egyszerű ebéd van,
kivétel talán kedd a húshagyó,
mikor a nagybőjt előtti vacsorán
szokásos olykor egy kis dáridó.

Mégis köszöntünk csendes, szürke polgár,
te vagy a tüdő és a dolgozó,
tegnapi hibát összefoltozó.

Nem lázadozik ilyenkor a vérünk,
nyakunkon már megszoktuk az igát ;
nyugodtan várjuk harmincadikát.

HITTEM

Hittem te benned, elmentem szavadra.
Legyőztem minden kínzó vágyamat.
Elindultam bár nem tudtam előre,
ki veti meg majd sírom : ágyamat.

Nyugodt tavasz volt. Hittem a csodában :
kódós múlt, emlék, minden mi közös
megfakul egyszer, elkopik egészen ;
az idő lassú, biztos köszörűs,

Apró kalandok, fűszeres barátság
elég a nőtől, amíg meghalok.

Te akkor tölem olyan messze voltál,
mint a hintaló és őrangyalok.

Azóta újra felkavart az érzés,
a poklok gyötrő kékjét élvezem.
Talán majd lassan beleég egészen
a vágyam, kinom és az életem.

KÍSÉRTÉS

Úgy támadt, mint az örvény a vizen.
alig látszott a gyűrűző fodor,
azt hittem mégis messze elsodor
és elveszejt az ismeretlen földön.

Így kínozta ez az álnok lelki torna ;
nem támogatott dagadó vitorla
és evickéltem, fuldokoltam ott.

Az arcomon grimasz és vigyorgás
versenyre kelt, míg szédített a forgás,

aztán szélcsend lett, megsajnálta az Úr.

SZINEGH BÉLA

A VILÁGMÁRKÁS „MAGYAR“ REGÉNY¹⁾

Földes Jolán : A halászó macska uccája.

1.

„Az igazi költészet abban nyilvánul, hogy világi evangéliumként belső derüvel, külső tetszéssel meg tud szabadítani a ránk nehezedő földi terhektől. Léggömbként emel minket, a rajtunk csüngő ballasztal együtt magasabb régiókba és a föld szövevényes tévútait madártávlatban tárja elénk” — írja Goethe a *Dichtung und Wahrheit*ban, s ha egy századnál több is választ el minket ettől a kinyilatkoztatástól, akkor is kétségtelen az, hogy magyar olvasóink jelentős százaléka, akik még a régi jó békeidők

1.) Felolvasás november 4-én a Bessenyei Kör irod. szakosztályában.

irodalmi szellemében, s azok hagyományain nevelkedtek, ezt a goethei megnyilatkozást szóról-szóra aláírják, sőt a költészet egyetlen, az irodalom egyedüli mentsvárának is tekintik, éppen manapság, amikor olyan sokat emlegetik és olyan sokat beszélnek irányított irodalomról és irodalmi szabadságról. Azok is, akik az irodalmi öncéluságra hivatkoznak, mint egyetlen igazi lehetőségre, s többek közt azok is, akik nem ismerik már el ezt az öncélúságot, s a l' art pour l' art irodalmat csak úgy tekintik, mint azt a filozofust, aki elefántcsonttornyába zárkózva elmélkedik a világmegváltásról, nem számolva az étellel, nem fogadva el az élet hajtókerekét, szellemi változandóságát, stabilizálni akarják azt, amit soha stabilizálni nem lehet, -- mondom, mindkettő a goethei ígéket szemé előtt tartja, s azt látja maga előtt követendő példaképnek.

Ebből az ígéből kiindulva nekem vissza kell térnem egy régebbi, ma is általam vallott és mindenkor elismert Kölcsey idézethez, melyet a közelmúltban már kiindulópontul alkalmaztam éppen akkor, amikor a nemzeti és nemzetközi irodalomról elmélkedtem aktuális szempontból. Azt mondta Kölcsey a Nemzeti hagyományokban: *„A költő, ki nem lel magának a nemzeti régiségben, vagy nemzeti életben kielégítő világot, nyugtalanul csapong cél és határ nélkül magából kifelé, s vagy eltompulás a végtelenben vagy megromlott képzelődes a formátlanságban, vagy vészes érzékenység az epedés által leszen csapongásának következtése.”*

Ha Goethe a fentiekben kijelölte az igazi költészet célját, Kölcseynek ugyanez időben meghatározta azt is, mi lesz a költő sorsa akkor, ha ezt a célt megtestesíteni nem tudja. Legalább is azt mutatta meg Kölcsey, mi lesz a magyar költő sorsa, s azt hiszem, az elmúlt évszázad irodalmi fejlődése és változata is igazolta ezt magyar szempontból. Igazolta legalább is annyiból ma is, hogyha magyar irodalmat akarunk megbecsültetni és magyar írókat akarunk a mai dömpingirodalmi forgalomból kiemelni, akkor azokra az írókra téved akaratlanul is a szemünk, akik ma is őrzik magukban az ezeréves magyarságnak és a büntudatos, felelő magyar sorsnak fontosságát. Érzik magukban és ki is fejezik írásaikban.

Valljunk tehát az irodalom öncélusága, vagy az irodalomnak a mindennapi étellel való korszerűsége mellett, kétségtelenül el kell ismerni, hogy eszmei magasság, világnézeti alapozottság és határozottság nélkül nincsen irodalom. Nincsen? Kérdik a hitetlenkedők Hiszen már az is valami, hogy jól ír, ma különösen, mikor a sok író közt oly kevés a jól író?! Egy költői műfajnak mégiscsak vannak bizonyos határozott külsőségei. Az író jól szerkeszt, határozott jellemeket tud adni, az alakjai jelleme és lelki fejlődése valami egész egyéni és szokatlan, művészi szempontot, talán éppen valami újat árul el, a nyelvnek minden csillogásával tisztában van, szinte bravurosan kezeli a tollat, nagyszerűen építi fel mondanivalóját stb. stb. Ki tudná mindezt, a művészi öncéluság

szellemében kimondott materiális frázist, ma már nagyon is közhelyet elismételgetni?

Akik egyedül eszerint ítélnék, az írás kétségkívül „conditio sine quo non”-jával azok csak mesterembernek nézik az író, a költőt. Azok csak külsőségeken keresztül keresik meg azokat az erőket, amelyek az irodalom szellemi épületét felmagasztosítják, illetve, mert ők ilyeneket a maguk materiális lelkével meg nem láthatnak, vagy nem tudnak megkülönböztetni, ilyen „ténybeliségekbe” kapaszkodnak, gondolván azt, hogy az irodalom olyan valami, mint a matematika, amelynek egyedül határozott kritériumai és logikai rendszere van, vagy mert talán ilyen éppen nincsen, vagy csak kevés, alkalmas pillanatban, rossz kedvükben arra is hajlandók, hogy az irodalomnak teljes értéktelenségéről beszéljenek. Kortűnet ez és méginkább körtűnet, melyből kigyógyulni csak másfelé vezető úton lehet, egyedül egy anyagias világnézeten állva, sohasem. Az irodalommal tisztában levők előtt az irodalom nem könyvek összessége, nem mennyiségileg, hanem egyedül csak minőségileg ható szellemi viszony író és olvasó között írásművek alapján.

Az irodalomnak ebből az egyetlen helyes nézőpontjából kiindulva, azt hiszem nagyon is természetesnek fog már most látszani, ha azt mondom: Minden írásművet csakis aszerint bírálhatunk meg, ha megvizsgáljuk, hogy világi evangéliumként ható belső derűje és külső tetszése meg tud-e szabadítani a ránk nehezedő földi terhektől. Felemel-e minket. miközben a föld szövevényes tévútait madártávlatban élénk tárja? Vagy lesüllyeszt, lejjebb, mint ahogy vagyunk, mert sem ereje, sem mondanivalója nincsen számunkra. *S ha valamelyik magyar regényre azt írja oda kiadó és szerző: magyar díjnyertes, akkor ez a szó kétszeresen kötelez.* Kötelez arra, hogy minket magyarokat is felemeljen, s világi evangéliumként ható belső derűje és külső tetszése izig vérig magyar legyen a legjavából. Necsak magyar nyelvű legyen, mert a magyarság az irodalomban nem egyedül nyelviséget jelent, hanem *elsősorban szellemet*, aminek határozott jegyeit egy magyar írónak ismernie kell, — vagy különben ne aspiráljon a magyar megkülönböztetésre. Amint nem okvetlenül magyar ember is az, aki magyar állampolgár, akként nem mind magyar író, aki magyar nyelven ír, legfeljebb csak magyarországi író. Ne higgyük, hogy e megkülönböztetés közömbös lehet, mert *egy nemzet elsősorban kultúrájában éli nemzeti életét, s ahol nincsen erős nemzeti kultúra, hagyomány, szellemi élet, ott igaz nemzeti élet sincsen.* Ma pedig ez éppenséggel nem közömbös nekünk, van-e nemzeti életünk és milyen, van-e nemzeti kultúránk és milyen?

És még valami nem mindegy: az, hogy ezt a nemzeti kultúrát és szellemet miként ismeri meg a külföld, éppen azok, akiknek olyan sokat beszélünk mindig magyarságról, kultúráról és nemzeti szellemünkről. Az irodalomnak nem feladata, hogy támogassa a magyar politikai törekvéseket, az talán azonban nem politika,

hogy a csonkamagyarországi irodalmunktól támogatását kérjük a nagy magyar gondolatnak, a belsőleg erős Nagymagyarországunk megvalósításához. (V. ö. ezzel kapcsolatban a *Prágai Magyar Hirlap* 1936 nov. 1. számában megjelent kritikát is. Ugyanebből a szempontból bírálja, s ez figyelemreméltó lehet.) Támogatást, de ne úgy, hogy minket, a csonkákat leszidjanak, kézlegyintéssel elintézzenek, ne úgy, hogy minekünk külföldi eszméket mutogassanak és rávilágítsanak arra, hogy csak azon az úton, amelyen egyik vagy másik nemzet halad, lehet célt érni, hanem talán megérdemelné ez a kis ország azt is az írótól, akiknek valamit talán mégis juttat és ad, hogy szörnyű nyomorúságában segítsék, gyámolítsák és szószólói legyenek ép a nagy és „igazságos, demokratikus” külföld előtt. Talán csak ennyit megérdemelhet !!!

2.

Amikor *Földes Jolán: A halászó macska uccája* c. regénye a kezembe került, s amikor megláttam a címlapján: a 80.000 pengős világpályázat magyar nyertese, s mikor egy nap mulva azt olvastam, hatalmas cikkekben, hogy a magyar névnek és a magyarságnak micsoda megbecsülést szerzett ismét egy magyar író, akkor — bár nem tartottam éppen szerencsés megoldásnak, hogy az Athenaeum kétpengős sorozatában jelent meg, mert ezek a kétpengősök sok diccsel nem nagyon kecsegtettek --, mégis nagy érdeklődéssel vettem a kezembe a könyvet, hogy valóban kellemesen csalódjam eme előítéletemben. Földes Jolánról csak annyit tudtam, hogy egyszer már díjat nyert, s így érdeklődési középpontba került. Bevallo, azt a díjnyertest nem olvastam el. Teljesen elfogulatlanul láthattam neki az olvasásnak, különösen akkor, ha a boríték oldalára nyomott rövid reklámozó, szokásos érdeklődéskeltést is megismertem. Innen tudtam meg, hogy a halászó macska: egy párisi utca neve. Harminc méter hosszú, két lépés széles, olyan, mint egy keskeny hegyszoros. Ebben az utcában lakik a hontalanok egész serege, kis szállodákban, lakásokban. Nemzetközi telep, ahol hontalan orosz bankár, spanyol anarchista, litván tanár, görög kereskedő és még egész sereg száműzött között húzódik meg egy magyar család is. Nem élnek rosszul, sőt jól megélnék. Csöndes életük van, szorgalmasak, a gyerekek francia iskolába járnak, úr lesz belőlük. Életük egyszerű és csendes volna, ha a nagy világ eseményei közébe nem szólnának. De a politikai események megrázzák a család békéjét, s a politika mindig a kisembereket teszi tönkre. Azt írja a reklám: Magyarok külföldön. Nem primadonnák, akik diadalmasan térnek vissza, csak józan, dolgozó, szerény emberek. Történetük kicsi, mégis Európa 15 évének története.

Ki ne olvasná ezután mohó kíváncsisággal és érdeklődéssel a regényt? Ki ne gondolná, hogy ebben a regényben a külföldi magyar emberek igazi életét kapja, a külföldi magyarnak

magyarságáról győződhetik meg, a külföldi magyar embernek trianoni hányaltatásáról szerezhethet igaz és hű képet? Mégha le is fokozom a reklámot arra, a nivóra, amelyet az üzlet, a profit is jelent — hisz semmiből megélni nem lehet, — akkor is feltétlenül hiszem és hihetem, hogy újra Ábel kerül ki Amerikába, hogy ott a maga egyszerű szintén becsületes életével, a maga ősi magyarságával mindig csak hazavágyódjék, s azután a Hargita megpillantásakor sirva boruljon le a földre és magához öleljen mindent, mindent, ami csak újra abban a régi szép székelly világban körülveszi őt.

Ilyen érzésektől eltelve kezdtem hozzá Földes Jolán regényéhez. Bécsben, vonaton kezdődik a regény. Barabásék utaznak kifelé Párisba, szerencsét próbálni. Brüll úr ugyanis, aki már 15 éve kint él Párisban, hívta fel a figyelmüket, hogy odakinn a szűcmunkást mennyire megbecsülik, milyen magas órabért fizetnek neki. S Barabás, aki végigküzdötte a világháborút, most jól akar élni, mert ezt Magyarországon nem lehet. Gyermekeivel, két lánnyal és egy fiúval Párisban szállnak meg, először egy szállodában, majd átköltöznek a Rue de Chat qui péche-be. Barabás hamar munkát kap, a felesége mosodába jár, a gyermekek iskolába kerülnek, Annus kivételével, aki varrodába jár, s igen megbecsülik. Nagyon szorgalmasak, nagyon szerények, egyszerűek. Szorgalmuk jutalma, hogy hamarosan félretehetnek pénzt, hogy a két iskolás ösztöndíjat kap, majd később annyira megszeretik őket, hogy Párisban teljesen ingyenesen tanítják már őket, s Annus igen szép keresetével a család egyik támasza lesz. Ezt a harmóniát nem zavarja meg semmi, csak Annus szívében támadnak különféle érzelmek a fel-feltűnő idegen fiatalemberek iránt. De ezeket a kisebb hullámokat egy két nap alatt a család maga elfelejti, — mert itt a családnak mindenről tudomása van, — s csak Annus egyéni életében okoznak nagyobb zökkenőket, amit kifelé sohase venni észre, mert minden érzést és fájást ez a sajtóság teremtésé magába temet. Jönnek és mennek a megrajzolt emigránsok, akik az egy Bardichinov kivételével mind-mind a kommunista tanok terjesztése miatt emigrálnak, élnek és halnak, s mindez nagyobb zökkenők nélkül történik. Ez az igazán békeországa, földje, az igazi demokrácia világa. Munka és munka, élni a mindennapi kenyérért, egy kis vagyont gyűjteni. Még csak színházba sem jár egyik sem, még csak valami érdekesebb olvasmányra sincs idő, mert a megélhetés mindennél fontosabb, s ebbe később úgy beleszoknak, hogy szinte géppé válnak. De hirtelen lecsap a bomba. „Néhány úr frankot hamisított Magyarországon” — tudjuk meg, így ahogy mondtam, szórul-szóra, s elbocsájtják egyszerre Barabást, leányát a munkából, akiket mint magyar állampolgárokat tartanak számon. Tanácstalanul állnak, s a kétségbeesés szélére kerülnek. De megpróbálják a pénzüket értékesíteni. Barabás és Annus kimennek Délamerikába, mert ott állítólag sok a lehetőség az elhelyezkedésre, a többiek ittmaradnak, mert

azoknak a sorsa biztosítva van. A gyerekeket nem dobják ki az iskolából, sőt tandíjmentesek maradnak. Az anya pedig valahogy megél és gondozza a gyerekeket. De a délamerikai próbálkozás balul üt ki, Annus és apja nem kap elhelyezkedést, amellet Barabás légycsípéstől halálos beteg lesz, 6 hónapig fekszik kórházban, mialatt Annus a legalantasabb munkákat kénytelen végezni, mivel a pénzük, amit Párisban szereztek, elfogyott. Végre hazavergődnek Párisba, ahol újra munkát kapnak, mert közben minden frankügyet elfelejtének a párisiak. Minden visszatér a maga nyugodt helyzetébe, az élet újra szép lesz, s a gyerekek a saját jövődjük megalapításán fáradoznak. És Annus kivételével — sikerrel is. Annust valami ismeretlen és indokolatlan láz kergeti, keresi a maga énjét, szerelmét, de meg nem találja. A nyugalmat újabb bomba zavarja meg. Megölik a szerb királyt, a francia külügyminisztert, a magyar származású Barabást és lányát újra kidobják állásukból. Hová menjenek? Brüll úr tanácsára apa és lánya most Magyarországot választják. Hazamennek, de az ország nem tud róluk gondoskodni. Munka nincsen. Annusnak akad valami, de Barabásnak nem. Újra visszatérnek Párisba, ahol folytatják szomorú és vágasztalan életüket.

Igen, szomorú és vágasztalan ez az élet, mert nincsen semmi támasztó pontja, nincsen semmiféle magasbalendítő ereje, nincsen ezeknek a magyaroknak egyetlen olyan lelki tulajdonságuk, amivel a maguk számára az életet széppé és minden gyötrellem ellenére is legalábbis elviselhetővé tudnák tenni. Olyan fásult, rideg, kihűlt és taposómalomban járó emberek, hogy szinte kétségbevonhatnók azt is, vajjon egyáltalán emberek-e vagy pedig csak gépek? Gépek, — emberbőrbe bujtatva. Ezekért a gépekért, ezekért az emberbőrbe bujtatott, teljesen rideg valakikért, igazán kár volna talán még egy szót is emelni. Mert az író maga mondta egy nyilatkozatában, hogy ő csak a gyengéket védelmezi ebben a regényében. De miben gyengék ezek az emberek? Ha erősek volnának, akkor sem tudnának a rájuk zúduló váratlan, kiszámíthatatlan sorscsapások elől menekülni. De mert önmagukban gyengék, azért nem is képesek önmagukban sem a sorscsapásokat elviselni, s ez, egyedül csak ez teszi számukra üressé az életet. Ennek az önmagukban való gyengeségnek egyedüli oka az eszménytelenségük is, ami természetesen vonja maga után a sorssal való feles hadakozást is. A küzdelemből mindig ők kerülnek ki vesztésként, mert soha nem látnak túl a maguk kicsinyes és önző érdekein. Igen, nem látnak túl azon, hogy, az élet nem arra van berendezve, hogy egyes emkereket szolgáljon, hogy egyes emberek nyugodt és békés életét megvalósítsa, az élet más, mint az elmélet, más, mert a tömegek harcában és eszmei vonalában, bizony sok harcra volt eddig is szükség, s lesz még ezután is, hogy azt a békességet megközelíthessük. De talán éppen ennek regisztrálásaképpen írta meg Földes Jolán a regényét, s ezért méltó helyzetképet ad? Nem. A helyzetkép egyoldalú, mert bár-

mennyire is a gyengéket akarja védelmezni, ő csak *egy bizonyos fajta gyengéket* védelmez, s más gyengékre rá sem hederít, sőt talán rug is rajtuk egyet. És itt megint vagy nem ismeri, nem is akarja ismerni, vagy pedig nincsen szándékában és érdekében, hogy ismerje a más gyengéket is, akik érdemesebbek volnának a védelemre, mint a sok emigráns, megtévedt, de mind kommunista közt a nem sorsüldözte, de hazáját és földjét holmi kis tál lenccsékért eladó, a jövőre nem gondoló magyarországi Barabás családot. Mondhatná valaki, hogy ezeket a megtévedt embereket szeretni és gyámolítani lehet, róluk rokonszenvesen írni is, anélkül, hogy a másik oldalra mutatnánk, amelyen talán bizonyos okokból könnyebb a megélhetés. Lehet szánni és sajnálkozni, ha azt tapasztaljuk, hogy ezek egyikében másikában bizonyosfokú *bűntudat* rejtőznék, bűntudat, amellyel expiálhatná a maga gyengeségét. De ennyi erő sincs bennük, egyikben sem. Az anarchisztában éppoly kevéssé, mint a kommunisztában, aki pedig különféle vérengzéseken keresztül meggyőződhetett, hogy eszméi mit is jelentenek a valóságban.

Ez a helyzetkép tehát nemcsak egyoldalú, de *álhumanizmust terjeszt*, mert ezzel azt akarja elhíttetni nyilván az író, hogy az ember önmagában, mint világraszületett ember már feltétlen megérdemli azt, hogy bármely helyzetében is a *többi embertársak szolidaritását* birtokolja. Oly kívánság, ami amellet, hogy teljesen lehetetlen, kivihetetlen, *nem is volna jogos, igazságos és erkölcsös* sem. Mert bizony erkölcs mégiscsak van, s főképp van *keresztény erkölcs*, ami nem lehetetlen, hanem oly normákat állít fel, melyek megvalósításáért csak természetes emberi kiválasztódással lehet és szabad is küzdeni. De ez az erkölcsi felfogás az írót át nem hatja. Helyzetképében ilyen álhumanizmust akar felgerjeszteni bennünk is, *s az az ál- és majomszeretet hatja át, hogy mindenkit szeretni mindig, mindenképpen a legnagyobb emberi erény*. Nem! A gőgös, a kultúrájába belebödült embernek először az *igaz alázat útját* kell megkeresnie, hogy erre a szeretetre érdemessé váljék. Ez a gondolat azonban Földes Jolán regényétől távol áll. Helyzetképe tehát erkölcsileg hamis, s éppen ezért elfogadhatatlan. Benne csak álhumanisták és 20 filléres regényeken és sárgakönyveken nevelkedett úgynevezett belletrisztikák tudnak kevés unalommal élvezetet találni.

3.

De helyezkedjünk teljesen kívül azon a felfogáson, amit Goethe is képvisel, ami egyesek szerint is irányzatosság az irodalomban. Vizsgáljuk meg, mint *l' art pour l' art* művet azok felfogása szerint, akik csak ténybeliségeket ismernek és keresnek, s akik szerint egy mű megítélésénél elsősorban ezek a külső eszközök az irányadó szempontok. Hangsúlyozom, ez nem az én tárgyi állásfoglalásom, amint az már kitűnik az előbbmondottakból

is, hanem ez pusztán egy irodalomellenes módszer alkalmazásának megkísérlése. Hogy miért irodalomellenes, az is mindjárt kiviláglik.

Földes Jolán regénye a közelmúlt irodalmi irányai közt a legközelebb a naturalizmushoz áll. Ő is csak, akár a naturalizmus az irodalmi kulisszák teljes félreállításával — bár ezt fenntartással mondom — élénk akarja állítani a valóságot csak úgy nyersen, amint azt a mindennapos élet szemünk elé tárja. Nem azt akarja-e élénk vetíteni ő is, hogy a *műveltség magas fokaira emelkedett emberben leleplezze a biológiailag determinált béte humainet, mondván: íme, az őszlatti ösztönök erősebbek az emberben, mint civilizáció, humanitás, irodalom, s mindazok az eszmék, amikért emberek a 19. és 20. században lelkesedhetnek?* Földes Jolán is a maga egyéni módján akar szakítani azzal a hagyományos és talán már el is fakuló irodalmi nyelvvel, hogy a meztelen élőszót állítsa jogaiba vissza. Ez a két jelentős szempont, ami a naturalizmust determinálja, megtalálható Földes elgondolásában, szellemében, stílusában, s így a naturalista írók egyenes leszármazottjává teszi.

Az ilyen szempontú regény megírásánál a kiindulás az lesz, élvezetes olvasmány-e a regé s mivel szerez és szerezhethet élvezetet? Erre a kérdésre bizony nyhosszas gondolkodás után ezt kell felelni: A regény az elején hagyja magát olvasni, s az ember már érdeklődik is iránta, Ez az érdeklődés a sajátosságos és szokatlan tárgyban, a megfelelően lendületes nyelvezetben, s abban rejlik, hogy az ember már eleve kíváncsisággal veszi kezébe a munkát, mert hisz tudja, hogy minő nagy térről van szó. De ez csak az első 60 lapon tart, — mikor már az ember megszokta, hogy mi is a téma, mikor az ember kezd kijózanodni a nagy összegből, mikor már a tárgy érdekességének megszokásával lecsökken a stílus egyéni, de nem egyedülálló volta is, akkor bizony kezd unalmassá válni a regényecske. Az elején várunk valamit tőle, az első 60 lapon ez a várakozás tart, mert úgy érezzük, hogy jönnie kell valaminek, s az első 60 oldal fel is gerjeszti az érdeklődésünket, de azután ez az érdeklődés csökken s a könyv felénél már kezdi nem olvastatni magát, s utolsó harmadban már előre tudjuk szinte, mi fog történni. A klasszikus poétika szabályai szerint is ez arra mutat, hogy a regény nincsen jól felépítve. Nincs, mert nincsen lélek benne, marad naturalista szárazságig.

Ha szerkezetileg talán elhibázott, s ezért érdeklődést nem kelt, szereplői, alakjai mégis olyanok lehetnek, akik értéket képviselhetnek különösen abból a szempontból, hogy élő alakokat varázsolnak élénk, embereket, ízig-vérig valóságos embereket. A regény főhőse az emigránsok csoportja, azok, akik Párisban élnek, a Halászok macska uccájában. Ez kétségtelen. Ez az ember típus lehet rokonszenves is, lehet nem is. Nem ebből a szempontból keressük meg jellegzetes tulajdonait. Csak a valóságot nézzük. Ugy, ilyenek ezek az emigránsok a valóságban. Nem éltünk

köztük, nem tudjuk élményszerűen az életüket megbírálni. Csak hallomásra és más leírásokból vett összehasonlításokra vagyunk utalva. Amit hallomásból ismerünk róluk, az mind Földes Jolán mellett szól. Azt mondják ilyen a Rue du chat, qui péche birodalma. Ilyenek az emigránsok. Nagyrészüik elmulik nyomtalanul, lassan, másrészüik, a kisebbik sátrat von idegen földön. Ilyen zaklatottak, ilyen meg nem értettek, ilyen csendesen pusztulók. Ilyenek voltak a Mikes leírta emigránsok is, s mégis micsoda óriási, ég és föld különbség van a két emigráns csoport között. Már csak leírásban is. Pedig két század kultúrája, irodalma és irodalmi ízlése választja el a kettőt egymástól. Nem a magyarságra gondolok, nem az erőt és életet adó hazafias mivoltjukra gondolok, nem arra, hogy azok a magyar emigránsok igazi nemzeti hősök voltak, s ezek az emigránsok pedig csak gyenge emberpáriák, akik többé kevésbé egyéni szándékból keresnek menedéket külföldön, vagy éppen nem hazafias indítóoktól vezérelve kerülnek Párisba. Nem erre, hanem a Mikes féle jellemzésre s a Földes félére. Egy gondolattal megadhatom a különbséget: A Mikes emigránsok szívünkbe záródva élnek, nem a Rákóczi jellem miatt, hanem az emigránsok hősi élete folytán. Ez a hősi élet emberi magasságokat jelent. A Földes féle emigránsok halódó és önző emberek, akik a középszerűségig sem tudnak emelkedni. Nincs erejük és hitük, a sors dobálja őket akaratlanságuk és lelki depresszióik folytán, s valóban elmúlnak, eltűnnek, annélkül, hogy valamit jelentenének is számunkra, mint emberek. Céltalanul vergődnek, céltalanul élnek, s ez emigráns sorsuk legkevésbé szimpatikus vonása. Az ember ne akkor legyen hős, amikor a sors kegyeltje, hanem amikor nehéz körülmények és sorsdöntő helyzetek közé kerül. S mert ezek nem tudnak lenni ekkor hősök, tehát érdeklődést sem ébreszthetnek a komoly irodalmi közönségben. *Az magában véve még nem lehet irodalmi érték ugyanis, hogy valaki olyan embereket állít elénk, akik valóban léteznek is.* Csak ha ezek az emberek és alakok valamiképp magukban őrzik azt az isteni szikrát, ami megéreztetni velünk azt, hogy emberek vagyunk és nem ösztönlények, akkor lehet a komoly irodalmi közösségnek is valamit adó és az irodalmi ízlésünknek valamit nyújtó. Mert a naturalizmus éppen azért volt irodalomellenes, mert az irodalomnak ütőeréről levette a kezét. s a könnyű és léha szellemesség útjára tévedt.

Hogy mennyire igaz ez, azt legjobban a regényben Barabás Annus alakja mutatja. Ha megvilágítom, kicsoda ez, a legelfogultabb Földes-hívő sem fogja tudni előbbi megállapításaimat megcáfolni: Annus már úgy kerül Párisba, mint aki munkába állhat. Valami csodálatos és határozott önállóság van benne, hamarosan munkát is kap. S a Halászó macska uccájában összekerül a legkülönfélébb férfiakkal, s ezek nem éppen nyomtalanul kerülnek ki az életéből. Míg nem kerülnek ki Délamerikába, két fiatalember játszik szerepet életében. Az egyik, az orosz Vaszja szeren-

csétlenül jár. Ez a szerencsétlenség kissé megrázza, de lerázza magáról a csapást hamarosan. Pedig szereti, szerette, de ez a szerelem is fásult, hideg és nagyonis addig tart, míg Vaszja él. Nemsokára feltűnik egy magyar fiú, akiről hamarosan megtudja, hogy jellemileg és erkölcsileg igen gyengélábon álló, de vonzódik hozzá. Am ez a vonzalom nem az őszinte szereteté, nem a határozott érzelmé, hanem az ösztöné. Az ösztöné, amely épp akkor tűnik ki, amikor a délamerikai kaland után hazatérve, annak az orosz fiúnak adja oda magát, akihez semmiféle vonzalom, csak a 26 éves kora fűzte ösztönösen. Hogy ez az Annus ezért szorgalmas, munkás lány, hogy szereti a családját, hogy vállalkozó szellemű, s munkakörében Párisban kiváló, e lelkiiséget nem mentheti, s nem anullálhatja. Ami emberi benne, az is csak az ösztönélet s nem a lélek, az isteni szikra műve. Annus könnyű és léha lelkiisége megdöbönt és elriaszt. Azt mondják, hogy ilyen az élet, ilyenek az emberek. Nem. Csak az író lelkiisége ilyen, s az irodalom léha szellemességét keresők gondolkodása ilyenforma. S ha vannak is ilyen emberek, mert vannak, — akkor csak a könnyűfajsúlyú és léhaszemmelű író választhatja magának ezt a tárgyilagosságot. Mert tárgyilagosságával akaratlanul elárulja magát az író. Eszménytelensége épúgy kiderül, mint léha szellemeskedése. Nincs erkölcs, nincsenek korlátok, nincsenek normák az életben, csak ösztön, ösztön. Nem vitatkozunk e ponton az íróval, mert erre még vissza kell térni, nem vetünk fel más gondolatokat, mert ezzel a könnyű és léha szellemeskedéssel még lesz sok dolgunk a következőkben,

De, az irodalmi öncéluság szellemében bírálva, azt kell mondanunk, hogy ez a naturalizmus szellemének hibája, melynek írónk is rabja lett. Mert a naturalizmus látszólag irodalomterjesztő mozgalom, de közelebbről vizsgálva, irodalomellenes szellemű. A naturalizmusnak ezt a magyar útját a legtökéletesebben Thienemann Tivadar, legmodernebb irodalomtudósaink egyike határozta meg, mondván: „A naturalizmus diadalmas napjaiban nagy irodalmi hagyományok szakadnak meg, egy nagy mult értékei omlanak össze, s nálunk is megrendül az öncélú, önmagáért való nemzeti irodalmi eszme. A betű hatalma nő, a napisajtó egyre nagyobb tömegeket készítet olvasásra, az irodalom életében mégis valóságos fordulat következik be. Az irodalmi eszme lassú kihűlésére mutat az, hogy a nemzeti irodalom ügye az iskola és szaktudomány területeire korlátozódik. Az irodalom legbelsőbb erezte, a vers és költészet megszűnik nemzeti közügy lenni. A legnagyobb írói alkotások jelentősége alászáll a nemzeti élet szempontjából. A nemzet Pantheonjába illő poézis helyét elfoglalja a belletisztika, a könnyű szórakozásnak, sikernek és divatnak, főleg üzleti érdeknek ez a tetszetős keveréke, amely lehet az élet egyik díszítője, lehet a társadalom gondolkodás módjának és lelki tartalmának egyik jellemző képmása, de nem lehet az élet értékének és tartalmának meghatározója.”

Mi következik ebből a határozott megállapításból? Nyilván csak az, hogy egy regényt, amelyért két hónap óta minden földi elem mozgósítva van Magyarországon, nem lehet a naturalizmus irodalomellenes szempontjaival elbírálni, hanem csakis abból a szemszögből, amely tradícióképpen alakult ki a magyar irodalomban, s melynek kritikai határozmányait az élet értékének és tartalmának függvényei adják meg. Ez pedig nem más, *mint a magyar könyvnek magyar szellemű és nemzeti szempontú bírálata*. Ez nem célzatosság, nem irányzatosság, hanem *történeti függvény*, ami nélkül pedig kritikai élet sem lehet el.

4.

„Két hatalmas és mellőzhetetlen kar öleli át az irodalom nagy skáláját: a nemzeti szellem és erkölcsi törvény. Természetes, hogy a művelt közönség előtt *a kritikai nemzeti öntudatot és erkölcsi eszményt* vessük fel, mely nem mehet a nemzeti egyéni és társadalmi bűn leleplezése nélkül. A kritikátlan hazafias irodalom és erkölcsi szentimentalizmustól csöpögő morálirodalom hamis élettelen, hatástalan, sőt egyenesen káros. De természetes az is, hogy a gyermek és a nép kezébe sem adhatok oly könyvet, mely állító módon, de *ne az életképes nemzeti és erkölcsi eszményt propagálja* (Makkai Sándor).

Vizsgáljuk meg már most ebből a szemszögből, mely magyar irodalmi kritikánk egyedüli életképes nézete, az új világmárkás magyar regényt.

A regényben a középpontban a magyar Barabás család áll. Mezőtúrról valók. A megélhetés kisodorja őket Franciaországba. Ennek a változásnak feltétlen hatással kell lennie a magyar lélekre. Az író ösztönösen is ezt egynéhány motívummal megerősíteni. Párisban az egyik jugoszláv emigránssal beszélgetve, azt a tanácsot kapja, hogy ne mondja a franciáknak meg, hogy ő magyar, mert nem kap munkát. Ellenségnek veszik a magyart. „Barabás ekkor komoran megrázza a fejét. Ő nem feleli azt, hogy mellettük harcolt. Csak akad köztük *intelligens* ember, aki legalább a volt ellenfeleiket ismeri és az hazugságon fogja. Barabás az igazat mondja.” (17. l.) Ebből a jelenetből az egyenes őszinte magyar embert vélnők felismerni. De később, mikor a gyerekek már iskolába járnak, s ösztöndíjat kapnak, az a feltétel, hogy a gyerekek francia állampolgárok legyenek. A magyar apa habozik, hogy a gyerekek francia állampolgárok legyenek. A magyar apa habozik, hogy vajjon megkérvenyezze-e a francia állampolgárságot, mert fél, hogy a gyerekek ezzel örökre elvesztik magyar állampolgárságukat. Csak amikor Bardichinov bácsi elmagyarázza, hogy 21 éves korukban visszamehetnek magyaroknak a gyerekek, akkor így szól Barabás: Jól van. Irja meg a kérvényt, Bardichinov. Becsapjuk a francia államot. S a jázsági paraszt huncut mosolya játszik Barabás arcán. Igen, így már megbékélt a gondo-

lattal. Csak taníttassa az idegen állam az ő gyermekét. tömjé beléjük a pénzt, aztán azok visszamennek jó magyaroknak. Elégedetten kuncog a bajusza alá, aztán lehívja Bardichinovot a söntésbe, áldomást inni. (36—37. l.) Az ellentét nyilvánvalóan látható, nem kell bővebben magyarázni ezt a hamis képet. Az a Barabás, aki előbb még tiltakozott az ellen, hogy ő a franciáknak hazudjék, most nyíltan elárulja magát és hajlandó a francia államot becsapni, csak hogy a maga érdekét szolgálja. Nemcsak nem magyar tulajdonság ez, hanem furcsa emberi tulajdon is. Avagy az író az akarja ismét csak mondani, hogy van ilyen ember? Van, van, elismerjük, de akkor ez az a gyenge, akit védelmezni kell? Nem. Mindez csak máz az írónőnél, hogy igazolni próbálja a mélyebben nem gondolkozó előtt Barabás ragaszkodását a magyarsághoz Barabás nem tagadja meg magyar múltját, Barabás nem akarja, hogy gyermekei más állampolgárok legyenek, mint magyarok, inkább hazudik, becsapja a franciákat. Hogy mennyire máz, legjobban az mutatja, hogy az írónő gyakran beszél a honvágyról. De mindig csak beszél. Pld. Eppen az előbbi franciákat becsapó jelenet után írja: „Ilyen szép rendben folyik minden és akkor kitör valami furcsaság, nyugtalanság, izgatott mozgolódás, talán honvág. A valami ragadós.” (37. l.) Itt beszél róla először, azután később újra. „A honvág nem alszik, csak elhalkul, elcsöndesedik, leköltözik a lélek alsó áramába. Ott zizeg, csobog, fojtottan, mint a földalatti vízmosság. Laktál már patak közelében? Éltél már házban, ahol dinamó működött? Akkor tudod, hogy a füled megszokja a zúgást, megszokja, hogy a ház ütemesen rezeg, úgy hozzáedződik, hogy már nem is hallja. Éled az életedet, mégy a dolgaid után, kelsz és fekszel, elvégzed a nap apró rituáléit és nem is érzed a halk, könyörtelen morajlást szívedben. Csak akkor rettenél föl kábultan és csodálkozva, ha hirtelen elhallgatna a zúgás és elapadna a zaj forrása.” (49. l.) E leírás után joggal várnök, hogy a következőkben ez a halk morajlás, ez a zúgás fontos szerepet kap Barabásék életében legalább is, sajnos, mindez csak üres frázis marad. Motiválva mindez semmikép sincs, hacsak nem abban, hogy Barabás nem akar bűtort venni, mert nem akar még megtelepedni, s ezért viaskodik feleségével, végezetül mégis megveszi minden lelkirázkódás nélkül. Hacsak nem abban, hogy Barabás is, mint a többi emigráns elmegy a magyar vendéglőbe, Bardichinov eltűnik egy estére, Liiv a szobájába zárkózik, az anarkista pedig egyedül bolyong, mint az elátkozott lélek. (63. l.) De ha ezt a honvágyat, ezt a morajló és zúgó érzést a legőszintébbnek fogjuk fel, akkor az természetesnek tűnék, hogy amikor végre évek múlva hazakerül Barabás a lányával, ez a hazautazás, az a megérkezés, az otthon, a régi emlékek özöne elegendő motiválható anyagot adhatna az írónőnek, hogy most végre ne csak elmélkedjék a honvág felett, hanem valóban be is mutassa szereplői lelkivilágában. Most mindent megtudnánk bocsájtani is, most mindent meg is értenénk, s egyszerre kivilágo-

sodnék előttünk minden. De mit kapunk: „Éjszaka van, amikor a magyar határon megáll a vonat. Apa és lánya *hajlamosak* is kicsit könnyezni, de belép a határőr, s erélyesen kéri az útleveleket. Belép a finánc és követeli a bőröndök kinyitását. A száműzöttek, ha honuk határát átlépve, meg akarnák csókolni a hazai földet, nem tehetik: a vámvizsgálat befejeztéig a vonatról leszállni tilos. Liiv, ha itt lenne, elmagyarázná a határok szerepét az országok politikai és gazdasági életében, aztán esetleg elmosolyogna, s azt mondaná, hogy a politika elvette a szentimentalizmus ősi és emberi jogát.” (212. l.) Ez lett tehát a motíválásból, ez lett a honvágyból, ez lett a nagy szavakból. A sorok között kell olvasni tudni, vethetik elém, de erre az a feleletem, hogy a sorok között jól tudok olvasni, különösen ott, mit jelent a Liiv szájába adott és előbb idézet mondat, amely a határokról, a hazáról és földről szól. És azt is tudjuk, hogy az írók a szereplők szájába többé kevésbé a maguk véleményét adják, s különösen akkor, ha egy fejezetet ilyen mondattal végeznek, mit kell abból következtetni. Sőt, továbbmegyek ennél a gondolatnál, az író később, Barabásék visszatérése után, éppen Annusnak egy beszélgetésében, az egyik szereplő szájába adja a következőket: „A haza — folytonosság. És ezért pillanatnyilag mindegy, hogy itt vagy ott, az ember egyik országban sincs rendesen otthon. De ha szorgalmasan élünk itt tovább (ti. Franciaországban.) idővel . . . Szorgalom kérdése.” (226. l.) Kell ide magyarázat? Szükséges itt analizálni? Olyan áttetsző, jellegzetes, annyira ismerős, annyira világos ez a megállapítás. S ezt az író is, a szereplők is mind helybenhagyják, nincsen egy szavuk sem erre.

Beszéljek ezek után még arról, hogy idehaza minden rossz, s Párisban minden a legjobb. Mit szóljak az ilyen íráshoz: „Itt Párisban a gyerekeknek a legjobb, úr lehet belőlük, odahaza legfeljebb munkás, gyárilány.” (138. l.) S ezt a Barabásék természetes véleményének tartja, s hallgatásával meg is erősíti. Mondjak részletezőn arról is valamit, hogy Annusnak, ennek a magyar lánynak semmitem jó, ami idehaza van, minden rossz, minden kicsinyes és elmaradt. A párisi szalón figyelme a jó, mert ösztönös, itthon minden mesterséges, s mindenki művésznek képzeletét magát, senki munkásnak vagy munkásnőnek. Idehaza az fáj neki, hogy az emberi közösségen belüli értéke szállt alá, az a megbecsülés, ami a varrónői szakmát illeti. Csak Páris, csak a francia demokrácia, csak a francia élet — ez az igazi. Lehet valakinek az a véleménye, lehet, hogy erről akar meggyőzni, de ezt a véleményt úgy kimondani, úgy megmotiválni, hogy közben azt az országot, hazát és közösséget lebecsüli, amelynek ő is tagja, legalább nyilatkozataiban vallja ezt az író, kissé izléstelenség talán. Igen, túrunk kritikát, de nem lehet túrni azt a kritikát, amely a nemzeti életből csak a rosszat tünteti fel, s az állapotokat is úgy, hogy azok minél rosszabbaknak lássanak. Ha itt talán minden rossz, vagy sokminden rossz, annak nincsen oka? Nincsen mé-

lyebb magyarázata? Hát vajjon az a 17 év óta nyögött és szenvedett trianoni nyomorúság semmi? S ez nem éppen annak a demokratikus, nagy, legkiválóbbnak beállított Páris és francia nemzet főműve? Ne mondjuk megint kérem azt, hogy ez politika. Az ezeréves Magyarország nem politika, a trianoni valóság nemcsak politika eredménye; vagy ha az, akkor igenis politizálnia kell az irodalomnak is ebben a nemes nemzeti értelemben. Ha pedig azt mondják, hogy ez csak egyes emberek műve, amiért az egész francia nemzet felelősségre nem vonható, akkor mit dobják elének, s mit vetíti Földes Jolán is elének a nagy demokratikus nemzetet, mint irányadó és követendő példaképet. Mert a politikai élet is csak a társadalmi élet egyik vetülete, s a francia élethez ez a politikai vetület éppúgy hozzátartozik, mint a mai magyar élethez a trianoni nyomorúság. Talán a külföld elé ilyen trianoni regénnyel jobban illetet volna közeledni, mint egy magyarságlebecsüléssel. Bizonyos, hogy nem lett volna üzlet, sem neki, sem az Atheneumnak, de *magyar irodalom* lehetett volna. Vagy ha már ezt a tollrakívánkozó témát mindenképpen meg akarta írni, miért nem hagyta ki belőle a magyarokat, s egy általános helyzetképben festette volna meg a párisi emigránsokat. Ezzel is több értéket adott volna, ha már ez a nemzeti érzés teljesen idegen számára. (V. ö. ismét a kisebbségi magyarság szócsövének, a Prágai Magyar Hirlapnak id. kritikáját.)

Mert, hogy mennyire idegen, mindennél jobban mutatja az is, hogy egy mondattal elintézi: „Néhány úr frankot hamisít Magyarországon.” S ezzel vége. De a világ legtermészetesebb hangján állapítja meg, hogy ezért a „*demokratikus*” franciák az ártatlan és dolgozó, szorgalmas Barabást, meg lányát kiteszik az állásukból. Amit Magyarországon csinálnak, — az csak megvetésre méltó; amit az „álmok városában”, Párisban igaztalanul, — a legtermészetesebb.

A regényben szereplő magyar emigránsok vagy sikkasztottak, loptak, hamisítottak, kommunisták voltak, vagy pedig a Barabások típusaként kivergődtek a nyomasztó viszonyok miatt külföldre. Ez utóbbi típus, ha hazamegy, nem kap megélhetést, mert becsületes. De ha egy sikkasztó hazamegy, mint Annus magyar ideálja, a Pista, az börtönviseltsége ellenére is beférkőzik a méltóságos úr családjába, sőt be is nősül, s boldogan élhet tovább. Csak ezt a két típust látjuk magunk előtt Tessék mármost elképzelni, hogy a külföldi olvasó, aki most ezt a regényt, mint magyart kezébe kapja, miként fog vélekedni a magyarságról? Tessék elképzelni csak a még józan francia, angol, amerikai embereket, akik nemcsak azért vesznek kezükbe egy 80000 P nyert munkát, hogy álombaringassa őket, hanem valamit meg is akarnak ismerni belőle! Tessék elképzelni, nagy képzeltet nem kell hozzá, s azután ítéletet mondani! Tessék ezután megállapítani, vajjon igaz-e az, hogy különös nemzeti és erkölcsi követelményeket állíthatunk fel épp manapság a mi csonkaországi irodalmun-

kat illetően? Nem hangos magyarkodásról van szó, de a hangoskodás és őszinte nemzeti érzés közt még nagy lehetőségek kínálkoznak. De nem folytatom tovább ezt a tételt. Hogy nem magyar szellemű Földes regénye, azt minden magyarézésű ember elbíráhatja. Aki pedig nem az, az csak megdöbbenhet az illetén izléstelenkedésen, ha erkölcsi izlése van.

Nézzünk inkább bele az erkölcsi világnézetébe. Talán itt vár számunkra valami újdonság, vagy határozottság. Az előbbieken is volt már alkalmam az író erkölcsi világnézetét megvilágítani. Az író általánosan minden ellen lázong és berzenkedik, ami megkötöttséget jelent. Vallás — szóba se kerül. Ah, a demokratikus lélek ilyesmivel nem foglalkozik. Hit sincs itt, hogy is volna? Ez nem felvilágosult embernek való. Még az öreg, szimpatikus Bardichinov bácsi sem vallásos lélek. Pedig a régi orosz világ megszemélyesítőjéhez ez is hozzátartoznék. De nem! Ilyen „kicsiséggel“ nem foglalkozik az író, mert ez esetleg ronthatná a nagy tételnél az esélyeket. Amikor a magyar földre hazaérnek, mint előbb megvilágítottam, a rend és fegyelem elleni berzenkedés az, amikor a finánc belépése megakadályozza, hogy a hazai földet megcsókolják. Nyilván csak az, mert más motiválást nem talál az író a honvágyra. S ilyen rend és fegyelem elleni berzenkedés van mindenütt, ahol csak alkalom kínálkozik erre. Idehaza is ez a legnagyobb baj: rend és fegyelem van. A német emigránsokat is azért nem szereti Annus, s vele az író, mert kommunistaságuk ellenére is magukban őrzik a német faji jelleget, a szervezkedésre való törekvést, a rend és fegyelem iránti mérhetetlen érzéket. Ezért a bocheok szerinte is „vad és visszataszító banda, voltaképpen a kirgiz pusztákon volna a helyük nem Európában.“ (174. l.) S az író, aki világpályázaton vesz részt, politizálni kezd, s a mai Németországot oldalakon keresztül szidja, ócsárolja, erkölcstelennek és aljas népségnek állítja be (174—6. l.) S amikor megállapítja az író azt is, hogy „külföldön nem hal az ember éhen, ha öreg, mert a szakszervezet nyugdíjat ad...“ (224. l.), akkor amellet, hogy az a gondolat támad fel bennük, az írónek kár magyarsága mellett lándzsát törni. — végkép ismerjük azokat a politikai forrásokat, melyekből egész erkölcsi gondolkozása táplálkozik. Jól ismerjük, s már volt is részünk benne 18 év előtt, egy egész őszön és télen, s 17 és fél év előtt a legborzalmasabb magyar tavaszon. Ez a szabadosság, amely itt politikailag is alá van támasztva, nem újdonság, csak furcsa és csodálatot keltő. Két példával még jobban alá fogom támasztani ezt az igazságot: Barabás, a magyar ember mondja: „Lehet, hogy gazdag országokban a proletár megmaradhat a meleg kuckójában, akár mennyit is változik feje felett a kormány. De az én hazám szegény kis ország. Nálunk már békében is volt kivándorlás. És nem a gazdagoknak kellett új hazát keresni, ezt elhihetik nekem az urak. Főképp Amerikába menekült a szegénység. Az meg aztán már igazán egy kutya, hogy politikából menekül-e valaki, vagy

azért, mert űzi a gond.” (51—2. l.) Kommentár ide sem kell, az ok a hatalmasság, a kormány. Az eszmény, az ideálja pedig: A munka és pénz, állás és órabér. És a szerelem. (143. l.) Ez minden, ez a legfontosabb. — S ha ehhez hozzáveszem még azt, hogy lépten-nyomon bukkanunk olyan erkölcsi felfogásra, mely merőben ellenkezik a miénkével, s egész idegen világ tárul ki előttünk, nem az emigránsoknál, hanem az író felfogását illetően, amelynek egyik jó példája a 14 éves Klári nyilatkozata a sikkasztó és csaló Péterről: „De ha meglógott a pénzzel, akkor tisztelem az esztét.” — akkor még inkább azt mondhatom, hogy az író erkölcsi felfogása abból táplálkozik, hogy az embernek egyedüli feladata és hivatása a maga boldogítása olyan eszközökkel, amilyenek csak rendelkezésére állnak, az emberi eszmények, tradíciók, érzések, nemes gondolatok aprópénzreváltása, s a korlátlan ösztönélet diadalrajuttatása az emberek között. Hol van itt a világi evangélium, hol a magasabb régiók, ahová emelni akar minket? Sehol semmi fény, semmi igazi élet, csak kiábrándultság. S ez a kiábrándultság nem volna veszedelmes, csak akkor válik azzá, amikor az író politikai területre lép, s a sorok közt olyan eszményeket hirdet, melyek nem ismeretlenek előttünk, sőt szomorú és káros hatásukat már jól ismerjük. S ezzel látszik ki igazán a lóláb: Miért írt az emigránsokról, miért írt csupa olyan emigránsról, 1—2 kivétellel, igen szimpatikusan, akik kommunisták, anarkisták, vagy legalább is a fennálló társadalmi rend elleneségei. Kár volt, nagyon kár ezt a színvallást itt, e regényben megtenni.

5.

Mert ez a nyilvánvaló állásfoglalás eszmei érték meghatározó lehet, De ezt nem is kell meghatározni akkor, amikor már megállapítottuk, hogy a nemzeti szellem és az erkölcsi törvény az, ami az irodalom skáláját átöleli. Teljesen igazak tehát most is Kölcsey fentebb idézett szavai. Ebből a szempontból tehát nincs érték, csak értéktelenség, Ez azonban nem a témában rejlik, hanem aban az állásfoglalásban és álhumanizmusban, amely az írónőt jellemzi. A téma kitűnő volna s ép irodalmunk 2 jellegzetes faktorának, a nemzeti és erkölcsinek, szemszögéből pompás lehetőségekre adhat módot. De az írónőt jobban érdeklik a kis szerelmi léhaságok, szélhámoskodások apró privát dolgok, s ezeken belül bizonyos eszmei megrögzöttségnek a lépten-nyomon való kiemelése, berzenkedés minden ellen, ami rend, fegyelem, ami tradíció és erő, ami korlátoz és mégis a legtöbb szabadságot adja a léleknek: a nemzeti és erkölcsi.

Igen, vetik elébem, de a magyar bírálók közt nem kisebb egyéniségek foglaltak helyet, mint Herczeg, Babits, Gulácsy Irén, stb Ezek a patinás írók csak nem méltattak volna egy ilyen regényt világdíjra, ha nem láttak volna valamilyen határozott ér-

téket benne? Ez a tény valóban fogas kérdés és nehéz, — talán inkább kényes rá felelni. De nem menekülök a kérdés felvetése elől. Mélységes tisztelettel viseltetünk fentnevezett íróink iránt, s távol áll tőlünk, hogy mélyebb következtetéseket vonjunk le ab ovo már ebből az ítélekezből. De nem ismerjük az ő ítéletüknek szempontjait, az ő elbírálásuknak irányvonalait. Nincsenek is jelenleg aggályaink, de bizonyos határozott véleményünk alakult ki e munkával szemben. S ezért tisztelettel megkérdezzük, hogy mi készítette őket arra az ítélethozatalra, hogy ez a Földes Jolán regény nyerje meg a világvérseny magyar pályázatát, s minő magyarázatokot fűznek ők ama kétségekhez, amelyeket mi itt bátrak voltunk felvetni. Nem ringatózunk abban a hitben, hogy e kétségek valamiképp most rögtön az illetékesek füleihez jutnak, de meg fogjuk találni a módot arra, hogy a kérdést nyilvánosan, nagyobb nyilvánosság előtt is felvessük, s rá feltétlen feleletet kapjunk. Ezért addig függesszük fel ezt a kérdést, s inkább állapítsuk meg a fentiekből a tanulságokat is. Az újabb irodalmi versenyekkel ui. nagyon is tisztában vagyunk sok esetben. S ha nem csalódunk, most sem történik ez másképpen. Vannak ui. sokan, akik már hetek óta kívánják, kérik és követelik, hogy az irodalmi verseny minden részletét tárják fel a bizottság előtt, sajnos mindhiába, mert kérésük siket fülekre talált csak eddig. De két hét óta mást se hallani sajtónk egyrészében, mint a Földes regény dicshimnuszát, s azt, micsoda érték nekünk, magyaroknak Földes Jolán, s minő hatalmas magyar siker a Halászó macska uccája. Szabad legyen nekünk ezzel kapcsolatban csak azt megemlíteni, hogy Prohászka Ottokár életében többet és nagyobbat alkotott, mint Földes Jolán. Nemcsak mint egyéniség, hanem mint magyar író is. Igaz, hogy nem nyert soha 80000 P-t, de talán sohasem hallottunk róla annyit a sajtóban, mint most Földes Jolánról. S hogy közelebb menjünk, mikor harangoztak be nálunk, s dicsőítették egy Makkai, Tamási, Mécs, Nyirő, Szántó, Bánffy, Kuncz, Berde művét olyan hatalmas lármával, mint most ezt a kis Halászó macskát, amelyhez a magyar irodalomnak nincs több köze, mint az idegen nyelvből fordított magyar legendáknak. Azaz még ezek is jelentősebbek, mert a 14—16. század magyar irodalmában stílustörténeti szerepük van. Ennek a regénynek azonban a magyar szellemhez semmi köze, a magyar stílustörténetben pedig különös szerepet nem játszik.

Világmárkás-e hát ez a regény? Üzletileg már el van döntve, ez kétségtelen. De ez fontos-e irodalmi szempontból? Ez az irányadó-e? Sajnos, közönségünk a mult sok szomorú tapasztalatain még nem okult, s még mindig hagyja magát elcsábíttatni attól, hogy a sok pénzzel nyilvánvalóan nagy értéket jutalmaznak csakis. Nem akarunk az élet más területeire tekinteni, csak megemlítjük, hogy egy regény vagy bárminő könyv kiadásánál a kiadó és szerző közti viszony becsületesen és erkölcsösen még mindig nincsen rendezve. Apró százpengőkért vesznek meg kéziratokat,

s százezreket keresnek rajta a kiadók. Ma sem vagyunk messzebb, mint Schubert idejében, aki a legnagyobb nyomorban halt meg, míg kiadója dúsgazdag lett az ő műveiből. S ez az üzleti szempont a maga érdekeinek, erkölcsének igazolására, néha napján kiugrat egy-egy nagyobb díjat, s elnyereti a maga ízlésének megfelelő szerzővel, hogy a nagylelkűségét dokumentálja. Olvassuk el a regényt, s azután állapítsuk meg hogy érdemel-e bárminő szempontból is ilyen mérhetetlen nagy díjat, ami a Nobel díjat is felülhaladja? Az összeghez a magyarországi kiadó cég bizonyára nagyobb összeggel hozzájárult, legalábbis ezt olvastuk sajtójában. Kérdezzük, ha ez a kiadó cég igazi magyar feladatot vállal, nem tette-e volna okosabban, ha ezt az összeget arra fordítja, hogy kisebbségi sorsban élő írótestvéreink műveinek kiadását könnyíti meg? Nem akar ez követelés lenni, csak felvetett kérdés, s hozzáfűzhetjük azt is, vajjon melyik a nagyobbik feladat, s melyik az igazibb magyar feladat? Még ha Földes Jolán regénye valóban magyar érték volna, akkor is fel mernénk vetni a kérdést, ugyanennyi joggal, így azonban méginkább. Az irodalmi szociális kérdést ezzel a nemzeti kérdéssel összekapcsolva mindenesetre nem kellene felelet nélkül hagyatni. A gazdagság, a vagyon ui. első sorban kötelez, s nem csupán jogokat követel. Itt volna emellett az a nehéz kérdés is, mit tett ugyanekkor ez a magyar irodalom a közönség nevelése érdekében. Nem burjánozta-e el az irodalmat olyan olcsó és főként olyan szellemű irodalommal, amely Zsigmond Ferenc megállapítása szerint is, ez ország határait szűknek érezte, s mindinkább megfélekedezett azokról a kötelességekről, amelyek a magyar irodalom és nemzeti közönségünk érdekében valóak? Nem tette-e ez a magyar irodalom azt éppen, amit Thienemann Tivadar állapított meg a következőkben: „Mindig több lesz a művelt ember, aki nem ír verseket, nem olvas, s egyáltalán nem ér rá szépirodalommal foglalkozni . . . , s a nemzet Pantheonjába illő poézis helyét elfoglalja a belletrisztika, a könnyű szórakozásnak, a sikernek, a divatnak, az üzleti érdeknek ez a tetszetős keveréke.” Hogy azután ezt a műveletlen közönséget a maga újja körül forgatja a kiadó, az természetes. A közönség e rétegének sem ízlése, sem irányai nincsenek, mennek a sajtó kritikája után, s maholnap már természetessé válik, hogy a közönség irodalmi irányítója a napisajtó lesz. Hogy ez pedig mily káros az irodalomra, s micsoda veszedelmek származhatnak ebből nemzeti szempontból is, azt külön tanulmányban kellene egyszer valakinek fejtegetni.

Hogy van-e az irodalomnak nemzeti hivatás, hogy micsoda hatóereje van az írásműnek az emberre, hogy akár akarom, akár nem, milyen öntudatlanul alakítja világnézetünket és felfogásunkat a szépirodalom, minderről nem akarok most beszélni. De megemlítem, hadd lássák csak olvasóim, hogy miért foglalkozom olyan sokat ezzel a világmárkás magyar regénnyel. Mert tulsokat foglalkozom vele, jól tudom. De hitem, meggyőződése, hogy az

emberek legnagyobb százalékát olvasmányai befolyásolják véleményében, onnan meríti egész énjét, s így mondhatnám, mindez csak nevelés kérdése. Egy nemzeti közösség életében pedig erre a nevelésre vigyázni és ezt szemmel tartani különösen fontos, éppen akkor, amikor nemzeti életünk a legrettenetesebb korszakát éli.

És ebben, higgyük el, mindenkinek ki kell vennie a részét.

Mert micsoda ellentét van abban, hogy az iskolákban bele-neveljük a gyermekekbe a nemzeti öncélú irodalmiságot, igen helyesen, s azután az iskola padjaiból kikerülve, az életben mindennek a fordított képét látják megvalósítva, legalább is annyit hangoztatva, hogy elveszítik határozott tájékozóképességüket. Mert hiába vértette őket fel az iskola, a nevelés, a nyomtatott betűnek oly hatalma van, hogy csak kevesekben őrzi meg a szilárdságot, a gyengébbek és befolyásolhatóbbak könnyen lépne tudnak menni a csábos ígérgetéseknek. Hogy ebből mi származik, tudhatjuk jól, hogy ebből mi adódik, nem kérdéses. Vaj' el lehet e hinni, hogy ebből az irodalmi szabadságból lehullanak a kezekről a bilincsek, a trianoni bilincsek, lehet-e remélni, hogy ebből az álhumanitásból nemzetépítés, határozott nemzeti szellem alakul ki? Nem csak a mult tapasztalatai miatt, hanem a jelen aggasztó sivársága és tespedtsége miatt sem várható, hogy a további szellemi ernyedtség a magyar nemzeti kultúrát hívatása magaslatára emeli.

És itt van az irodalmi körök igazi szerepe is. Itt kapcsolódhatnak bele nemcsak szóval, hanem főként tettel a nagy magyar mozgalmakba is. De ez necsak tiltakozás legyen, necsak követelés, bár ez sem felesleges, hanem építőmunka is. Vizsgáljuk felül és ismerjük meg az összes magyar irodalmi aktuális kérdéseket (európaiság, nemzeti szellem, irodalom és politika, irodalom és magyarság viszonya, stb.) de necsak elméletileg, hanem a valóságban is. Legyünk a mult alapján építő nemzeti kritika szószólói, ápolói, s ne elégedjünk meg azzal, hogy magyarul írni már magyar irodalmat, hogy magyar neveket szerepeltetni már feltétlen magyarságot is jelent. Követeljünk magyar szellemet, s ne engedjük, hogy a magyar szellemmel, mint frázissal jóhiszemű és műveletlen közönségünknel épp azok éljenek vissza, akik az irodalmat egyéni üzleti szempontjaikból kezelik, s ezzel a nemzet legdrágább kincsét kufár kezekre adják. Levegőt, levegőt kérünk az öncéluskodó és szőrmenténkezelő, simogató és becézgető lagymatagság helyett. Levegőt: nemzeti szellemet, mert ennyit ez a trianoni Magyarország joggal meg is követelhet irodalmától. Nem anyagilag, erkölcsileg fojtogató világmárkát, hanem tiszta levegőt: magyar szellemet!

A JÓSLÁS

Az Aranykorsó szerzőjének, Móra Ferencnek emlékére.

Semmi sem látszik a világból: sötét éj borult rája. A hold elbujt a felhők mögé, egyetlen csillag sem világít a rideg vad éjtszakában,

Az erdéből kihallatszik az ijedten röpködő baglyok visitása s a farkasok panaszos üvöltése, amikor lecsap egy-egy villám. De hangjukat elnyeli a mennydörgés hatalmas robaja.

Felharsan a római tábor őrváltást jelző kürtje, s mintha csak harciriadó lett volna a kitörőfélben levő égiháboruhoz, hirtelen megszakadtak a felhők s pár pillanat alatt egész kis tavak keletkeztek az imént még szárazságtól megrepedezett földön. Egyszerre elhamvadt az esti tűzhelyek pislákoló parázsa, sötétség uralkodik az egész táboron, Csak a keleti sarkából szűrődik ki némi világosság; ott, ahol a tábori csapszék sátra huzódik meg, egészen odabujva a derékszöget képező sánctalakhoz, mintha védelmet keresne ebben az itéletidőben.

De, akik belül vannak, mit sem törődnek a zivatarral. Lárma, nevetés, játékkocka zörgése tölti be a helységet, melyet csak gyéren világít meg egy a középen lelógó mécses, ide oda himbálódzva, amint a szél meginogtatja a rozoga alkotmányt. Az asztaloknál marcona legionáriusok ülnek. Az egyik otromba vicceket mond, miket a körüllevők durva röhögéssel fogadnak. Mások a kockajátékosokat nézik, akik lehangosabban kiabálnak a terem közepén. De a legtöbb szótlantul, asztalra könyökölve, egykedvűen mered az előtte álló tölgyfakupára. Távolabb a mulatozótól a tűzhelynél ül egy ifju. Elmélázva, álmódzva néz a tűzbe. Ki tudja hol, merre járnak gondolatai? Szabályos, napbarnította arcán félig hegedt kardvágások éktelenkednek. Nagy erős keze esetlenül nyugszik térdén. Hej pedig az a kéz, mely valamikor az Ebro partján kagylót szedegetett, elsőnek kapaszkodott fel Antiockia meredek falára, a Hindukus völgyében meg egyetlen kardcsapással szelte le az ellenséges vezérnek és lovának fejét. De itt a kocsmá félhomályában alig hinnők, hogy a római sereg legvitézesebb tisztjével, Diocletianussal állunk szemben. Ezt legfeljebb csak a tűz fényében büszkén meg-megvillanó, domború mellére tűzött arany sas sejteti. A mögötte levő szalmarakáson egy borszák-centurió horkol, s hogy a mulatozók lármája fel ne ébreszse, egészen befurta fejét a szalmába.

A kocsmá egyre hangosabb lesz. De a legjobban lármázó kockajátékosok hirtelen elhallgatnak s egy pillanatra meglepetten néznek a bejárás felé: ki járkálhat ebben az itélet időben? Ám csodálkozásuk nem soká tartott, mert a nyiláson besüvitett a szél, jókora zuhanyt csapva a játszók nyakába. „Mit mászkálsz itt ilyenkor...” mordult az egyik dühös káromkodással a jövővény idomtalan tömegre, melynek rongyaiból egy vén anyóka

ránkos képe került elő. A banya — mit sem törődve a katonákkal — csak a kocsmárost üdvözölte, s egyenesen a tűz mellé kuporodott, hogy megszáritsa csurom vizesruháját.

Amint egy kissé felmelegedett, óvatosan felnézett az előtte ülő Diocletianusra. Beesett, boszorkány szemében megvillant a régi, már lassan-lassan kialvó tűz, mely azonban úgy látszik még mindig elég forró volt, mert a vitéz megérezte a reámeredő szempárt s a boszorkány felé fordult. Erőltetett mosoly jelent meg a vénasszony színtelen ajkán, miközben csontos, elaszott kezét kérően nyújtotta Diocletianus felé. Ez szótlanul nyult övébe, s előkotorva két rézdarabot, a banya elé dobta. A boszorkány azonban alig vetett oda egy pillantást. Szúrós tekintetével az ifjú arcába meredt, s nagy sértődve csaknem parancsolólag mondta: „Ezüst pénzt adj”. — „Ha császár volnék” — felelte félvállról Diocletianus, s elfordult a szemtelen kuruzslótól. De a banya nem tágitott. Közelebb húzódva a hőshöz, bizalmasan suttogott fülébe: „En látom a jövődöt, hidd el nekem! Engem az álmok sohasem csalnak meg. Én már a vetéskor látom az aratást, a bölcsőnél a halált. Látom a győzelmet, látom a szétvert sereget, midőn még fegyverkezni kezdenek a katonák. És (most egészen Diocletianus füléhez hajolt) látom a te biborpalástartalóval övezett váladat és ha megölted a vadkant, amivel egykor szembe kerülsz, akkor mint a tenger hullámai, népek hömpölyögnek majd arany palotád körül, napod győztesen ragyog fenn az égen, — császár leszel Diocletianus!

A hős ujjai izgatottan remegtek térdén; ajka megrándult, aztán egy ezüst pénzt nyomva a banya markába, felállt és elhagyta a csapszéket. Egy részeg centurió, felfigyelve ez utolsó jelenetre, gúnyos szavakat kiáltott utána, de a bortól amugy is rekedt hangját egészen elnyelte a mulatozók duhaj lármája.

A nap magasan járt az égboltozaton, aranyos sugara leverődött a földre és megtört a római utcák széles kövein, amelyek sehogy sem akarták átengedni fényesre csiszolt fejüket a nap perzselő hevének, hanem igyekeztek behuzódni Pompeius palotájának hűvös árnyékába. De a büszke épület, mely hozzá volt szokva, hogy díszes termeiben csak császárok s a birodalom legelőkelőbbjei fordulnak meg, nem akart leereszkedni az egyszerű utca-kövekhez, amiken mindenféle aljas csócselék, nyomorult rabszolgahad szaladgál. Visszavonta hosszúranyult árnyékát egészen a fal tövéig, ahol egy katona csoport állt élénken figyelve arra a magas, szélesvállú suhancra, ki társainak szenvedélyesen magyarázott s közben fenyegetően rázta csontos öklét a nagy tanácssterem boltíves ablakai felé. Aztán hirtelen kiszökött a csoportból, előre tett néhány lépést s harsány hangján bekiáltott a tanácskozó urakhoz: „Hát meddig veszekedtek még? — Mintha bizony nem tudnátok már régen, hogy Diocletianus az egyetlen, aki szigorú, de igazságos kézzel meg tudja fogni az ország gyeplűjét. A császár

nem törődik velünk, neki más dolga van: alszik, fürdik, utazik. Ki akadályozza meg a nemesek garázdálkodását, akik ránk törnek, mindenünkből kifosztanak, aztán nagy kegyesen a megvesztegetett bírákhoz útasítanak?" — Még talán tovább is folytatta volna lázító beszédét, mely egy elkeseredett, meggyötört nép hangulatának őszinte kifejezése volt, de ekkor éles kúrthang harsogta át a teret, jelezve, hogy a törvényhozás kezdődik. A nagy tanácssterem egészen megtelt a panaszosokkal s a kíváncsiak tömegével.

Mély csend uralkodott, midőn Diocletianus felment az elnöki emelvényre. Körülötte a bírák ünnepélyes komolysággal, feszes méltósággal foglalták el helyüket. Egymás után hangzottak el a panaszok Diocletianus mindenkit meghallgat; ítélő szavait általános megnyugvás és helyeslés fogadja.

Órák multak így el. Végre lassan még is megfogyott a panaszosok száma, az ülés végéhez közeledett. De ekkor hatalmas lépések zaját verte vissza a tanácssterem márvány fala. Egy öszes, de erőteljes férfi rontott be a terembe. A praetoriánusok szótlanul nyitottak neki utat. Szigorú tekintetét körülhordozva, egyenesen Diocletianus felé tartott s büszkén, fejedelmi méltósággal állt meg a bírói emelvény előtt. Carus ez, Numerianus császár testvéröccse. Utána egy véres ruhájú, megkötözött embert vonzolt be két rabszolga.

Síri csönd támadt. Mindenki visszafojtott lélegzettel figyelt, midőn Carus erős férfihangja végigkarsogott a termen:

Midőn a kelták birodalmától egész a Rajnáig az alemannok vad hordái üvöltöttek és robus győztesen nyomult a birodalomba, midőn a cohorsok sorai előtt mindenütt a leigázott népek tömege zúdult fel, ki állt akkor bátran a sereg élére? — Az én bátyám: Numerianus.

Midőn lygiai csapatok bástyáinkra rontottak, midőn a vandálok harci riadója miatt virasztottunk át borzalmas éjszakákat, ki szorította a barbár csordákat a megáradt Rajnába? — Az én bátyám: Numerianus.

Es mikor keleten, Cilicia völgyeiben felcsaptak a háború hullámai. Midőn a hegyekről ránk zúdult az ellenség és a legörgetett sziklákkal tizedelt meg bennünket, ki irányította seregeinket és ki hozta ki a veszélyből? — Az én bátyám: Numerianus.

Mindnyájan jól tudjátok, hogy midőn villámtól lesujtva a császár meghalt, a korona az ő fejére szállt. Joggal fogadhatta ő azt el és méltán viselte. S íme most holtan fekszik, gyilkos kéztől megfojtva.

Az elkeseredett nép beléd helyezte bizalmát Diocletianus! Kezeidbe tette le sorsát. Ítéld tehát! Szabj méltó büntetést arra, ki e gyalázatos tettet véghez vitte! Itt áll előtted a gyilkos: Julianus, a Vadkan, ahogy nevezik, mert sisakján egy vaddisznó kivert képét hordozza.

Minden szem Diocletianuson függött. Itt a döntő pillanat,

amikor meg kell mutatnia, hogy méltó arra a magas tisztségre, hova a közbizalom állította. De a praetor halotthalványan mozdulatlanul ül székében. Agyában örült táncot járnak a gondolatok, egymást üzve, kergetve, míg teste, mintha megmerevedett volna, egyetlen izma meg nem rándul. Ám ez a feszültség csak pillanatokig tart. Aztán egyszerre, mintha villamos ütés érte volna, egész testében megrázkódik, arca vérvörös lesz, szeme kidülled; s eltűnik előle minden. Nem látja már az elégtételt követelő Carust, a feszülten várakozó arcokat, csak egy kép lebeg előtte: a tűzhely mellett suttogó boszorkány: „Ha megölted a *vadkant*, császár leszel Diocletianus!”

Magán kívül ugrik fel helyéről; villámló tekintetét körülhordozza, mintha keresne valamit. Aztán lerohan az emelvényről, egyenesen Julianushoz, hirtelen derékon ragadva magasra emeli, s úgy vágja a márványkövezethez, hogy szétloccsant fejjel, holtan terül el.

A rémület moraja zúgott végig a termen. A bírák remegve, sápadtan kiáltják: Mit tettél elvakult dühödben Diocletianus? Hát hóhér ült a magas bírói székben? De mit törődik az velük. Ím katonái berontanak a terembe s vállokra emelve vezérüket, üdvivalgással töltik be a márványcsarnokot: Éljen Diocletianus! Éljen a császár! És amint mentek lefelé az Aventinusról végig a városon, egyre nagyobb tömeg hullámozott utánok s a büszke paloták és rabszolga kunyhók mind azt visszhangzoták: Éljen a császár, éljen Diocletianus!

E nagy ragaszkodást látva, megnyugodott lélekkel tekintett népére az új császár; szeretete katonái iránt és ezeken keresztül az egész nép iránt, megtisztították a vércseppektől, melyek rubinkövekként csillogtak fehér tögáján a napsütésben.

DR. BENKŐ LÁSZLÓ

AKKOR ISMÉT FOGUNK TALÁLKOZNI...

Akkor ismét fogunk találkozni
Ha bíborba hajlik az alkony
Halkan suttoznak az őszi fák
S tikkadt levelek a földre hullnak.

Hajam fénye elfakul majd
Szemem tüze bágyadtan csillog
Délceg tartásod is megtöri az idő
Erős karodat nem feszítik izmok.

És akkor ismét fogunk találkozni...
Mögöttünk az élet vad irama tombol,

De nekünk már túl lesznek a gondok
Túl lesz a küzdés és túl lesz a törtetés.

Elmaradnak a vágyak és álmok...
Megállanak egy pillanatra némán
Szemünk összevillan: egymásra döbbenünk
Csak egy pillanatra, — kigyúl a régi láng.

Dübörgő viharok rázzák meg a lelkünk
Az élet telje cikkázik át rajtunk
Kábulat, mámor, önfeledés...
Aztán síri csend lesz ismét.

Remegve terjeng egy túlvilági fény...
Egy mindent elnéző, mindent megbocsájtó
Mosolyba olvad majd tekintetünk
Nem lesz a szívünkben fájdalom,

Nem mardosnak kételyek többé...
Az lesz a nagy, a diadalmas nász!
Régmúlt, tavasz illatát hozza a szél...
S mikor kezem kezédbe tartod

A horizont peremén lágyan
Bíborba hajlik az alkony...

L. FARKAS IBOLYA

TÓT VAGY SZLOVÁK?

Emlékszünk-e még rájuk? Széles karimájú kalapjukkal és furcsa kiejtésű magyar beszédükkel letutajoztak egészen Budapestig; — végig vándorolták az országot, Fiumétól egészen Munkácsig, Brassótól Sopronig, drótoztak, fótoztak s úgy hívták őket: *tótok*. Meg kell vallanunk, mosolyogtunk rajtuk. Tudtuk, hogy ott élnek, a Felvidék hegyei között, terméketlen, de annál szebb vidéken, tudtuk, hogy békés, nyugodt nép, amely szépen tud énekelni, szép viselete van és nagyon szereti a krumplicskát. No meg a kását s innen volt a hírhedt közmondás: „Kása nem étel, tót nem ember.”

Ha az emlékek között keresgélünk, ha azokat a magyar írókat lapozzuk föl, akik a szlovákokról írnak a háború előtt, mindenütt körülbelül ez a kép tárul a szemünk elé. Csöndes, békés népről szólnak a beszámolók, — akár Jókai, akár Rákosi

Viktor, akár pedig a „Tót atyafiak“ híres szerzője, Mikszáth beszél róluk. Ez a csendes, derűs nép, amely szinte a jámborságig jó, mindég mosolyt csalt az író ajkára, Mikszáth mindég mosolyog, valahányszor beszél róluk. De sohase bántó, sértő mosollyal. Való, igaz, be kell ismernünk : jó, békés, de mindig alsóbbrendű lényeknek tekintetük őket. Hogy kultúrájuk van, hogy ez a kultúra suba alatt, de a szemünk előtt növekedett, anélkül, hogy ebből a növekedésből egyáltalán láttunk volna valamit, arról nem volt tudomásunk, Gyönyörködtünk bennük, valahányszor keresztül mentünk a pompás fekvésű hegyi falvakon, sajnáltuk őket, ha ázva-fázva betoppantak a portánkra télvíz idején. ellátuk őket kaláccsal, borral, — de mosolyogtunk is rajtuk, a kezdetlegességükön, az elmaradottságukon. Sohasem gonoszul, sőt mindég szeretettel, mint ahogy a felnőttebb, tapasztaltabb rokon mosolyog kezdetleges, elmaradt unokaöccsén. „Atyafiak“-nek hívja őket Mikszáth, azoknak tekintettük őket mi is s ez az elnevezés nagyon jellemző arra a viszonyra, amelyben a szlováksággal voltunk a háború előtt.

Mondom, azt, hogy kulturális életet is éltek, hogy ha csak fejlődésben is, de irodalmuk van, arról alig tudunk. Legfeljebb olyanok tudtak róla, akik, akár családi alapon, akár pedig személyes barátság alapján közel álltak hozzájuk. Mert hiszen az ezeréves együttlakás, igenis, erős *családi* kapcsolatokat teremtett s az, hogy magyar és szlovák egy országban, egy városban, sokszor közös fedél alatt lakott, a *személyes* kapcsolatokat is kimélyítette, közel hozta a két nemzetet egymáshoz. Mi, magyarok, akik nem ismertük eléggé őket, mosolyogtunk rajtuk s nagyon kevesen voltak olyanok, akik üres dolyffel fordultak el tőlük s kijelentették, hogy „Tót nem ember“. Az ilyenek még annyira sem ismerték őket mint a mosolygók : — de gögös dolyfükben nemcsak a szlovák népet, hanem a sajátjukat is lenézték.

Közben azonban nem vették, sőt, nem vettük észre, hogy a szlovák nép lassan-lassan fejlődő középosztályt termel ki magából, melynek egyetlen életcélja ; felemelni a szlovákságot a kultúrált nemzetek sorába, önálló nemzetet teremteni belőle. Ezt a fejlődő középosztályt, melynek fiai rendszerint magyarul végezték a középiskolát, a mi fiainkkal együtt, ősi magyar iskolákban, amilyenek például a pozsonyi, eperjesi evangélikus liceumok voltak, mi vagy alig vettük észre, vagy pedig, ha tudomást is vettünk róluk, haraggal gondoltunk rájuk. „Pánszláv“-nak mondogattuk azokat a szlovákokat, akik saját nemzeti törekvéseiket támogatták, mert hiszen, valóban, Kollár János híres elméltéből, a szláv népek teljes összefogásából, a pánszláv álomból indultak ki annak idején. Hogy a szláv népek egy nemzeté-kovácsolása miért nem sikerült s miért nem fog sohase sikerülni, azt majd máskor és másutt ; — a mi szempontunkból csak egy a fontos : a pánszláv elmélettől felbuzdított szlovák intelligencia egyre nő s nem öszslávia gondolatát, hanem sajátos nemzeti kultúráját igyekszik

mind magasabbra emelni. S ez az intellektuális réteg, mely kezdetben leginkább a papi pályát választotta s a szlovák falvakban igyekezett elérni célját, mint mondtam, a mi iskolánkban nevelkedett, a fejlődésben lévő magyar intellektuális osztállyal együtt. Természetes, hogy hatással voltak egymásra. Természetes, hogy a magyar kultúra inkább a szlovákra. A fejlődő szlovák irodalom fiataljai magyarul, a magyar kultúrán keresztül kapták a nyugati műveltséget, a nagy nyugati eszmeáramlatokat. Maguk a szlovákok is kimutatták, hogy a fejlődő szlovák középosztálynak kulturális életére, világnézetére a magyar kultúra milyen nagy befolyással volt, — épen az iskolán keresztül. S hogy a társadalmi életnek, az életszínvonalnak kiépítésében milyen nagy volt a magyarság szerepe a szlovák intelligencia kifejlődésénél, arról talán fölösleges is az elmondottak után beszélnem.

A békés, jámbor tótcskák tehát már a háború előtt, sőt, jóval a háború előtt elindultak a fejlődésnek azon az útján, mely a népi életből a kulturált nemzet életéhez vezet. Ez a fejlődés, mint mondtam, a szemünk előtt ment végbe, a mi kulturánk közvetlen hatása alatt, — de mi nem igen tudtunk róla. Mosolyogtunk az atyafiakon, a műveltebbek, a magasabbrendűek szeretetreméltó mosolyával.

A fejlődő szlovák intelligenciának fáj a mosolyunk. Mint ahogy a gyermeknek is fáj, ha tapasztaltabb bátyja kineveti valamiért, — valamiért, amiben ő még nem eléggé járatos. Szellemi életünkben igen sok a rokonvonás a mi szellemi életünkkel s Hvezdosláv, a fejlődésben lévő szlovák intelligencia legnagyobb tehetségű költője Petőfi, Arany János klasszikus emlőin nevelkedett. A mi középiskolánk padjait koptató szlovák fiú értékes magyar baráttra tett szert, a magyar önképzőkör levegőjét épügy szívta, mint a mieink: életfelfogását, világnézetét akaratlanul is befolyásolta a miénk. De — s ennél a „de” szónál álljunk meg egy kissé: — de amennyire hatottunk rájuk, annyira fáj nekünk a mosolygásunk. Hogy a „tót nem ember”-szerű izléstelen kijelentéseknek milyen romboló hatásuk volt, arról talán fölösleges is szólanom. A mosolyunk is fáj, amelyről pedig kimutattam már, hogy mennyire tele volt melegséggel, szeretettel. Nem értették meg, hogy *szeretet* is van ebben a mosolyban, mely sohase fejlődött otromba kacagássá. Nem értették, hogy mi magunk is érezzük a szellemi rokonságot, melyet az ezeréves együttlakás természetesen előidézett, s az „atyafi” jelzöt is félremagyarázták. Valami megvető, lealázó hangulatot sejtettek mögötte. Hogy ez a félreértés mennyire megvolt, bizonyítja, hogy ma, amikor lényegesen megváltozott a magyarság és a szlovákság egymáshoz való viszonya, — még ma is akadnak, akik gyűlöletteljesen írnak pld. Mikszáth szlovák tárgyú írásairól. Göllner Erzsébet, a mai szlovák irodalomtörténész-gárda egyik közismert, de sajnos, eléggé elfogult tagja gyűlöletet és megvetést olvas ki a nagyhumorú magyar mester íásaiból. Nem ismeri Mikszáthot, mert akkor tudnia kel-

lene, hogy a nagy mosolygó sohase gyűlölt senkit, de félreérti a háború előtti magyarság egész viszonyát a szlovákokhoz.

Derűs mosoly, minél kevesebb törődés, a lelki fejlődés teljes nem-ismerése: volt a tót atyafiakhoz való viszonyunk.

Hogy ezért a fejlődő fiatal szlovák intellektuel osztály gyűlölettel nézett ránk, — megmagyarázható. Hogy külső izgatások könnyen tudták befolyásolni. — megérthető. Hiszen a megsértett érzékenységnél nagyobb lendítőerő nincs a világon. Hogy a szlovák nép gazdasági, kulturális érdekei mennyire egyeznek a magyarság hasonló érdekeivel, azt nem vették észre. Haragudtak a tapasztaltabb atyafira, mert mosolygott rajtuk s nem vették észre a szeretetet, mely pedig okvetlenül ott csillogott a magyar mosoly ajkán.

Eljött az államfordulat. Az önállósodás, nemzetté-érés után elindult szlovák nép teljes erővel látott hozzá, hogy nemzeti létét fölépítse. „El a konvencióktól, el a multtól” — kiáltotta, s hirtelen még jobban kezdte bántani a régi mosolygás amugyis megbezett önérzetét. „Tót nem ember”: csendült föl a lelke alján az elfojtott harag és sértőnek találta már nemcsak a mosolyunkat, hanem magát a *tót* elnevezést is, mert azonnal odaérezte: „...nem ember, kása nem étel...” Mit tett tehát? Tiltakozott az elnevezés ellen. A Csehszlovák Köztársaság területén a szlovákokat nem szabad tótoknak nevezni.

Addig, amíg a közvetlen háború utáni légkörben nem igen volt alkalmunk a szlováksággal való érintkezésre, s inkább magunk felé kellett fordulnunk nagy elesettségünkben, észre sem vettük ezt a tilalmat. Hallottuk odafönn élő rokonainktól, hogy a tót népből szlovák lett, méltatlankodtunk miatta, hiszen úgy tudtuk, hogy a „tót” szó a magyar szókincsnek régi, tősgyökeres tagja, a „szlovák” pedig idegen. „Olyan ez, — mondogattuk, — mintha a németeket „deutsch”-oknak kellene neveznünk, idegen névvel, nem a magunkéval, a mi lelkünkéből fakadóval.” Méltatlankodásunkat pedig nagyonis jogosultnak éreztük; mi nem találunk semmi sértő hangulatot a tót szóban, aminthogy nem is találhattunk. Két különböző lelkiállapot tragikus összeütközése vezetett erre a kétféle nézetre.

Azt, persze, egyelőre észre sem vettük az államfordulatot követő nehéz időkben, hogy a névváltozás több a „tót” szó pusztá elhagyásánál. Hogy a „szlovák”-nak nevezett nép lassan-lassan kilép a gyermekcipőkből, kulturált nemzetté fejlődik, akin igazán nincs mit mosolyogni. Csak lassan-lassan jöttünk rá, akik bizonyos idő múlva igyekeztünk megteremteni a kapcsolatot magyarság és szlovákság között, hogy a *szlovák* szó új jegyeket adott az eddig *tót*nak ismert népről alkotott fogalmunkhoz; a szlovákság kulturált nemzet lett, amelynek kultúráját meg kell ismernünk. Már csak azért is, mert hiszen még mindig fejlődésben lévő kulturális életük a miénkkel közös gyökerű. Tanulmányaimban bemutattam, hogy az együttlakás, közös államélet, szenvedések meny-

nyire rokonná tették a két nép lelkivilágát s ezen keresztül kultúráját is. A magyar államtól elszakadt szlovákság a magyar talajból kinőtt kultúrájára épített tovább, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy pld. Ady hatása a háború utáni szlovák lírára talán sokkal nagyobb volt mint a magyarra. S a két nép kulturális érintkezése most se szűnt meg: a kisebbségi magyarsággal a szlovákság ma is egy területen él, s ha öntudatlanul is, de kulturális szempontból egyik fél sem tudja elkerülni a kölcsönhatást.

A magyarságnak tehát tudomást kell vennie a szlovák népről, foglalkoznia kell vele, mert ha kulturális szempontból a Dunamedence vezetőszerpét a kezében akarja tartani, kapcsolatot kell teremtenie azokkal a népekkel, melyek a világháború befejezése óta kultúráltnemzetekké fejlődtek. S a kapcsolatok keresése meg is indult: először a mai Szlovenszón élő kisebbségi magyarság részéről. A szlovákok Ady-fordításaira, Adyról szóló cikkeire a kisebbségi magyar költőknek egész raja lírai-regény- és egyéb műfordításokkal válaszolt; azt hiszem, a budapesti közönség előtt is eléggé ismert Darvas János és Farkas István neve, akiknek műfordításait a könyvnapokon a felvidéki sátorban már többször árusították. De a magyarországi kulturális tényezők is rámutattak a szlovákokkal való érintkezés fontosságára: éppen a Dunamedence kulturális békéje érdekében.

Foglalkoznunk kell velük tehát, már csak azért is, mert ha az a kapocs, melyet együttélésünk kovácsolt, elszakadt multunknak egy darabját szakítjuk el.

Igen ám, de hogyan nevezzük őket? A „tót” elnevezést nem használhatjuk, mert úgy tudjuk, hogy fájdalmat okoz éppen annak a félnek, akiről szó van. A szlovák név pedig nem illik a nyelvünkre: idegen, idegenkedünk tőle.

Voltak, akik minden teketória nélkül mégis csak átvették a szlovák elnevezést. „Istenem, ha csak ezen mulik, —mondották, — miért ne lehessünk jóbarátságban.” Mások ragaszkodtak a tót névhez, arra hivatkozva, nyelvünkünk egyik legérdekesebb szavát dobnók el vele, amelynek nem volt és nincs is semmiféle sértő melléközöngéje. A közönség legnagyobb része tájékozatlanul nézi a dolgot, nem tudja kihez, kinek a felfogásához igazodjék. S így történik, hogy folyóirataink, napilapjaink hasábjain mind a két elnevezéssel találkozunk. Sőt: egy és ugyanazon lapban, a minap egy és ugyanazon cikkben is megtaláltam a kétféle nevet.

Melyik nevet használjuk? Erre a kérdésre igen nehéz a felelet.

Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy a „tót” szó a magyar nyelvünknek igen értékes tényezője. Eredetét igen sokan kutatták s így, persze, igen sok magyarázatra is bukkantak. Voltak, akik azt állították, hogy a „to-to” szlovák mutatónévmást utánozza. Van tudniillik olyan szlovák nyelvjárás, mely az igenlést ezzel a szóval fejezi ki. Ez a magyarázat tarthatatlan, mert a

magyarban a rövid „o” hangból sohasem fejlődött hosszú „ó”. Ha a tót népnév a „to-to” mutatónévmásból fejlődött volna, akkor ma is „tot”-nak hangzanék, sohase lett volna „tót” belőle.

Sokkal kézzelfoghatóbb s azt hiszem, teljesen ki is elégítő az a magyarázat, amellyel a szó eredetét Melich János fejtette meg. Abból a tényből indult ki, hogy azelőtt a magyarság nemcsak a mai Szlovenszkóban élő szlovák népet nevezte „tót”-nak, hanem a régi Magyarországon élő egyéb szláv népeket is, mindazokat, akik magukat *slovene, slovensky* névvel illették. Tót volt a régi magyar szerint a *szlovén* nép is, tótok voltak azok a szláv maradványok, amelyek a Dunántulon éltek. XVI. századbeli törtéias énekeinkben, magánál Tinódinál is számtalanszor előfordul a Tótország elnevezés, de nemcsak a mai Szlovenszkóra értve, hanem Magyarország egyéb szláv-lakta területeire is. A *tót* név eredetének kutatását tehát a régi, történeti időkbe visszanyulva kell megkezdeni.

S valóban, a magyarság ezt a nevet még régi, honfoglaláskor előtti hazájából hozta magával.

Élt a mai Bolgárország területén egy thrák-kelta nép, mely *tauti*-nak nevezte magát. Ezt az elnevezést a thrákokat meghódító bolgár-törökség is átvette s a magyarság is ezzel a névvel nevezte őket, mikor vándorlásai közben érintkezett velük. Később, mikor a törökfajta bolgár nép elszlávosodása megindult, a *tauti*-név rajta maradt s a már szláv nyelvűvé vált bolgárságot továbbra is *tauti*-nak nevezte a magyar nép. Sőt, lassanként elhomályosult benne az a tudat, hogy kiket nevezett eredetileg így s vándorútján minden szláv nyelvet beszélő népre alkalmazta a *tauti* szót. Így lett *tauti* a honfoglaláskori Magyarországon élő valamennyi szláv nép, többek között a mai szlovákok ősnépe is. Az idők folyamán, lassan-lassan minden egyéb szláv nép más, speciális nevet kapott magyar szókincsben, a *tauti* elnevezés pedig a szlovákság külön neve maradt.

S ez a történeti eredetű *tauti* szó a magyarság szempontjából márcsak azért is becses, mert ősi történetünk szerves része s története rámutat, hogy milyen szláv népekkel érintkeztünk, mióta használjuk. Belőle fejlődött a magyar hangtörténet szabályai alapján a tót szó. Az ómagyar „au”-hangból ti. „ó” lett az idők folyamán, mint pld a samtau-ból szántó, a volau-ból való s így lett a *tauti*-ból *tóti*. A szóvégi rövid magánhangzó pedig elesett s így lett a tóti-ból tót.

Becsés szavunk tehát a tót; — kár volna elesnünk tőle. Igazuk van azoknak, akik ezt hangoztatják.

Igen ám, de ha önérzetet sért! Ha a szlovákok gunytt éreznék mögötte, kacajt, lekicsinylést!

Megvallom, a történelem folyamán a tót szónak ilyen gúnyos, lekicsinylő szerepe egyáltalán nem található meg. Tótország a magyar lantos ajkán sohasem volt Magyarországnak megvetett, lenézett, másodlagos része, hanem épen olyan, ha nem kiválóbb

mint a többi. S ha még régebbi időkre nyulunk vissza, a tauti szó minden olyan szláv népet jelölt, amellyel a magyarság vándor útjában találkozott, tekintet nélkül arra, hogy milyen véleményünk volt róla.

Ha tehát a szlovákság ebben a szóban sértő hangot talál, az okát okvetlenül a közelmúltban kell keresnünk. Egyrészt azokban az otromba kijelentésekben, melyekről már beszéltem, mintamilyen a „tót nem ember”, s amelyekkel józan magyar ember sohasem azonosította magát. Másrészt pedig abban a derűs, meleg mikszáthi mosolyban, melyet, mint már említettem, a szlovákság annyira félremagyarázott, akkor, mikor nem vette benne észre az idősebb, tapasztaltabb testvér szeretetét. A magunk részéről mi egyáltalán nem érezzük a tót elnevezésben a sértő, gúnyos hangot, mint amilyen sértő mellézköngéje pld. a „polyák”, „talján”, „cselák”, stb. elnevezéseknek van. Hiszen, ha jól megfigyeljük, a történelmi eredetű, a magyar nyelvkincsbe szervesen beleilleszkedett lengyel, olasz, cseh elnevezések az illető népek hivatalos nevei, míg az új, láthatóan idegen szavak, — amilyen a mi esetünkben a szlovák is — gúnynevek. Csak épen a tót-szlovák névpárnál lenne fordítva a dolog?

Helyezkedjünk azoban a szlovák nép lelkiállapotába. Próbáljuk az esetet az ő szemszögükből nézni s tegyük föl, valóban sértőnek érezzük a „tót” elnevezést.

Ebben az esetben a „szlovák” név mellé kell állnunk. Igaz, hogy a magyar fülnek idegen. De például a kisebbségi magyarság megszokta már, sőt, az furcsa neki, ha a „tót”-ot hallja. S ha mi, magyarországi magyarság is fenn akarjuk tartani a barátságos kultúrális kapcsolatot a szlovákokkal, számolnunk kell érzékenységgel s ki kell tartanunk az új elnevezés mellett.

Most már csak a kérdés: mi fontosabb? Ez a barátságos kultúrális összeköttetés, vagy az, hogy nyelvkincsünk egyik érdekes szavát, mely multunkra is érdekes nényt vet, megtartsuk?

Igaz, hogy a tót szó érdekes szavunk, s a Melich-féle magyarázat alapján honfoglaláskor-előtti történelmünkre utal, igaz, hogy mi ma semmi sértő hangsúlyát nem érezzük, — de nekünk ma fontosabb, hogy a szlováksággal, mellyel kultúrális multunk ezer szála fűz össze, ma is megtartsuk a kapcsolatot. S fontosabb ez nemcsak azért, mert a kultúrális kapcsolatok könnyebben tudják majd előmozdítani Középeurópa békéjét, hanem azért is, mert a szlovák nép, az élő valóság részese a magyar múltnak, kultúráját át-meg átjárta a magyar kultúra fejlődése épenúgy, mint ahogy mi is tele vagyunk szláv kultúrális hatásokkal. Nem szabad egy szó miatt, az elnevezés miatt mesterségesen elszakítanunk azokat a kapcsolatok, melyeket ezer év munkája épített föl.

Hisszük, hogy eljön az az idő, mikor a szlovák nép sem érez ki a tót elnevezésből semmi sértést, S akkor mi újra így fogjuk nevezni Rákóczi, Kossuth egykori katonáinak ivadékait.

Ehez azonban egy szükségesség: hogy a mi közeledésünkre és érdeklődésünkre a szlovákok hasonló érdeklődéssel válaszoljanak. A „tót” elnevezést ma még sértőnek találják, mert elhamarkodott általánosítással a „tót nem ember” közmondás alkotóit látják maguk előtt mindnyájunkban. De nem fogják abban a pillanatban sértőnek találni, amint felfedezik, hogy multjukat el sem képzelhetik a magyarság nélkül. A múlt pedig nagy erő, mert elpusztíthatatlan s nem lehet elszakadni tőle. S ezt a közös múltat, a kapcsolatokat úgy veszik majd észre, ha felfigyelnek a magyarság mai életére. Ha megkeresik a kapcsolatokat elsősorban azzal a kisebbségi magyarsággal, amellyel egy államban élnek; — s ha tovább kísérik figyelemmel a magyar irodalom új útjait, harcait, irányváltoztatásait. Mi, akik ennek szükségességét fölfedeztük s tudjuk, mit adtunk a szlovákságnak s mit kaptunk tőle, tanulmányozzuk múltját s a magunk múltja szerves részének tekintjük. Józszándékunkat biztosítja, hogy tiszta lelkiismerettel használjuk a „szlovák” elnevezést, azt a nekünk idegen szót, amellyel ők nevezik magukat. Csak a közeledés, a megértés kedvéért.

Tót vagy szlovák? Ez volt előadásom címe. Tót és szlovák mondhatnám most. Tót volt addig, amíg nem ismertük kultúrált arcát s mosolyogtunk rajta. Szlovák lett az új, kultúrált nép, de mintha ezzel a névvel elvesztett volna valamit, ami pedig nagyon lényeges: a múltját. S tót lesz újra, ha megérti jószándékú közeledésünket, ha fölfedezi, hogy ebben a névben sem gúny, sem egyéb rosszakarat nincs, — s hogy ez a név a magyar történelemnek épenolyan része, mint a szlovákokkal való együttélésünk századokon keresztül.

DR. SZIKLAY LÁSZLÓ

SZÓVÁTAY GÁBORKA VERSEI

MENNI . . .

Menni bele a vad viharba
emelt homlokkal:
égre nézve esőt várni
tikkadt torokkal:
térdig gyurni iszapot, sarat:
villámot várni odvas fa alatt:
tajtékos örvénybe behullni
ragadjon, sodorjon az áradat! . . .

Ez, az mit nékem nem szabad.

Nekem guzsba kötött a kezem
 és lábamon a türelem bilincse :
 nekem felhőtlen ég világít.
 s piroslik, érik kertem gyümölcse :
 völgyzárógát tartja ráncban
 vágyam rakoncátlan folyóját,
 Megláncolt ordasok gondolatim,
 s a könnyeim virágok isszák

De nekem nem így, nem így kell az élet
 nyugalmas. tespedt bársonypárnán !

Valakinek jönnie kell egyszer,
 s kivezet majd egy alkonyatkor :
 kezemet fogja,
 vállam karolja :
 Jöhet a villám, jöhet az orkán !
 Együtt megyünk
 a tomboló, zugó
 örvénnyel teljes
 Élet elébe.

MEGHALT A VÁGYAM

Meghalt a vágyam,
 Meghalt az álmom :
 Evek óta csak őket
 Temetem.

Mióta a szemem
 Szemedbe látott
 Megváltozott minden
 Körülem.

Akkor : úgy égtem
 Mint lobogó fáklya.
 Izzott, zuhogott
 Bennem a vér.

S azután : elhagytál,
 Ahogy mindig elhagy
 Mindenki, aki egyszer
 Hozzám elér.

NÉGYEN A VÁRTÁN

Különös merész álmot kergettem
egy pilledt. tikkadt nyári esten . . .
A szemem ahogy a távult nézte,
valami furcsa árnyak vélté
a négy jegenyét a hegyoldalón.

Akkor bukott a nap: s a pír
veleszáguldott, mint a hir.
Mindennek hosszan nyult az árnya.
ágon bokron a madár szárnya
ép akkor rebbent pihenőre.

S akkor láttam a jegenyefákat . . .
Őrizték mozdulatlan a hegyhátat:
mereven, hallgatagon égre lestek,
mint pihenő fáradt regimentnek
őrt álló katonái.

Őrt állni! — zugott végig a szó
a különös nyári szürkületben:
viszhangja támadt! Mint harangszó
ütődött, kongott a szivemben
s felfigyeltem.
Halántékomon vérem dobolt:
s valami különös gondolat bomlott
agyam szendergő tekervényén.

— Ha igaz, — úgy ma is élnek
valahol a régi regimentek . . .
Alusznak, pihennek, csodára várnak
mennek elé a pirkadásnak
uj támadásra,

Régen pihennek, régen várnak,
— sok eljegyzettje a halálnak —
ellobbantak az őrtüzek
alusznak mint az őrszemek
nem vigyáz senki . . .

Csak Északon! — Délen — hahó!
Nyugaton, Keleten hallik a szó,
Felveszik viszhangjárt zugó fenyők,
s felrévülnek a tartalék erők:
ébren vannak az uj őrsök.

Északon Apám, Délen párom,

nyugaton kedves jó barátom,
 napkeletre magam indulok :
 s talpig fegyverben állunk ott,
 mi négyen a vártán.

HA MAJD TEMETEK

Szeretnék egy nagy-nagy sírt ásni,
 Sötétet, boltozatosat,
 Mélyet: ne tudjanak feljönni,
 Ha elásom a halottaimat.
 Beletemetném a Gondot és a Bajt,
 Szomorúságomat és minden Könnyemet,
 Minden elsikoltott fájt Jajt,
 S az érted élt sok kínos Percemet.
 S egy követ hengeritenék reája
 Sziklatömhöt, nagyot, nehezet :
 Föléje pedig faragott keresztként
 Állitanám Testemet

TALÁN MA ELMEGYEK

Talán . . . Lehet . . . Még nem judom . . .

§

A szemem ha félve lehunyom
 Látom a multam . . .
 Sívár, mint a kopár róna
 Délibábtalan ájult nyárban :
 S ezért ma elhagyom.
 S valami nagy szent áldozásnak
 Megyek elébe tétova lábbal,
 Valami ősi pogánybálványnak
 Viszem az áldozatom
 Virágom, álmom, sok-sok mesém,
 Csókom, ölelésem. marék könnyem
 Rakom mind az áldozati köre
 Oda a bálvány lába elé :
 „Neked adom! — Te adtad, — Te vedd el,
 Nekem a multból semmi sem kell.
 Diszitsen áldozatom Téged.

Dallos Péter katonai és egyenruházati kereskedése

Nyiregyháza

Bethlen u. 5

KAPHATÓ : kard, kardbojt, sapkák,
nyakszegély, — levente, cserkész és
tüzoltó felszerelési cikkek.

KÉSZIT : reverendát, katonai egyen-
ruhát, levente- és frontharcos forma-
ruhát, polgári öltönyt saját és hozott
anyagból, kedvező részletfizetésre.

KARÁCSONYI AJÁNDÉKTÁRGYAK

FÖLDES DROGÉRIA

N Y I R E G Y H Á Z A

Menetjegyiroda mellett Városháza épület

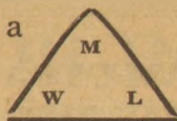
AKI SZERETI A JÓ KÁVÉT

CSAK

HOFFMANN-FÉLE

PÖRKÖLT KÁVÉT VÁSÁROLJON !

Fogorvosától

védjegyes

„WIPLA” FOGAT KÉRJE !

FIGYELEM!

FIGYELEM!

Ha jól akarja megválasztani karácsonyi
ajándékát, úgy okvetlenül keresse fel

UNGÁR LIPÓT

D I V A T Á R U H Á Z Á T

ÓRIÁSI VÁLASZTÉK!

OLCSÓ ÁRAK!

NYUGODTAN ÜNNEPELHET!

aki nem beteg. — Előzze ezt meg mindenki

GYÓGY- ÉS ÁSVÁNYVIZEKSEL!

Főraktár: **ALTER BERNÁT** NYIREGYHÁZA Tel: 114
Boncs László-tér 18 sz

ahol minden létező gyógy- és ásványvizek állandóan kaphatók

FÉRFI, NŐI DIVATCIKKEKET, FEHÉRNEMŰT
harisnya különlegességeket, kötött bloust, gyapju pullóvert a
legjobban és a legolcsóbban csak a

FRICS DIVATHÁZBAN

vásárolhat

NYIREGYHÁZA

URIKASZINÓ MELLETT

ZRINYI ILONA-U 11

URÁNIA FILMSZINHÁZ

VAY ÁDÁM-UTCA 4 SZÁM

TELEFONSZÁM: 11

NYIREGYHÁZA LEGINTIMEBB FILMSZINHÁZA

OLCSÓ KARÁCSONYI VÁSÁR!

Téli kabát, bunda, boy kabát, öltönyök,
korcsolya ruhák készen és méret után a

HUNGÁRIA RUHAÁRUHÁZBAN

Nyiregyháza, Városháza épület

Uri szabóság. Takarékosági hitel. Telefon: 210.

Nagy karácsonyi gyapjuszövet maradék vásár

HARTOS LAJOS

férfi- és női szövet-, selyem-, kelengye- és szőnyeg üzletében

NYIREGYHÁZA

VAY ÁDÁM-U, 2

NYIREGYHÁZA

SUHANESZ

VAY ÁDÁM-U. 4

B U T O R C S A R N O K A

Arany, ezüst, bronz érmekkel és díszoklevelekkel kitüntetett szakember

GONDOSKODJÉK ELŐRE ÖRÖKBECSÜ KARÁCSONYI AJÁNDÉKAIRÓL!

Stilusos ezüst dísztárgyak, divatos karkötő órák, pompás
brilliáns ékszerek legnagyobb választékban, legolcsóbb árban

SÁNDOR REZSŐ

ÓRÁS ÉS ÉKSZERÉSZNÉL

NYIREGYHÁZA, ZRINYI ILONA-UTCA 3 SZÁM. TELEFONSZÁM: 229

Vásztéket vidékre portó mentesen küldök — Takarékosági könyvecskére 6-7 havi hitel

RÁDIÓ, VILLANY, CSILLÁR

olcsóbb

HORVÁTHNÁL

NYIREGYHÁZA, BETHLEN-UTCA 2 — TELEFONSZÁM: 5-62

Az URI közönség

CIPŐÁPOLÓ

S Z E R E I

BAGAROL CREAM
ÜVEGBEN

BAGAROL "LUXUS"
PASZTA

Elsőrangú áruim, szavatolt minősége, izléses kivitel
minden igényeknek megfelel. A

LUTHER-HÁZBAN

levő CUKRÁSZ ÜZLET és ÜZEMBEN saját
készítményü mindennemü cukrászsütemények. U. m.

Torta, Dessert, Mignon, Tea- és kávé sütemények, pontos kiszolgálás
mellett állanak a becses vevőközönség rendelkezésére.

Szíves pártfogást kérve

BACSIK JÓZSEF CUKRÁSZ

Megrendeléseket helyben és vidékre pontosan szállítok Telefonszám: 311

HUNGÁRIA

AZELŐTT VÁROSI FILMSZÍNHÁZ

Telefon: 503. Jó filmek bemutató színháza

Villanymotorok tekerccselését, autóvillamossági berende-
zések javítását, accumulatorok javítását és töltését

szakszerűen végzi

PELLER KÁLMÁN ÉS KÁROLY

RÁDIÓTECHNIKAI ÉS MŰSZAKI VÁLLALAT

NYIREGYHÁZA

TELEFON: 481.

KÁLLAI-UTCA 4

És engedd, hogy menjek tovább
 Uj utra, uj istenkeresésre.
 Ki többet ad és többet követel,
 Kinek nem elég az én félszivem,
 De maradéktalanul kell az egész,
 Kinek nem elég marék könnyem,
 De könytenger viharos zugása kell
 Kinek nem elég a légcsókom,
 Ernyedt, fáradt, unt ölelésem,
 De kell az egész valóm és kincsem
 És minden kéjes rezdülésem.
 Kinek odaadom szegény magam
 A fehér márvány áldozati köre,
 Hogy lássa, nézze, én vagyok a dőre
 Magam vérét hullatom”

§

Talán . . . lehet . . . nem tudom , . .
 Elmegyek :

A csóкод elébe . . .

SZÓVÁTAY GÁBORKA

A MESEBELI „VÁLTOZÓ VÁR“

Már 1928-ban elmeséltem volt néhány ismerősömnek, köztük például Holzward Lajosnak is, aki néprajzi tudománnyal is foglalkozik, miszerint tanulmányaim engem arról győztek meg, hogy népmeséink „Változó Vár“-a, „Kakaslábon forgó vára“-a és a magyar nép csillagos egén a Sarkcsillag közelében lévő „Tündérasszony palotája“ nevű csillagzat, amely tehát az égbolt lát-szólagos forgási tengelyében van! egymással azonosak, valamint-hogy ezen önmaga körül forgó palota nem más, mint népmeséink Tündérkirálynéjának azaz Selyemaranyhajú Tündér Ilonának vagy Magyar Ilonának kakaslábon forgó palotája. Továbbá, hogy Tündér Ilona azonos a görögök Helenájával — bár ez utóbbi már tündéri, mesebeli mivoltából ki van vetköztetve, istennői mivoltából emberi alakká van átváltoztatva — s hogy a Trója váráról és szép Helénáról szóló hitregéket a görögök az előttük a félszigeten, az egei szigetekenés Kis-Azsiában élt pelazg népektől örökölték, akik pedig a ma „turáni“-nak nevezett ősfajhoz tartoztak volt. Különösen kiemeltem mindig azon tényt, hogy Trója várát az Ilona nevére meglepően

hasonlító *Ilion* néven is nevezték sőt, hogy Tróját az egyiptomiak meg egyenesen *Iluna* néven emlegetik, ami hiszen a mi Ilona nevünkkel tökéletesen azonos. (Spamer: Weltgeschichte I. 123.) Ugyancsak kiemeltem azt is, hogy a *Trója* név igazi alakja tulajdonképpen *Turja*, *Turuja* (például az etruszkoknál) volt s hogy e név értelme szintén „forgó”, amint hogy a magyarban a *tér*, *térül*, *tűr*, (csűr, csavar) valamint az árja nyelvekben is *tur*, *tor* igetővek forgást, kerülést, kerengést, csavarást jelentenek. A régi magyar „*turul*” madár értelme sem más mint: *kering*, *kereng*; mivel hogy a sas féle madarak a magasban szabályos körökben szoktak keringeni. A Tündéraszony Palotája nevű csillagkép a *Turja*, *Trója* vagy *Turuja* névvel kapcsolatban fejté meg azután azt is, hogy a finnek Tündérországot miért nevezik ma is *Turja*-nak.

Néhány évvel később azután egy napilapban (Reggeli Hirlap. Miskolc. 1929. nov. 26—28.) megjelent cikkemben a dologról irtam is, bejelentvén, hogy e tárgyról hosszabb tanulmányt szándékozom közölni, akkor azonban csak annyit említettem, hogy Tündér Ilona kakasában forgó vára nem más, mint maga a föld és annak légköre, illetve, hogy a vár alépitménye (földvár) a föld; teteje, kupolája pedig az ég boltozata; amelyek pedig hiszen valóban forognak, illetve forogni látszanak,

A dolog tudományos körökben mindinkább figyelmet keltett, annyira, hogy már a következő esztendőben (1930. febr. 3 án) Solymossy Sándor, kiváló ethnographusunk, e tárgyról felolvasást tartott, amelyről a legtöbb napilap is megemlékezett, majd 1930. márciusában e felolvasás anyaga az „Ethnographiá”-ban is megjelent. (A folyóirat illető száma ugyan nem 1930, hanem 1929 évi keltet visel, de csak azért mert számai akkoriban teljes évi késséssel szoktak volt megjelenni, vagyis az 1929-es keltet viselő ezen szám is csak 1930 márciusában jelent meg.

Ugyan e tárggyal már akkoriban is Setälä, a kitünő finn tudós is foglalkozni kezdett, a mi kacsalában forgó várunkat a finn Kalevala rejtelmes Szampójával hozván összefüggésbe. Ez összefüggésről azonban alább, eddig senki által még nem ismert csodálatos adatokat is szándékozom közölni. Kiemelem már előre is, hogy a titokzatos finn Szampó mivoltát nem is lehet ósvallásunk alaposabb ismerete nélkül megfejteni, amiértis a megfejtés eddig senkinek sem sikerült.

Solymossy Sándor, mint a magyarság ázsiából jött bevándorló nép volta elméletének híve, összehasonlításokat természetesen inkább csak keleti népek idevonatkozó dolgaival tesz és mellőzi azon összefüggéseket, amelyeket nyugaton vagy délen találunk. Ugy szintén mellőzi Sebestyén azon tényt is, hogy népmeséink a *forgó várat* elsősorban is Tündér Ilona várának tartják vagy legalább is ritkán marad el a motívumtól annak megemlézése, hogy a vár valami tündéraszony, leány vagy királykisasszony lakása vagy tulajdona, akiért a mese hőse küzd s ami azután kényszerít

bennünket a Trója ostroma mondájával az összehasonlítást megtennünk, de ami persze az ázsiai eredet elméletével ellenkezésbe jön. Ha azonban az igazságot akarjuk megtudni, úgy tények előtt szemet hunynunk nem szabad. Hogy azután népmeséink ilyen forgó várakat néha sárkányok tulajdonaként is említenek, a dolog magyarázatát részben már maga Sebestyén is megadja, felhozván, hogy ősnépeink a földi vagy égi dolgoknak az alvilágba is mintegy mását, tükörképét képzelték el.

Hogy a nyugati összefüggéseket mellőznünk mennyire nem lehet, nemcsak motivumunknak, a nyugati lovagregényekbeni jelenléte bizonyítja, amit Sebestyén is, bár csak mellékesen megemlít, hanem még más dolgok is. Például Londonban 1814-ben egy ünnepély alkalmával földből hányt mesterséges dombra (alap-építmény, földvár) egy egész, kerek, lépcsőzetesen emeletes várkastély szerű faépítményt emeltek, oszlopokkal, lépcsőzetekkel, kupolaszerű tetővel, amely építmény mindenestől forgatható volt s amely a rajta rendezett nagyszerű tűzijáték alatt saját tengelye körül forgott. (Ábrázolatát lásd: *Der Mensch u. die Erde VIII.* 19. old.) Vajjon miért csinálták ez építményt éppen forgathatóra, ha nem régi szokás, hagyomány alapján? Hiszen például olaszul ma is *girandola*—tűzijáték, holott olaszul *girare*, *girandolare*—forogni, keringeni. Ne feledjük pedig, hogy ezen olasz *gira* ige azonos a mi *gyűrű* szavunkkal.

Solymossy is említi Perceval regényét, amelyben a hős a maga körül sebesen forgó „aranykarika” vára” ellen indul. Mi más pedig az „aranykarika”, mint *gyűrű*? Nos nem olvastunk e a történelemben a fantáziát annyira izgató avar gyűrűvárakról, amelyeket a germánok *Hring*-nek neveztek? (*Hring*—*Ring*—*gyűrű*.) És vajon ezen „germán” (!) *Hring*, azaz *Hiring* szó mi más, mint a mi *kering* szavunk? Azaz ehhez nem éppen úgy viszonylik-e mint a magyar *kerek* szó a *kerék* szóhoz? És mindezen *giro*, *girandola*, *gyűrű*, *hiring*, *kering*, *kerék*, *kerek* szavak nem az ősmagyar *kör*, *kür* szóból származnak-e? A vagycsak véletlen játéka volna-e mindez? Hogy mennyire nem, be fogom olvasóinknak bizonyítani ha majd talán még alkalmam lesz ősrégi avar törzsünk tűztiszteltéről és nagyszerű gyűrűvárairól írnom, améyek közepén állott a Tűzisten templomául is szolgáló fényes várpalota amely a Tűzisten ünnepeikor ki volt világítva és nagyszerű tűzijátékok színhelye volt.

Avagy talán az eddigi szokás szerint minden magyar szót, amely valamely más nyelv szavához hasonlít, *onnan hozzánk* származó „jövényszó”-nak tekintsünk? Vagyis a magyar *kör*, *kerék*, *karika* szavaikat is a német *Kreis*, latin *corona*, *circulus*, görög *koroné*, *krikosz*, *kirnosz*, *hirkosz* stb. szavakból származtassuk, amelyek szintén mind kört, kerekiséget, keringést jelentenek? De hiszen nem lehet, mert a törökben sőt messzi Ázsiában a mongolban is *küren*, *körün*, *küria*—*gyűrű*, *karika*, *kör*! Mi lehet tehát mindennek a magyarázata? Semmiesetre sem az, hogy a világ

minden nyelve találgát adott egymásnak a Kárpátok medencéjében, hogy itt a magyarnak elnevezendő „par excellence keveréknyelvet“ (ahogyan Vámbéry állítja!) létrehozza, hanem az, hogy itt él ma is a magyar nevet viselő ősrégi nyelv, amely a ma élő nyelvek közül a legősibb, legeredetibb s amelynek szavai számtalan ezredéven át a világ legkülönbözőbb nyelveibe is elkerültek.

Másutt megjelent cikkeimben mondtam már el egyetmást mondai ősatyánkról Magorról vagy magyarról, bebizonyítván, hogy őseink e név alatt tulajdonképpen a megszemélyesített napot, azaz egy Heraklesszel és Apollóval is azonosuló napistent tiszteltek, akiben igen helyes szimpolizálással: az emberiség atyját — azaz őseink hitreget felfogása szerint: a magyarság atyját — látták, amely szimbolizálás azért igen helyes, mert a nap valóban azon energiaforrás, amely a föld anyagát életrekeltvén, a földön minden élet atyjának tekinthető. Említett cikkeimben kifejtettem azután, bár ott is még csak igen röviden, hogy Magor vagy Magyar őseink hitregéiben nem volt más, mint a napnak mint energiaforrásnak megszemélyesítése, valamint, hogy ősrégünk ezen Magyarja, vagy Napistene azonos a hagyományainkban szintén fennmaradott „Magyarok Istené“-vel. Jelen cikkemben viszont Tündér Ilonáról, azaz, ahogy népünk még őt nevezi: Selyem-aranyhajú Magyar Ilonáról, a magyarok hitregei ősanjáról akarok szólni, akit a tudákos krónikairók a krónikákból önkényesen tüntettek el, bár neve emléke ott is felfedezhető még. A tudákoság, amely az aranyhajú Magyar Napistenből is prózai, vadászó legényfélét csinált, Tündér Ilonából viszont az „alánok“ királya leányát képezte. Az alán és Ilona nevek hasonlósága a tudákos kombinációt eléggé elárúlja. Utalunk itt Nagy Géza tudósunkra, aki már elég régen írta meg, hogy: „Mint a tündérek királynőjét, Tündér Ilonát az első rangú mythikus alakok közé kell sorolnunk. Az a vonás, hogy a házasságnak és női termékenységnak volt a védő szelleme stb.... s az ugor teremtési mondával való kapcsolatát abból sejtethetjük, hogy Magyar Ilonának is nevezték, nyilván mint az emberiség magyarság ősanját“. (Ethnographia V. 304.)

Megjegyezem itten, hogy az olvasó száraz bizonyító anyaggal lehetőleg nem fárasztandó, bár az elmondandókat némi bizonyítékokkal is szándékozom kísélni, mégis ezt csak oly mértékben teszem itt meg, amennyire azt tehetem anélkül, hogy az elbeszélendők fonalát tulságosan megszagatnám.

Az Ilona név értelme: élet-anya, s népmeséjnk ezen hitregei alakja azonos a finn hitregék Ilma istennőjével. Őseink természetvallási felfogása szerint: a lég és a föld egymással azonos volt, amint-hogy ez a valóságban is így van, mert hiszen a levegő földünknek csak legkülső rétege, ami kifejeződött abban, hogy az anyaföldet megszemélyesítő élet- és természetanya, Magyar Ilona, egyuttal lég és földistennő is volt és mint ilyen, az emberek anyjaként tiszteltetett, amely szimbolizálás a valóságot ismét a legtökéletesebben fejezi ki, amennyiben testünk valóban, a nap-

ból áradó erők behajtása folytán, a föld anyagából keletkezik, ugyanúgy, mint a megtermékenyített nő méhében a gyermek, anyja testéből vett anyagból és valamint bennünket terményeivel az anyaföld ugyanúgy táplál, mint tejével gyermekét az anya. Mindnyájan tudjuk azonban, hogy habár étel és ital nélkül valameddig még csak megélünk, de hogy levegő hijján már néhány perc alatt halottak vagyunk, valaminthogy minden más földi élőlény is ennélkül pusztul el a leghamarább, vagyis kétségtelen tehát, hogy a levegő a leges-legfontosabb mindazon tápanyagok közül, amelyeket nekünk Földanyánk, azaz Magyar Ilona Édesanyánk nyújt.

Hogy természettisztelő őseink a levegőnek az összes életjelenségekbeni rendkívül nagy-nagy szerepével teljesen tisztában voltak azt nemcsak azt bizonyítja, hogy Ilona vagy Ilma (némely magyar vidéken : Elona. Lássad : Szendrei Zsigmond Ethnogr. 1914. 324 old.) istennőnk föld és élet anyai megnyilvánulásai mellett légistennői minősége oly erősen kimborodott, hanem az is, hogy nyelvünk az élet, lélek, lég, levegő, lélegzés szavakat ugyszólván teljesen azonos alakuaknak képezi, illetve egyazon szótóból fejleszti. E szavaink ősrégiségét pedig bizonyítja a ma ismert legrégebbi nyelv, a magyarral rokon szumír, és a magyarnak ma élő legközelebbi rokona a vogul, amely nyelvekben lili, lilla, lil : levegőt, lelket és szelet jelent. A szél szó, hogy a lélekkel a lélekzés és lehellet révén mennyire összefüggésbe hozatott, egyrészt szellem, régiesen szellet lélek szavunknak szél szavunkból való képzettsége is bizonyítja (ami a német Seele lélek szónak ősnyelvünkbeli származását is kétségtelenné teszi), valami számos más nyelvbéli párhuzam is, mint például a szláv dal lehellet, duh lélek, görög-latin anemos, anima szél, lélek.

Másutt említettem már, hogy tulajdonképeni magyar törzsbeli őseinknél Tündér-Magyar Ilona jelképes, szent növénye a gyöngyvirág volt, amiértis ő haján gyöngyvirágkoszorút viselt, ami népünk hagyományaiban máig sem ment még teljesen feledésbe. Ezekhez itt azonban hozzáteszem még, hogy palóc testvértörzseinknél a liliumnak volt ugyanolyan szerepe mint nálunk a gyöngyvirágnak, illetve nálunk Ilona jelképe a lilium volt. Mind ennek egyéb jelképes jelentése mellett, egyik értelme az volt, hogy az illat egyuttal jelképesen a levegőt és lelket is jelentette és így az illatos gyöngyvirág, a lilium és más más illatos virágok különböző őstörzseinknél a légistennő jelképei lettek. Igen nagy tévedés tehát az, hogy lilium szavunkat latin eredetűnek tartjuk mert ez legföljebb ha a latin lilium szó hatása alatt kissé elváltozott, míg eredetileg talán lilion, liliama vagy iliona, ilona volt a neve s benne a lili vagy ili szó az illatot, az ona, ama vagy ana pedig a nő, nőiség, anya értelmet jelentette. Tény, hogy például a szerb-horvát nyelvben is lilijan lilium. Másrészt ha tehát a lilium illetve a gyöngyvirág (amely, ne feledjük, szintén a liliomfélék közé tartozik), illata révén e lélek, levegő,

lehellet, lélegzés jelképe volt és ha a vogul és szumir nyelvekben is a lili, lilla szavakban lélek és levegő jelentésük van, sőt még a mai törökben is lale tulipán, lilium, akkor teljes joggal kell azt következtetnünk, hogy maga a latin lilium szó is azon ősrégi időkben Itáliába költözött őstörzseinktől származott, amelyek közé az etruszkok, szabinok, szikelek és pelazgok is tartoztak. Vagyis eszerint tehát nem a mi lilium szó származott a latinból (habár annak hatása alatt kissé átalakult is) hanem ellenkezőleg a latin lilium szó származott a mi ősnépeinktől.

Ezekután ha még hozzá ősnépeink azon törvényét is ismerjük, amely szerint az egytagu szavak megfordítva is ugyanazon értelmet fejezhettek ki (köp-pök. csavar-facsar stb., illetve il-li, lehel) akkor a Helena névnek is a mi lehel liheg igéinkkel összefüggését is azonnal észre fogjuk venni, amelyek tehát az élet, lélek, illat stb. szavaknak csak hehezetes változatai.

Már „Kérdések“ című cikkemben is szóvá tettem, hogy nyelvünk forog, fordul igéjének volt régebben még egy 1-es kiejtésű megfelelője a változ, változik és veltözik igékben, amelyeknek mai értelmükön kívül még forog, fordul értelmük is volt, amiszert tehát a népmeséinkben előforduló „Változó Vár“ azonos a népmeséinkben szintén emlegetett forgó várakkal, azaz a „kakas“ vagy „kacsa lábán forgó vár“-akkal. Hogy ezen forgó, azaz „változó“ vár tulajdonképpen mit jelent, mit jelképez, azt az alábbiakból fogjuk megérteni. Bár mai népmeséink ezen várakat már igen gyakran királyok, sőt sárkányok tulajdonaként is emlegetik, az összehasonlítások révén azonban ma is teljes határozottsággal kitűnik még, hogy ez a Tündérkirálynő. azaz Tündér Ilona, a Magyarok Istennője vára is volt. Népmeséink többek között azt is tudják róla, hogy gyönyörű kert közepén áll, ezt pedig a Fekete Város veszi körül.

Bármily képtelenségnek, mesebeli valaminek is tűnhetik fel azon gondolat, hogy egy vár foroghasson és mitőbb: kakaslábon: mégis népmeséink tanulmányozása engem arról győzött meg, hogy a gyakran képtelennek látszó dolgok mögött is vagy csak mese-szerűleg kiszínezett és ma már elfelejtett valóság rejlik, vagy pedig természetes dolgok költői jelképezése. Az alábbiakból látni fogjuk, hogy jelen esetünkben úgy elfelejtett valósággal, mint szimbolizálással is van dolgunk.

Először is felhozzuk Horger Antal egy régi csángó meséjében előforduló ezen sorokat: „Fiam, csináljunk most már egy ügyes (csinos) házat, mert van miből költsünk (tudniillik meggazdagodtak). — Es csináltak egy szép házat, mely sarkon forduló volt.“ Ne feledjük el, hogy sarok (pld ajtósarok) szavunk tengelyfélét is jelent, amely szó a sergés, sürgés forgás szavainkból keletkezett. — Legujabban ilyen forgó házat csináltatott G. Bernhard Shaw magának, hogy ugyanis lakószobáját mindig a nap felé fordíthassa. További utmutatásul a megfejtés irányában szolgálhatnak még azon régi szélalmok, amelyek hatalmas fatörzsön

állottak, úgyhogy az egész kis épület, minden bentlévővel, molnárral, öröltetőkkel együtt mintegy függőleges tengelyen állva forgott: vitorláit így mindig a széllel szemben fordíthatván. Az ilyen szélmalomok, a mai karácsonyfákéhoz hasonlatos, gyakran keresztalakú talpa lehetett azon mesebeli „kakasláb”, amelyben a vár forgott. Hogy az ajtósarok és más függőleges tengely, továbbá a magasban szintén forgó „szélkakas” mindezzel miként függ össze, itt e dolog terjedelmes volta miatt, nem fejtegethető, csak arra emlékeztetjük a szíves olvasót, hogy éppen a kakasoknak, továbbá még különösen a kacsáknak és más vízimadaraknak van meg azon sajátságos szokása, hogy néha óraszámra áll-dogálnak fél lábon, azaz egy lábon.

Hogy azután ezen tengelyoszlop miként függ össze az ősi kunyhók, lakok némely típusa egy vagy több tetőtartó „bálvány”, vagy „ágas” oszlopával és palóc őstörzsünk bizonyos „világfa” hitregéjével, másutt fogjuk elmondani. A „Kérdések” 21. pontjában említettük, hogy Ilona lég- és földistennőnek laka, ugyanúgy mint a mordvák Ange—Pataj istennőjeé: égen és földön volt egyaránt, ami Ilona azaz a Tündérkirálynő, illetve hitregéi ősanánk forgó várában jelképesen úgy fejeztetett ki, hogy a vár erős alépitménye (földvár): a föld, annak magas teteje, azaz óriási, de könnyed kupolája pedig: a levegő, azaz a föld légköre, vagyis: az ég kupolája, amely pedig valóban forog.

Cikkünk itt alább következő szövegét, némi kihagyásokkal ugyan, de egyébként változtatás nélkül ősvallásunkról szóló művemből veszem ki. Miután a szíves olvasó a művemben ezeket megelőzőleg írott dolgokat nem ismeri, azért a szövegben érthetetlennek látszó dolgokra is fog találni, amely dolgok azonban mégis alkalmasak lesznek arra, hogy olvasónk láthassa, miszerint őseink műveltségét, vallását, eszejárását a néprajzi tudomány és a magyar nyelv segítségével megismernünk mennyire lehet még s hogy magam is e dolgokról ma mily biztonsággal és határozottsággal tudok már írni.

Ha tehát egyszerű molnárok, szegényes eszközökkel, ilyen forgó malom-házacskákat építettek maguknak, úgy elképzelhetjük, hogy mérhetetlen kincsekkel rendelkező hatalmas fejedelmek, vagy fejedelemnök párkányváraik tetejére, óriási leásott fatörzsre egész kis forgó kastélyt építhettek maguknak, könnyű sövény vagy faanyagból. Hogy pedig az ilyen, tengelyeken forgó épület gondolata a lapályokon lakó palóc-, avar- és besenyő-féle népekhez mindig közel kellett álljon, az szintén a legtermészetesebb dolog mert hiszen itt, ahol a folyók, csekély esésük miatt, malomok hajtására kevésbé alkalmasak, miként Alföldünkön is, a gőzmalomok feltalálása előtt a gabonaórlést főképp szélmalomok végezték.

Olyan hatalmas fatörzsből, amelyet három-négy ember foghat csak körül, készülhetett olyan teherbíró bálványoszlop is, amelyre egész faépület volt forgatható helyzetbe állítható. Azon-

ban egy „Változó Vár“-at nemcsak így képzelhetünk el, hanem egyrészt úgy is ahogy a modern csillagvizsgálók kupolái forognak, alsó peremükön, valamint egy keresztalakú, golyós forgóállványon is.

* * *

Az Árgyirus királyfiról és Tündér Ilonáról szóló mesét mindnyájan ismerjük. Bár Tatrossy György, az Apor család íródeákja aki ezen gyönyörű népmesét 1618-ban valamely régebbi kéziratból lemásolta, azt állítja, hogy a mesét olasz krónikákban olvasta, mégis a mesében előforduló, kétségtelenül csak önkényesen beletett latinos és görögös személynevek dacára is, a mese tősgyökeres magyar motívumai alapján, jogunk van ez állítását valótlannak tartani sőt, amint „Jász” fejezetünkben látni fogjuk, maga az Árgyirus név, bármennyire idegenszerűen hangzik is, magyar eredetű. Az azon korabeli írók ugyanis soha el nem mulasztották a görög-római mythológiában járatosságukat fitogtatni, ami a mesében előforduló személynevek eredetét is megmagyarázza. Tatrossy pedig az „olasz” krónikákkal szintén csak a szépet szerető de naív hallgatóságának akart „imponálni”.

A fitogtatás elég bántóan ki is ri, amidőn a népies hangú és tárgyú mesében ilyen betoldások kerülnek sorra;

Juno, Pallas. Wénus és Minerva
Ezzel nem ér vala Nimpháknak sokassága.
Sem a szép Sibillák, sem éneklő Musák
Ekes tekinteti mert mind feljül mullja.

A meséből mindnyájan ismerjük azon motívumot, amidőn a királyfi kedvesét, Ilonát keresni, bujdosásnak indul és végre a Fekete Városhoz érkezik, ahol a Változó Várat megtalálja. Vajon nem kell-e a népmeséinkben gyakran előforduló Fekete Városban, Feketegyász Városban: a sötét világűr csillagos éjszakáját s a Változó Várban magát az égboltozatot azaz Ilona légistennői várat látnunk? Ha tudjuk, hogy változó szavunk, miként a latin volta szó is forgást jelent és hogy egyrészt világszavunk valamint a német Welt, angol world világszavak ezekre mennyire hasonlítanak, akkor a kérdésre igennel kell felelnünk. Ilonáról tudjuk, hogy ő egyttal a föld és lég istennője. Mily csodálatosan szép jelképezés tehát akkor az, hogy lakása a levegő-égben lebegő, légies, könnyű Változó Várban van, amelynek azonban, hogy legmélyebb értelméül az ég boltozatát azaz a világot kell tartanunk, ennek bizonyága marad az, hogy a Változó Várat és kertjét a Fekete Város azaz a fekete, sötét Világtenger veszi körül, ami egyezik azzal, hogy az avar várak középső kastélyát is, kert, majd az első varigán, (körbástyán) kívül város, azaz a nép lakai veszik körül. A városok éjszakánként kigyúló számtalan lámpája az ég csillagaival hasonlított össze.

Ugyancsak a magasán a légben könnyedén lebegő csodavár, Ilona légistennői laka juttatja eszünkbe a főntebb említett délibáb tündére mondáját, amelyet ime népünk is az avarokkal, illetve azok mondai ifjú királyával és az avar erődítményekkel vagyis azok maradványaival hoz összefüggésbe, valamint eszünkbe juttatja ez a közmondásokbeli „légvárak“-at is, amely szót délibábos képzelgések, üres ábrándképek jellemzésére használunk és amit a délibábbal ugyancsak összefüggésbe hozunk ma is, a Tündér Ilona légvárával való kapcsolatát azonban rég feledők már, illetve a szó igazi magyarzatát és az ősmagyar hitregékben gyökerező voltát szintén eddig nem tudtuk. Mily csodálatosan összevág ezekkel a buborék szó is, amelyet hiúságos, üres, múló valami jellemzésére közmondásosan használunk, épúgy, mint a „légvár“ szót. Emlékezünk pedig, hogy főntebb, a párkányvár tetején álló, könnyű kupolát buborékhoz hasonlítottuk. Buborék szavunk pedig a gömb és hólyag jelentésű „bub“ szavunkból származik, népünk pedig a kupolaszerű építményeket, például kemencét, toronykupakot is nevezí bubnak (buboskemence, toronybub stb.) Miután pedig régi nyelvünkben hupolag, a finnben pedig kupla hólyag (Szinyei: Finn.-ugr. Sprachwiss. Leipzig, 1910), ami tehát világosan mutatja azt, hogy a latin cupola szónak a latin copulare összekapcsolni igéből való magyarázása amilyen erőltetett, ugyanolyan téves is, vagyis hogy ez a szó is az Itáliába költözött ősnépeinktől maradt a rómaiakra.

Emlékezünk arra is, hogy a párkányvár kupolája könnyű voltát kellett kiemelnünk. Könnyűségét ugyanis szükségessé tette a nagy magasságban való helyzete, valamint forgathatósága is. Ilona légies, könnyű, Változó Vára volt tehát a magasban forgó mesebeli légvár, amelynek igazi ősmagyar neve: Illavár, Ilonavára, vagy csak egyszerűen ősmagyar-on képzővel: Illon, Íllion, illanó, könnyű, tűnő, ingatag lehetett, aminek a német „Luftschloss“ csak rossz fordítása, emennek magyarra való visszafordítása pedig mai „légvár“ műszavunk. Trója várát, amelyről a görög regék szólnak, a görögök tudvalevőleg Ilion és Iliosz néven is nevezték, de amely név az egyiptomiaknál Iluna alakban maradt fenn. Ezenkívül a görög monda szerint is a vár ostroma a szép Helenáért folyik, aminek igazi értelmét azonban csak a mi ma is élő népmeséinkből lehet világosan megmagyarázni.

Tudjuk már, hogy ősn nyelvünkben il, ill, vagy illa levegőt is jelentett, amely szót régi -on képzőnkkel megtoldva, kapjuk az illon, illó (ugyanúgy, mint ugron ugró), azaz szálló, lebegő, tovatűnő értelmű szót is, ami azután egyaránt jelentheti jelképesen a képzeletet, hiú üres ábrándokat (Ballaginál régi magyar héla üres, amit összevethetünk egyrészt a Helena névvel másrészt pedig a tündéries légvárral stb.), délibábkergető vágyódást, az egész világ semmiségét valamint világunknak a fekete világűrben szálló, semmitérő buborékhoz hasonlítottatását. Eszünkbe juthat a női hiúság, a szépség hiú, múlandó volta, amelyért mégis küzdünk, ostromolván e tűnő

„légvárak“-at. Mindamellett azonban, mivel tudjuk, hogy istenség-neveink mindig számos és különböző, bár egymással összefüggő értelmet foglalnak magukba: az ili-ana, Il-ona, El-ena, élet-anya, föld-anya, lég-anya értelmek is fennmaradnak, hiszen láttuk, hogy a hel vagy leh (lehell, lélegzik) szótövek csak az élet él vagy il szótövének nehezetes kiejtéseit.

A világosabb áttekinthetőség kedvéért táblázatba foglalva is idetesszük ezen alapszavainkat:

élet, illat, illan, Ilona
lélek, lélegzik, lehell, léha, lég, levegő, lebeg, libeg
héla (üres)

amelyből kitűnik, hogy ösnyelvünk az élet, lélek, lehellet, lélegzés, üresség, könnyűség, légiesség, csalókaság, tűnőség és léhaság fogalmaít egyazon il-li-el-le szótövből képezte.

Többször kifejtettem, miszerint őseink az anyagot nőiségnek, az energiát pedig himségnek fogták fel és hogy eszerint azután Ilona egyuttal a nőiség és anyag istennője is volt. Márpedig az anyag úgy őseink bölcelet valamint a mai tudomány szerint is tulajdonképpen nem létező, azaz csalóka valami.

Az indiai mithológiáról ma tudjuk, hogy teljes egészében idia ős-ugor. azaz dravida népeitől származik, illetve, hogy azt az oda később bevándorlott árja hinduk India ezen őslakóitól vették át. Nos pedig az indiai mythológiában az őanyag azaz ő-nőiség megszemélyesítése és istennője Maja, aki neve értelme: csalóka (illúzió).

Mind e dolgok tehát gyönyörű költőiséggel fejeződnek ki a Helena, Ilona vagy Ilma nevekben valamint a Változó Vár, légvár, délibáb, tündér szimbolikus fogalomkörben, amely dolgok a női hiúság, léhaság, csalókaság, illó tűnő semmiség, üresség, változékonyosság, állhatatlanság, délibábszerűség, de egyuttal bájosság, tündériség és szépség kifejeződései is.

Mindenesetre az elmondottakban ismét igen sok gyönyörű és igazi (nem költött, kitalált) ősmagyar költői anyagot találunk egy új Arany János vagy Vörösmarty számára. De hogy ez anyag milyen kifogyhatatlan, lássuk tovább:

A párkányvár nagy kupolája tehát, főképen hogy forgatható legyen, igen könnyű lehetett, amit úgy érthettek el, hogy vázát vesszőből, hajlékony, vékony karókból, esetleg rézrudakból készítették, amely vázat azután vízhatlan anyaggal is kellett borítani. É vízhatlan anyag pedig, ha a kupola a légies, átlátszó légkupola, azaz égbolt, a buborék, a tündéries „légvár“ (Illavár) vagy délibáb-kastély jelképe kellett hogy legyen: semmiesetre se lehetett valami sötét, nehézkes anyag. Talán üveg? Üveg is volt valóban, de ennél még sokkal könnyebb és célszerűbb, vagyis az u. n. „Mária üveg“ — nevezhetjük bátran Ilona-üvegnek, mert egészen bizonyos, hogy e név csak utóbb tétetett az Ilona név helyébe — azaz amit ma, csinált műszóval, csillámpalának nevezünk. Ezt németül a szokott „Marienglas“ néven kívül ma is nevezik még

„Jungfernglas“-nak is, tudjuk pedig, Tündér Ilona bár anya is, de egyuttal minden tavasszal szűz is ; amiért is őt népünk Tündér-Szűz Ilonának is nevezi, amennyiben ő valóban a minden tavasszal megújuló növényzet istennője is, aki mint föld és növényzet fogadja a Magyar Napisten csókjait. (A görögöknél Hera is minden évben szűzlányként lesz újra Zeusz Felesége) Az Ilona üveg pedig abszolút tűzállósága miatt az avarok tűzkultuszában okvetlen szerepelt is. Jelképezte lemezes, hártyaszerű voltával a szűzhártyát magát is, valamint jelképezte a szűzességet azért is, mert a tűz (a hímség) nem fogja, soha el nem ég, lángra nem lobban és a legforróbb tűzből is érintetlenül, elváltozatlanul kerül ki. Ha tehát a párkányvár forgó kupolája Ilona-üveg lapjaival volt pikkelyszerűen borítva, akkor az valóban messzire tündériesen csillogó és átlátszó volt mint a levegő ; sem víz, sem tűz neki nem árthatott és Ilonát vagy Helenát, a légistennőt mindenképen jelképezhette.

Ilona égi, forgó vára teljes magyarázata azonban népmeséinknél kívül még a magyar nép csillagképeiben is megvan. Toroczkai Wiegand Ede „Óreg csillagok“ című könyvében látjuk, hogy a Kisgóncöl nevezeték még „Tündérkisasszony Palotája“-nak is, amely pedig az északi Sarkcsillag közvetlen közelében van, vagyis az ég forgási tengelye közelében, amiszertint tehát ez : Tündér Ilona Változó Vára, amelynek üvegkupolája : maga a csillagos égbolt. Csillagászaink tehát a praecessiómozgás alapján pontosan ki fogják tudni számítani, hogy a Tündérasszony Palotája hány ezredévvél ezelőtt volt pontosan a forgástengelyben vagy hány ezredévvél ezelőtt volt ott már egyszer vagy kétszer és így számítani pontossággal meg fogjuk tudni állapítani azt is, hogy ősrégéink, illetve ősműveltségünk hány ezredévvél ezelőtt keletkezett.

Ez tehát a Tündérasszony saját tengelye körül forgó palotája, azaz Tündér Ilona vára : azonos a görög Ilion, az egyiptomiak Iluna nevű mondai várával is, azaz Trójával, amelyet a görögök sohasem ostromoltak, hanem ők csak örökölték az Ilona vára ostromáról szóló ősi palóc [pelazg] regét, amelyet azonban ők soha igazán meg nem értettek s így el is rontottak. Hogy pedig az ókorban Trója nevű vár tényleg létezett is, talán nem is egy hanem több, ez éppen olyan dolog, mint ahogy ma Amerikában is vannak például Memphy és Alexandria nevű városok, vagyis, hogy a régi mondai vagy történelmi városneveket ujonnan alapított városokra mindig újra és újra alkalmazták.

A fentiek után világosan érteni fogjuk azt is amit egyik népmesénk mond a forgó csodavárról, hogy az aranyláncon függ egy aranycsillagról és mindig arra fordult amerre az Áldott Nap. Amely aranycsillag tehát az északi Sarkcsillag, amelyről más meséink szerint meg Ilona nyoszolyája függ alá, ég és föld között.

A fontiekből még azt is kivehettük, hogy Ilona Hera-Junóval, mint a várak és városok istennőjével, azaz Kübele-Asztarteval vagy Szemiramisszal is azonos, amely istennőket gyakran fejükön várkoronával is szokás volt ábrázolni.

MAGYAR ADORJÁN

A NYIREGYHÁZI ERDŐ növényformációi

A tavaszi hóolvadást követő első napsugaras délelőttök után ébredni kezd az erdő világa. A szellő halk sóhaja zizegve fut végig a tar ágak közt, s a barkáthozó fák virágzata lassú kibontakozásnak indul, s a halkan pattanó rügyek zenéjébe — lágyan olvad bele a nyiló virágok meséje s az őket látogató bohó pillanatok, méhek andalgóan méla dongása. Élniakarás, zöld lomb, virágszirom és illatár kél szárnyra, minden tavasszal a mi kedves erdőkben. S a növények kifeslett virágcsokra érdekes mesét sutog nekünk arról a nagy törvényszerűségről, mely közrejátszik minden növény ténykedésében, s arról a nagy életfeladatról, amelyet mindnyájuknak el kell végezniök, ha fenn akarnak maradni.

A növény élete során ezer veszélynek van kitéve. Állati ellenségek, a klíma behatásai, a talaj minősége is mind életkérdést jelentenek számára. Éppen ezért védekezni próbál. A védelem és a megélhetés könnyebbsége céljából egy és ugyanazon igényekkel rendelkező növényegyedek csoportosulása, kölcsönös segítsége, a társulása a formáció. A társulás módja mindig tekintettel van a társuló egyedek sajátosságaira, a környezet viszonyaira is, ezért más, elütő pl. az erdő, a mező, a rét, a parlag, az irtásos növényvilág növényzet flórája; megjelenésében, hatásaiban és fajváltozataiban is. Hogy ezen, vagy amazon a réten minő a tavaszi, nyári és őszi flóra; milyen bogarak és rovarok tanyáznak rajta következtethetünk mindjárt a talajra és a vidék éghajlatára is.

Egy egész sereg belső tényező és külsőség áll szemben a hazát kereső növényvel. Így a pitypang (*centaurea micrantha*) a szikes talajon nem tud megélhetési körülményeket találni, míg a sziksfű meg a kerep (*lotus tenuifolius*) legszívesebben itt tenyészik. A mezőn lépten-nyomon elének akad a szarvaskerep sárga csokra, de már az erdőben hiába keresnénk. Ez más sajátosságú környezetet jelent, amihez alkalmazkodnia kellene. Számára ez a teljesen új környezet olyan óriási aklimatizációkat írna elő, melyekre még a változásra, fejlődésre képes növényi test sem tudna kielégítő visszahatásokkal felelni. De nem is keresi ő az erdő árnyas, homályos vidékét, szebb s jobb neki a napsugaras meleg illatos mező.

Hosszú évmilliók alatt a földnek minden tája a rajta kiala-

kult földrajzi és éghajlati tulajdonságok alapján, megkapta a maga átalakult flóráját. Ehhez a növényzet minden vonatkozásban hozzáidomult, ha kellett új sajátosságokat vett fel s régieket hagyott el; ami alapgazdagsághoz, új fajták megteremtéséhez vezetett el annyira, hogy ma már egyik táj növényzete képtelen megélni a másikon. A társulás célzatosságából kicsendülő összhang képeivel mindenütt találkozhatunk.

Igy a fűfélék (gramineumok) összefüggő pázsítba tömörülnek, hogy a transpirációt lecsökkentve a talaj fokozottabb feldolgozását segítsék elő, meggátolva a szél szárító erejét. A szarvaskerep, az iglicetövis, a somkóró és a murok most már igyekeznek a fűcsomók közé vegyülni, hogy azok védelmében, mint magasabbrendű virágosnövények végezzék el a feladatukat. Itt-ott megszakad a gyepek, s a vizenyősebb részeken ezüst tőzegmoh jelentkezik, mely átalakítva a helyi színezetet, évtizedek múltán talán alkalmas helyet hagy maga után a fünek. A gyepeken heverő köveken is van élet; zuzmóság tengődik rajtuk. A mező szélén facsoport húzódik, árnyékot vetve maga körül. Az árnyékban kakukkfű, cipruslevelű fűtej és fehér mécsvirág nő. Ok, mint a magasabb rendű növények előőrsei, itt találtak meg az életükhöz szükséges körülményeket.

A mező flórája mindenkor edáficus formáció, mely a maga mohhal borított tájaival, szikes területeivel (endemikus asszociációk, amelyek apróbb növényföldrajzi (phytogeografiai) tényezőkből: a successiókból tevőnek össze — pl. a homokos domb, a tarló, a szántás stb.) együtt alkotja meg sajátos képét. Nagyobb földterületek edáficus asszociációi klimatikus szövetkezetekké egyesülnek, melyek azután növényzeti övbe, régióba csoportosulnak. A régiók zónákat alkotnak. Földünk növényzete néhány zónából áll csak, de számtalan övre és klimatikus formációra oszlik fel.

Nyíregyháza erdősége 814'4 kat. hold területből áll. Valamikor nagyobb, terjedelmesebb volt, de a fáirtás lassan-lassan visszaszorította. Egyetlen sétánk alkalmával meggyőződhetünk vegyeserdő voltáról. Ezt a sajátosságát azonban annál nagyobb örömmel veszi tudomásul a botanikus, aki tudja, hogy az efajta erdőben a legpompásabb megfigyelésre nyílik alkalom, az élettevékenység meg a növénytársulástan (bioszociológia) tanulmányozása szempontjából.

Erdőnkben élesen különül el az akácerdő, a tisztán tölgyestől, valamint a tölgyvel egyesesen előforduló fák társaságától. Ez utóbbitól ismét eltérést mutat a fiatal ültetvények, meg az irtásos vidéke. Függetlenül az erdővel szomszédos parlagok és mezők növénytársaságait is felemlíthetjük.

A közönséges akác (*Robinia pseudacacia*) összefüggő zárt egységet alkot az erdő szélein. Az árnyékot vető, szabdaltszerű levelű, nyurga fák szorosan borúlnak össze, minden napsugarat magukhoz ragadva, hogy ne jusson abból egy parányi sem az alattuk élő aljnövényzetre. Ennek ellenére mégis elég tetemes tömegekben

található egyetlen bokor-kísérője, a bodza (*sambucus nigra*). Hogy miért éppen a bodza, annak is megvan a magyarázata. Mindkét növény (csak kevés van még ilyen) nélkülözheti a gyökérszőrökkel összefüggésben lévő mykorrhiza telepeket, melyek a táplálék felvételére irányuló törekvéseket segítik elő azzal, hogy ők maguk szívják fel a nedveket s ezért ellenszolgáltatásként már feldolgozott anyagot kapnak a fáktól. A bodza, de az akác is gombafonalak nélkül, akár a leghomokosabb alföldön is megél, hiszen igényei egyszerűek. Ezért találjuk az akácerdőkben mindig ezt a két élő, fás növényt. A bodza (két fajtája szerepel: a *sambucus nigra* és az útakat szegélyző ritka s. *ebulus*) széles, lapos tenyérlevelei roppant fényérzékenyek s azzal a kevés, behulló, megtört fénynyalábbal is megelégednek, melyek ügyesen surrantak el a falánk akáclombok között. Széles levélzete mindig ellátja a növényt az áthasonlításhoz (asszimilációhoz) szükséges fényvel. Már az aljnövényzet nehezebben élhet meg ilyen barátságatlan környezetben. Bizony az akácerdő a tavasz végén, de nyáron is tenyésző vérehulló fecskéfűvön (*Chelidonium niaius*), meg a szappangyökéren (*Saponaria* off.); no meg a szárölelő és piros holtcsalánon (*Lamium amplexicaule*, *luteum*) kívül, alig mutathat fel mást, mint a nedves fakérgen rágódó mohságot és zúzmok társadalmát. Állandóbb fajok a hagymaszagú zsombor (az *alliaria* off.), az apró ziliz (*althaea micrantha*, *pallida*), *lavatera thuringiacea*, üstökös gyöngyike (*muscaria comosum*), *ikrapik* (*arabis petrogena*), erdei gerely (*geranium Robertianum*). Az erdő melletti árok partján szúrós gyöngyajak (*leonorus cardiaca*), ligetszépe (*oenothera biennis*), hullórojt (*erige-on c*), keserűfüvek (*polygonum persicaria*, *hydropiper*, *aviculare*); libatop és útifűcsoportok (*chenopodium* és *plantago* félék). Egy sereg laboda (*atriplex*), üröm (*arthemisia*), *arctium*, szamárkóró (*onopordon*), disznó bojtorján (*Xanthium strumarium*), melyek buja együttességbe csoportosulnak. Az évi esőzések befolyásolják egyedül elterjedési és növekedési körülményeiket. (itt természetesen élénk szerepe van a parlag beszívargásának is)

A gombák sorából a sárgafejű őszi vagy téleleji „téli gombák” (*collybia velutipes* et *esculenta*), a magasszárú, nálunk mérgesnek tartott, bár igen jó özlábgomba (*lepiota procera*, *pudica*, apró, fehéres *holosericea*), a piszkos fekete ugyancsak ehető tentagomba (*coprinus atramentarius* et *comatus*). A kivágott fák kérgén a kénvirággomba (*hypholoma sublateritium*), néhány tapló (*polyporus*), *tremella mesenterica*, könnyező fagomba (*merulius*) tenyészik. A puha avarból (*tricholomia gambosum*) és a zöld fűből az apró sárgás köntösű szegfűgomba (*marasmius peronatus*) emeli szerényen fel sápadt fejét magasról széttekintő társaira.

Az akácerdő mégis madárdaltól hangos, illatos és eleven, de csak kora tavasszal, a lomb fakadás előtt; mikor szabadon futkoshat a napsugár a tar ágak között, s mikor életrekeltő melegétől, lágyan simogató érintésétől fakadni kezd a bodza is leg-

hamarabb zöldelő bokrunk. A március eleji esők meghozzák a selymes mosófű, halványzöld, harmatcseppektől csillogó pázsitját, mely mellé a vastag kardlevelű (*dactylis glomerata*), magas bugát hordó ezüst rezgőfű (*briza media et maxima*), néhány (*phleum*) és (*poa trivalis*) verőd'k egybe selymes gyepággal körülölelve a zöld mohos akácokat, Inkább elszórtabban magas szárú successiokban tűnik fel az erdei szálkaperje (*brachypodium sylvaticum*), a rozsnole (*bromus sterilis et asper*) és a rétről beverekedett szagos borjúpázsit (*anthoxanthum odoratum*).

A zöld fücsomók között zizegve libben tova a tavaszi szél. A melengető napkorong fényes sugárkévéi sorra felébresztik és munkára szólítják a tavasz első dudvás vagy évelő növényeit, Finom, puha és szőszös ruhákba (alkalmazkodás, védelem az éjjeli hideg ellen) öltözött, gyenge tyúkhur (*Stellaria medici*, nyári változata a ritka *s. nemorum*) fakasztja fehér szirmát. A kék csengettyűjú gyöngyike (*Muscari racemosus* és a juniusi *musc. conosum*) is életerősen verekedni át magát a lombavaron. Nyomában az ikrapik, az ernyős olocsán (*Holosteum umbellatum*) a *Moehringia trinervia* és a szárölelő holtcsalán emeli fel a fejét a ragyogó napözönben diadalmasan és boldogan. Börszerű levélzetével feltűnik a salátaboglárka is (*Ranunculus ficaria*, nyári alakjai *r. acer*, *repens* — főként a fellápszerű kaszálón — *r. bulbosus*, *pedatus*) sárga citrom csokrával és fehér virágaival együtt, amely újra csak alkalmazkodás a tavaszi napfényhez, mert ez ilyenkor még kevés meleget bocsájt ki magából. Így tehát a sok meleget igénylő növény olyan vegyilegható ernyőket állít fel, mely a napsugarakból csak a melegetadó zöld, kék s ibolya fénynyalábokat veszik fel. A tavaszeleje növényzet hagymával, vagy többnyire vastag gyökértörzzsel rendelkezik, melybe a múlt nyáron át gyűjtögette a táplálékot és a meleget. Az ibolya halvány lila szirmai bájosan integetnek felénk, a gólyahír csak sejteti magát fakadó lombjával. Apró sárga csillag tűnik fel a bodzabokor alján: ez az ugari tyúktarély (*Gagea arvensis et lutea*). Később nyitja szép fehér pártáját a madártej (*Ornithogallum umbellatum*) mely utolsó tagjaként virágzik a tavaszi flórának.

Az akácok kevés pompát kifejtő táját szinte, ezzel egybeolvadva váltja fel a tölgyesek birodalma. A ritkás lombsátor, a későn fejlődő levélzet egy mozgó, lüktető, eleven környezet kifejlődéséhez vezet. Bokortenger, kúszó liános növényzet, alján egy másik, élő, harmóniát lehelő világ! Az év minden szakában, de valamennyi napjában is, új csoda és nagyszerűség ébred ebben a létgazdagságban. A társulás célzatossága itt is nagyszerűen bontakozik ki. A növények kölcsönös támogatása, hézagpótló munkája biocoenosisa megkapó formában tárul elénk. A lehulló lombon ezernyi penészgomba (*Cordiceps penicillumba*, *mectria*) él, tenyészik. Velük együtt hangyák, futóbogarak és dögevőbogarak egész hadserege pusztítja, fogyasztja az avart. A giliszták a föld alá viszik,

hogy ott dolgozzák át életetadó humusszá. Az őszi esők cseppjeiben milliónyi baktérium, ázálékállat érkezik, melyek vad dűhvel és étvágygal esnek a levélzetnek.

Az így feldolgozott vizenyős lombdarabokon, most már az edafon lesz úrrá, ez a száz fejű és száz karú csodálatos óriás, ez a névtelen természeti csoda. Parányi, csak mikroszkoppal látható mikrobionták, diatomáták, gyökérlábúak, moszatok és gombák egész tömegét jelentik, melyek finom porhanyós talajjá, táplálékot adó anyaföldé alakítják a száraz avart. A fák és a bokrok egyrészt élő lombjukból táplálják a rovarságot és az elősködők hadseregét, másrészt elszáradó leveleiket adják a földet alakító erők élő munkásainak ; viszont ezek munkájának eredményét újra csak a fa emésztí fel. Ez a csodálatos körforgás, a természet egyedeinek ez a szimfonikus egybekapcsolódása, egy egész sereg dudvás és bokros növény kíséretében játszódik le, s újjul meg évről-évre az erdők titokzatos, csendes magányában.

A tölgyesek vidékét általában kocsánytalan, néhány száz kocsányos és a Sóstó környékén előforduló csertölgy (*Quercus sessiliflora*, *pedunculata*, *cerris*) alkotja. Bokorformációjának elemeit elsősorban a legkorábban (februárban) viritó barkás mogyoró (*Corylus evellana*) adja. Az utak mentén csoportosan lép fel a kőkény, a galagonya [*Crataegus monogyna* et *cr. oxyacantha*] meg a vadkószméte. Az átható illatú kányafa (*Viburnum opulus* et *lantana*) a vörösgyűrűs sommal (*Cornus sanguinea*) közösen a belsőbb övekben éli csak magános életét az egyedenként felöltő simaszárú varjúbengéktől (*Rhamnus frangula* et *catharticatol*) kísérve. A ritkásabb erdőszeleken a fagyal jelentkezik sűrű tömegbe verődve, míg a hárs fiatal lombyszerű alakjai, a vadkörtével, egy-két vadgyümölcs bokorral és a szép fekete vesszőjú törökjuharral (aker *tataricum*) alkotja a bokortársaság érdekes hátterét. A bokrok alján kúszik a szöszös kapaszkodó komló és az iszalagbércse (*Clematis vitalba*), hogy „epifitetikusan“ végezze el a bokrok lombjára kiterjeszkedő életét. Az aljnövényzet gazdagsága és bujasága szerfölött nagyszerű! A legelsőnek virágzó tyúkhúrtól kezdve a késő ősszel fellépő gyujtoványfűig (*Linaria v. et genistifolia*) minden család képviselve van itt. A tavaszeleji flórából csak az olocsányt, a salátaboglárkát, ibolyát, az erdő széleiről a galambbeggyet (*Verberionella olitoriat*) és a tyúktarélyt emelem ki. Szép lilás-bordó csokrával tűnik fel április első hetében az orvosi tüdőfű (*Pulmonaria* off.) a sötétbíbor befuttatásokal átfestett zírómű (*Pulm. rubra* és egészen feketén árnyalt *p. obscura*). Közeli rokona a vörösén izzó kelyhű, színeváltó gyöngyköles (*Lithospermum purpureo-cverolum*), melynek halványabb színű rokonai a vasútoldalon jelennek meg április táján és ősz közepén: a *l. arvense*, meg a kissé selymesebb *lithos. off.* Itt-ott az ösztörüs és az ördögcsipte veronika (*Veronica tripphilos* et *verna*) húzódik meg a gyöngyike társaságában. Gazdag veronika formátumainak főként a veronika

serpyllifoliából, beccabungából, a magasszárú s nyárközepén virító spicatóból, a tavaszi persicariából és hederæfoliából állanak. Április hónap végén veszi át uralmát az ernyős madártej és a leheletfinomságú gyöngyvirág (*convallaria maj. et latifolia*) A gyöngyvirág szövetkezeteiről, azok törvényszerűségeiről és megoldásáról megkapó jellemzést ad Rapaics Raymund dr. „A növények társadalma” című nagyszerű művében, A zöldes harangvirágú salamonpecsétje (*Polygonatum off. et unbellatum*), a vérehulló fecskefűvel és kakuktormával, a rózsapiros erdei gólyaorral (*Geranium Robertianum*) együtt még csak május elején tűnnek fel. Az utóbbit nyáron, a rózsásabb gerely (*ger. phenum, g. pusillum*), a kerekded levelű *g. rotundifolium*, a vérpiros gerely (*g. sanguineum*) és a ritka, száraz napverőn, réteken mutatkozó *g. pyrenaicum* váltja fel. Vele együtt nyitja lilásbordó csokrát a füstike (*fumaria off. et prehensilis*) is.

Az árnyékosabb, nedvesebb helyeken bontogatja mézszárszék-illatú ajakjait egyetlen kosbor félénk; a sarjadzó madárfészek (*Nevitia nidus avis*). Kék zománclényű döglegyek keresik fel, hogy öntudatlanul is elvégezzék méz keresés közben a beporzás nagyszerű tényét. Az ifjúság völgyében, (az Erdei-kitérőtől jobbra fekvő dombos-völgyes rész) a szép kék magyar nőszirm (iris hungarica) már majdnem teljesen eltűnt, s a Rapaics által említett *galleopsis pubescens*, meg (*dianthus superbus*) és a szép rózsásan zilált virágú kakuk-mécsvirág (*lychnis-flos cuculi*) is eléggé megritkult, bár ez utóbbiak helyén a piros mécsvirág (*melandrium rubrum*), homoki szekfű (*dianthus armeria*) terjed erősen. A forró, meleg nyár hőhulláma még a legjobban elrejtett csengettyűke virágjához is eljut (*Campanulla patula, glomerata, rotundifolia*), melynek lila kelyhei felett narancs-pillangók játszanak enyelegve. Itt található a holt csalán egész tábora, a méhfű (*Melissa off.*), a fűzike (*Epilobium hirsutum et parviflorum*), itt-ott pásztortáska és hagymaszagú zsombor (*Alliaria off.*) szívja magába az életet adó napfényt. Az erdei cickafark (*Achillea ptarmica*) rózsaszínű virágjával élénken válik ki a zöldesfehér, művészi díszítésű, selymes-csipkés sziléne (*Silena venosa*) mosolygó szirmai közül. (A sziléne vegetációból a s. venosan kívül a homokon díszlő, napfényt kívánó, jobbára csak az irtásosban mutatkozó s. otites, a s. conica és a szép őszi s. nutans említhető fel.) A szagos mécsvirág (*Melandrium noctiflorum*), a homoki magyar szekfűvel (*Dianthus hungaricus*, -- közönségesebb alakjai: a nyiladékoknak kedves szint kölcsönző d. armeria, s a vasútoldal d. proliferje, meg d. carthusiankrumja), mely inkább az irtásos tájain található, — a nagy kigyószisz (*Echium v. et rubrum*), meg a kék nefelejcs (*Myosotis silvestris*) elvegyülve az erdő legsötétebb részeiben található bíborpiros kunkorvirágzatú ebnyelvű fűvel (*cynoglossum off.*) és orvosi atracéllal (*anchusa off.*) tárja ki, mély titkot, értelmet jelentő szirmai a feléje libegő pillangók előtt.

Az őszi nyársirató szomorú napjai hozzák meg a gyujtovány-

füvet, a somkórót (*Melilotus off. et album*) és a fekete nadajtó (*Symphitum v.*) és a gyászoska (*Nonnea pulla*) fürt virágzatát. A Kryptogániák közül — az edafon világát nem számítva — főleg sok gomba élőszködik a kivágott tölgyek redvein, s a humuszban gazdag altalajon. A galambgomba (*Russula fureata, cyanoxantha, virescens, emetica, fragilis, aurata, Linnaei* stb.) úrigomba (*Roletus edulis, luridus, pachypus, cyanescens, satanas, fellens* stb.), az őzláb, a tölgyfa, csirke (*Psalliota camp. f. silvicola*) és a kénvirág-gomba (*Hypholoma fasciculare et sublateritum*) a télen feltűnő collybiákkal s a csigagomba (*limacium*) féléekkel (*l. olivaceo-album, vitellum, integrum*), néhány földalatti és a leveleket pusztító ragyagombával együtt teszik ki a gombaflórát. A tölgyerdő zúzmóvilága megállapításom szerint 25—30 fajból tevődik össze. Legnevezetesebbek: a tölgy kérgén tenyésző *evernia, parictaria, solarina, lecanora subfusca, parmelia conspersa, lecidea confluens*, s *haerophorus compressus* és a kozmopolita *xantoria parietina*. A mohság sorából inkább az ezüst moha (*bryum argentum*), a (*politrichum commune*), a hyponum egy-két faja, *mniun cuspidatum* és a májmoha (*marchantia polymorpha*) ritkán előforduló alakja sorakozik a tölgyfa-formáció tagjai mellé. Az edényes virágtalanok csoportjából sűrűbben található a már említett nedves feltalajú kaszálókon a zsurlófélék (*equisetum palustre, variegatum*) és az egészen homokos túrzások hátán élő ágas zsúrló (*e. ramossissimum*), s erdőnk nevezetessége: a nyirkos irtásosban növő: *e. Schleicherii*, amelynek egyik változatát Borbás Vince, *Batuletum* néven vezette be a természettudományba. Megtalálható még az egyetlen példányban képviselt óriás zsúrló (*e. giganteum*) is.

A tölgytársaság nem marad teljesen tisztán a maga érdekes környezetével. Nagyobb részt szillel, kőrissel, juharral, rezgőnyárfával, égerrel és hárssal keveredve borítja be az erdő belső területeit. Ezekben a kevert formációkban a faegységek változatosága mellett a bokortársadalom a tölgyesnek megfelelő aljnövényzettől alig tér el. A Csap-felé vezető vasútvonal két oldalán kb. a vasútisörömpő táján lép fel zárt kolóniákban az éger (*Alnus glutinosa*). Vörös barkáival, már március elején vígan játszik a lágy érintésű szellő, tavaszról, feltámadásról mesélve. Lombja egy hónap múlva indul csak fejlődésnek. Az éger vízenyősebb, tehát fellápi-jellegű ligetet alkotó faemel. Eleinte nem tudtam megérteni, hogyan került a mi erdőnkbe? Végül rájöttem, hogy ezeken a mélyedéses területeken nem is olyan régen még nádas ringott, mert az évről-évre megújuló sásos és a tőzegmoh gazdag gyeppei, valamint a csiga és kagylómaradványok mind erről beszélnek. A szilnek két faja él (*Ulmus glabra et pedunculata*) a vegyes erdők táján. Az erdei juhar (*Acer negundo*) a kőrissel (*Fraxinus excelsior*) együtt elszórtan csatlakozik a már tetemes, jelentős csoportokba verődő rezgőnyár (*Populus tremula*) ligetekhez. Valami megfoghatatlan illatár szakad fel március vége felé ezekben a ligetekben! A hulló barkák és az életműködéseit megújító nyárfa

illóolajas parfómje ez. A legszebb tavaszi virág — szerintem — erdőknek igazi díszje: a téli zöld (*Vinca herbacea et minor*). Csak egyetlen tájon lelhető fel — a vasútvonal bal dombhátas részén —; mikor az idén április 8-án kék színpompába öltöztette az erdő zöld fű tengerét, csodálkozva és lenyűgözve állt meg az erdőtjáró, ezelőtt a nagyszerű kép előtt Véges-végig ilyen kék szíromtenger. Közöttük az örökzöld levelek napfényben csillámló vakító lapja: igazán elbájoló benyomás. A vadkörte, a madárcseresznye és a vadalmafák között az árnyék hullámozó háttérében egy össze nem függő ezerszínű aljnövényzet húzódik.

A napsütötte oldalakon varjúháj (*Sedum Hillebrandtii* et maximum) az egérfül (*hieracium pilosella*), az árnyekosabb megszakitások h. *umbellatum*-ával, atracélek (*anchusák*), búzavirágok (*centaureák*), megkapó kék koronájú jasionék, mezei ördögharapta virágok (*succissa pratensis*ek), (*scabiósák*), varrvirágok (*knautiák*), szabdaltszirmú kandilla (*nigella szabolcsiána*), áldott hárcs (*cnicus benedictus*), kék bunkójú, méteres számárkenyér (*echinops rutenicus*) társaságától körülvéve, egy-két zombor néz a futó felhők után. A tarsolyfű [*Thlaspi arv.*] a tavasszal feltűnő daravirágot [*draba vernát* és *lasiócarpát*] váltja fel, rokonával a pásztortáskával és a [*láthyris*]-el közösen, az apróvirágú [*berteroa incana*], [*neslia paniculata*], [*arabis glabra*], sárga kőfali saláta [*diplotaxis*], erdei [*roripa silvestris*], [*cardamine pratensis*] — az irtásosban — háttérbe olvadó csendes magányában. A mezei ikravirág [*Arabis petrogena*] apró lilás-színezetű szirmai mellé sorakozik a sárga pártákkal feldíszített mustár [*Sinapis arv.*] Néhol a magyar repesény fajváltozata is megtalálható. Ezer más és más ismeretlen dudvás vagy évelő növény él, küzd és harcol a megélhetésért. A gombák, zúzmók és mohok közül a tölgyesekben is előfordulókhöz járulnak; az [*agaricus gambosus*], a keserűgomba [*lactarius deliciosus*, *volemus*, *blennia*, *drymaeia*, *piperata*], meg a szílen tenyésző *peltigera* és *evernia* zuzmó, a mohák sorából pedig a *dicranium* és a tőzegmoh [*sphagnum*] családtagjai. A júniusi nedvességet követő napok illatáros virágpompát varázsolnak elő, az irtványosabb részeken: ezer tarka virágdíszben színeződik a bokrok alja. A sárga jakabnapj aggófűvek [*Senecio Jakobeák*], örvénygyökerek [*inula ensifóliák*] és gólyaorrok [*geraniumok*] csoportjai mellett változatos hatást fejtenek ki a rózsaszínű ziliz [*althaea pallida*] bokrok, lila tisztásfűvek [*stachis germanicák*, piros *silvestrisek*, a sárgásnarancs madársósókák [*oxalis corniculaták*] zöld lombú háttérében. Utak szélén ránkmosolyog a lilás sárga-arcú árvácska [*Viola Kitaibeliana*] s elrejtve fehér felpuffadt ajkú kukubalusz [*cucubalus bacciferek*], dracocephalum Rapajcsiánumok, arabeszk-színű pártát viselő csormolyák [*melampyrumok*], mint egyik érdekes, Soó Rezsőtől elnevezett m. *Debreceniense* et *bihariense*. Szerény félszegséggel rejtőzik el, mogyoróbokrok alján a két májusi szépség: selymes-fehér bundájú erdei kökörtő [*anemone silvatica*] és a nagy torzsvirágzatú kontyvirág [*Arum*]

maculatum], melyeket a nyár közepén feltűnő farkasalma [*aristolochia clematitis*] vált fel.

Az ültetvények vidéke meglehetősen visszaesést mutat az előbbi életgazdag növényi társadalmakkal szemben. A környezettel küzdő, a szárazságot alig bíró fiatal törpe szilfák és tölgyek élnek erre. Közöttük embermagaságig nő a betyárküllőrojt [*Erigeron canadensis*], a cickafark és a somkóró. Már az erdei fenyő (*pinus silvestris*) több évtized óta tengődő csoportja szépen hozzáidomult a homokos környezetéhez. Cickafar, kakuktorma és molyhos ökörfark kóró több változata (*Verbascum*, *phlomisoides*, *blattaria*, *thapsus*, *thapsiforme*), a homoki pimpóval [*potentilla argentea*, *erecta*] és egérfüllel alkotja a dudva formációt. A legösszefüggőbb csoportot a jól fejlődő kőrisek jelentik. Csak hogy néhány tűziken, szamócán és szedren kívül egyetlen virágos növény sem él e sötét homályban boruló ajzaton. A szillel beültetett területeken – a tavaszi és nyári flóra igen pompás! De teljesen mezei jellegű minden vonatkozásban, amit a közeli rétek befolyása érthetően megokol. Mezei befolyást mutatnak a kakuktormák [*cardaminék*], szöszös bundája báránypirosítók [*alkanna tinctóriák*], a galaj-egyedele [*galium mollugó*, *aparine*, *vernum et crutiáták*], a homokkötés munkáját végző cincorfű [*cynodon dactylon et eruciformis*], s a széltippán [*apera spica-venti*]. Nedves voltát pedig a pallea [*cypperus glomeratus*, *flavescens*] s a [*juncus articulatus*] emeli ki.

A kiírtott erdőrészek sem maradnak sivarak. Egykettőre meghódítják a mezei növények és az erdőből kimerészkedett szőkevények. Az itt feltűnedező bokorszerű tölgyek, szil és juhar fák mellett nálunk csak a kökény található a papsipkával (*evonymus europaeus et verricosus*). Egynyári dudvas flórája a rózsza piros fűzikéből, a bordószínű magyar szegfűből, fehér és hólyagos mécsvirágokból, egy-két szilénéből, fehér pipacsból áll (*papaver argemone*). Mellettük a mezőről beszivárgók illatos virágokat fakasztó nemzetsége harcol minden talpalatnyi földért. Szagos rezedák (*rezeda lutca*), pemete és méntafűvek: a lila virágú bokros *origanum vulgare et viride*, a sárga keserűgyökér (*hypochaeris radicata*), a *mentha aquatica*, *spicata* (ezek mind a fellápi ormáció szükségessége mellett kardoskodnak), a pimpóval, a kapaszkodó szederral és ibolyatövekkel egybeverődve vonják be virágsziropompával a tarack-búzás és egérrárpás irtásost. A selymes-ruhájú repülő (*anemochor*) terméseket fejlesztő fűzilák (*epilobium hirsutum et parviflorum*), a *viola bihariense*, a *hipericum perforatum* pompás szőnyeget feszít a zöld mohától csillogó erdőtalaj fölé. Jelegzetes az irtásos tájakanak az elparlagiasodása.

Utoljára maradt a mezőség növénytársasága. Fás, bokros növény nincs már erre. Csupa dudvas esetleg évelő növény! A márciusban kezdődő viráginvázió, csak a november végi fagyokra fejezi be mozgalmas életét. Tavasszal a selymes fűfélék között

meghúzódva várja a kibontakozás idejét: a daravirág, a coronilla (varia et coronaria), a zsombor, a bóka, (astragalus, cirer et glycyphyllos) a mezei ibolya, mocsári nefelejcs, a nadálytő, a fűtej (euphorbia cyparissias, e. gerardiana, e. peplus et esula), sárgás lombú varjúhaj (sedum acre) és a mezeizsurló, (e. arv.) húsos szárával. Az egérfül a (lathyrusokkal) (l. vernus, tuberosus, arv.) a gólyaorral (erodium campestrével), a piros gerellyel, (geranium sanguineum) közösen vonja be a vasutoldal virágdiszes lejtőjét. A kereklevelű repkény (glehoma hederacea) aprós lila koszorú, a galaj (galium veruns) sárga fürtjével, az erdő-szélen nyiló margitvirággal (chrisantemum leucanthemum) együtt meglepő képet nyújt. A vízenyösebb részeken mohok gyülekeznek a cetraria izlandika földön előforduló alakjával.

Az erdőségünk formációink életében végbemenő törvényszerűségekről, az együttélés és a segítség biológiai példáiról, a közösség egymásbakapcsolódó munkájáról, kiegyensúlyozott bensőségéről ily szűk keretek között nem beszélhetünk. Pedig ezek szorosan hozzátartoznak az erdő társaséletének kimélyült fogalmához, melybe bele tartoznak az állatok is.

*
**

Erdőnk aljnövényzetének részletes leírását, tagolását nem adhattam közre az egyes formációk életének ismertetésénél Egykét, mindig a legjellemzőbb egyedet említettem fel, mely léptenyomon előkerül a megfelelő táj keretein belül. Így bizony csak futólagosan megrajzolt képet kapunk arról a sokoldalúan szervezkedett növényi élettájról, amely évről-évre kedvesen diszítí erdőnket. Ezért az utolsó sorokban igyekeztem a legmegfelelőbb eljárást alkalmazni: számokban foglalom össze növénykutatásaim eredményét.

Az akác erdő gyom és évelő növényvilág 25-30 fajból, zúzmósága 12-15, mohsága 8-10, gombaállománya 10-15 változattól tevődik össze. A tölgyesek növényországa 45-50 fajból áll, melyek változatos gazdagságban lépnek föl az év minden szakában. Zúzmósága 25, mohság 12-15 eg edet számlál, míg a gombák közül 30-35 alakot lehet találni. A vegyes-erdők successiójából 40-45 egyed mutatható ki, amelyek bemutatása igen szűk eshetőségeket kapott. A fánlakó zuzmók (lichenesek) sorából 30, a mohokéből 20, az edényes virágtalanok (pteridophyták) közül pedig 6, a gombák (fungik) családjából 18-20 jelentkezik. Az irtásos nagyszámu növény lakója közül: a virágosak 50-55 alakváltozatban jelennek meg, míg a gombákat 15-16 faj képviseli. A lichenesek és a mohok (brhophiták) 25, illetve 10 egyeddel rendelkeznek. A fiatal ültetvények vidékén a felemlítetteken kívül, alig található más: a virágosak 8-10, a többiek pedig 5-10 egyed között váltakozó számaránnyal mutathatók ki. A mezei jellegű határos tájak élővilágának bujasága annyira szétágazó és

tömött, hogy bemutatásában csak viszonylagos adatokra támaszkodhattam. A virágosak (phanerogámok) 60 esetleg 80, a zúzmók 4-5, a gombák 5-6, a mohok 8-10, az edényesek pedig mindössze 3 alakkal képviseltetik magukat.

UBRIZSY GÁBOR
VIII. o. t.

Irodalom :

Dr. Rapaics Raymund; A Nyírség növényföldrajza. 1924.

Szohor Pál: Nyíregyháza az örökválság 100-ik évében, (Dr. Nagy Jenő cikke) 1924.

Szabolcs Vármegye Monográfiája (Szlábóczki Imre, Borbástól revidiált tanulmánya: vármegye flórájáról.) 1900.

Kiss Lajos; A nyíregyházi erdő. (Debreceni Szemle 1932. okt. — december.)

AZ ISKOLAI NÉMET NYELVOKTATÁS elvi és gyakorlati kérdéseihez*

Még elég jól tud magyarul az, aki így beszél: „Jól néz ki. Fáradtságot vesz magának. Feladja a küzdelmet. Beszéd tárgyát képezi. Jól veszi ki magát, stb.” Megtanulta ugyan a magyar nyelvet, de a nyelv szelleme idegen számára. Még ennyire sem ismeri nyelvünket az, aki így beszél: „En szeretek téged. Tizenöt évet öreg. A házat enyém apának. En birok magyar nem megtanulni”. Aki így beszél, németről magyarra fordít, de magyarul nem tud. Nem ismeri nyelvünk sajtáságos törvényeit és a helyes beszéd követelményeit, sőt nem is érzi, hogy ezt is kellene tudnia. Még kevesebbet tud az, akinek még ezenfelül szókincse sincsen és így beszél: „Víz kihúz a — wie sagt man — aus dem Brunnen.” Vagy némi szókincse van ugyan, de kiejtése oly idegenszerű, hogy szavait meg sem lehet érteni.

Kérdezem: tud-e tehát magyarul az, aki idegenszerű szövegeket használ, aki nem a magyar nyelv törvényei szerint szerkeszti meg mondatait és szóösszetételeit, aki szabálytalanul ragozza névszóinkat és igéinket, akinek a szórendje, hangsúlya idegenszerű és a kiejtése olyan rossz, hogy beszédje szinte értelmetlenné válik, mert meghamisítja nyelvünk jellegzetes színteljeit. Azért nem tud magyarul, mert nem hatolt bele a magyar nyelv szellemébe. Megelégedett azzal az egészen kezdetleges és felületes nyelvoktatással, amelyben valamely néhány hetes, vagy hónapos tanfolyam részesítette vagy esetleg segítség nélkül ő maga tanult és kevés idő alatt nem ébredt annak a tudatára, hogy néhány szót jól-rosszul kívágni még nem nyelvismeret.

Eppen ennyire nem tud az sem, sőt még középiskoláinak elvégzése után sem, jobban németül az a magyar fiú, — hozzá teszem, hogy vidéki magyar fiú — mint az előbb bemuta-

* A szerzőnek az Országos Középiskolai Tanáregyesület modern nyelvi szakosztályának Budapesten, 1935 december 12-én tartott előadása.

tott német fiú magyarul. Ennek a tudatlanságnak is vannak fokozatai, mint az előbb bemutatott magyar nyelvtudatlanságnak. Tehát: még egészen jól tud németül az, aki azt mondja: „Ich bitte Brot (um Brot helyett). Vagy: Er darinlässt den Kampf (abbanlagya a küzdelmet). Er darauffängt die Männer (rászedi az embereket). Er fürchtet von ihm (fürchtet sich vor ihm helyett). Er hat hinein gekukket, als der Närrische Istók in Debresin (bekukkantott, mint Bolond Istók Debrecenbe.) Ez legalább fordítani tud valahogyan magyarul németre, de tud-e németül az, aki ezt mondja: „Ziehst Ohren mein Bruder in Kopf. Er in Schul in fünf Jahre sein war“. Ehhez hasonló, szinte hihetetlenül gyarló mondatokat találni a tanulók füzeteiben is, hát még beszédjükben. Nem szaporítom a példákat. Mindezeknek a gyarlóságoknak a fő oka az, hogy nem tanulta meg eléggé az idegen nyelvet. Nem tanulta meg annyira, hogy letudná küzdeni magában az anyanyelv elenhatását. A magyarnyelv, mint alap, szinte leküzdhetetlen akadályokat gördít a német-nyelvet tanuló fiú elsajátító készsége elé, mint ahogyan a német fiú számára az ő nyelve is hasonló nehezséget jelent, ha magyarul tanul. Ha franciául, vagy angolul tanul a német fiú, anyanyelve segítségével van, a magyar anyanyelvű tanuló azonban alig nyer támaszt anyanyelvében, ha németül tanul. Nemcsak a szólásmódok idegenek számára, hanem a nyelv szerkezete, mondattana is, sőt szótana, alaktana, kiejtése is, mert hiszen még a hangképzés módja, a hangok kapcsolása is más és más a két nyelvben. Minden — germanizmus, mindent külön kell megtanulnia. A magyar fiút ezért másképpen kell tanítani németre, mint azt a fiút, aki valamilyen indogermán nyelvet tanult az anyjától.

Nem elég fordítani tudni. Az idegen nyelv szellemébe kell hatolnia a tanulónak. Csak így takaríthatja el útjából azokat a nyelvi gátlásokat, amelyek lehetetlenné teszik a német nyelv teljes elsajátítását. A német-nyelv szelleme az, amit germanizmusnak érzünk s a magyar-nyelv szelleme az, amit az idegen hungarizmusnak érez. Az anyanyelv szelleme nem ad helyet az idegennek. A köztudat szerint csak a stílusban érezhető és eküzdendő; de ez nem elég. Érezhető és le kell küzdenie a tanulónak a nyelvtanban, a kiejtésben, az asszimiláció módjában, az összetett mondatok szerkesztésében is. Ha a hungarizmusokat mindezekben nem tudja leküzdeni német beszédjében, akkor csak tesék-lássék németet tanítottunk, de nem németes németet. Már itt egyzem meg, hogy a gyökeres német nyelvoktatás nemcsak a német nyelv szellemének tudatosítása, hanem egyszersmind a magyaros nyelvérzék megszilárdítása és kimélyítése is. Éppen az idegen nyelvek tudományos és módszeres alapon álló oktatásának közönhetjük ezt, mert egyik didaktikai, sőt nevelői feladata és eredménye ez is.

A nyelvoktatás problémáit gyökerükig kell felderíteni. Az eredmény szármalmas. Az eredménytelenség okát — a

németre fordított túlkevés óraszámom kívül — abban találok, hogy nem raktuk le elég mélyen az oktatás módszerének az alapjait és nem vagyunk mesterei az oktatás gyakorlatának.

Bizonyos, hogy az idegen nyelvet tanuló egyén, bármilyen művelt ember is, sohasem fog olyan tökéletesen beszélni a tanult idegen nyelven, mint akár az idegen nemzetnek még a legműveltelebb tagja is, habár szókinccse esetleg gazdagabb is azénál. Tapasztalat szerint sokszor egy egész élet sem elegendő egy idegen nyelv elsajátításához. Még olykor azoké sem, akik évtizedeken át élnek az idegen nép között. Ez megnyugtató egyrészt az eredménytelenség megokolásában, másrészt pedig mérsékletre inthetné azokat, akik azt hiszik, hogy a módszerre csodákat lehet művelni, mikor az élet is kevés ahhoz, hogy valak tökéletesen megtanuljon németül, vagy magyarul. Vannak emberek, egészen műveletlen házalók és vándorlegények, akik szint tanulás nélkül, felrugva minden nyelvtani, sőt hangtani törvényt, rettenetes németet vagy magyart köpködnek a hallgatók szemébe, de ezt folyékonyan, gátlások és töprenkedések nélkül teszik, megértetik magukat és elvégzik munkájukat. Ezzel szemben a nyolc- és tíz osztályos középiskolákat végzett növendékeink hosszú éveken át tartó fejtörés és éjszakázás után nem mernek kiállni idegenek elé, hogy beszéljenek velük. Az első kérdés máris zavarba hozza őket. Belegabalyodnak a deklinációba, a mondatok és egy-két további kérdés után torkukba szorul a szó. Ne gátlásokat szaporítsunk, ne tilalomfákat állítsunk fel a folyékony beszéd megindulása elé a nyelvoktatásban, hanem éppen ellenkezőleg: arra tanítsuk meg a fiúkat, hogy hogyan kell a gátlásoktól megszabadulni. Hadd beszéljen, ahogyan tud. Javítsuk a hibáiban a beszélgetést, vagy a beszélgetés egy része végén, de semmiesete se beszélgetés közben. A folyékony beszédet jobban kell elismerni, mint az akadozó, kiokoskodott (esetleg hibátlan) nyögéscselést. Abból még lehet valaki, de ez sohasem meri majd folyékony, közvetlen beszédre kinyitni a száját.

A gátlások fő-oka a módszereknek az a közös hibája, hogy minden nyelvoktatás fordításon alapszik, s végeredményben a fordítás készségének, nem pedig a beszélő készségének a kiművelésére törekszik. Hiszen maga a nyelvtan is minden kategóriájával egyetemben vagy fordítás németről magyarra, vagy magyarról németre. Vagy a magyar nyelvtan szerint tanítunk, vagy a német nyelvtan szerint. Maga az eljárás is, sőt a részletek is csak fordítások németről magyarra, vagy magyarról németre. Tudom, sokan mondják, hogy az anyanyelv közbenjöttével csak megrövidítjük az eljárást. De ez nem jelenti azt, hogy most már csak fordítsanak és fordítsanak. Vegyük például az ígeragozást. Itt pontosan megtanulja a gyermek, hogy ich bin erwacht s ezt gondolja, vagy mondja: én felébredtem. Pedig ez helytelen, mert fordítás. Az anyanyelvnek a helyes alkalmazása itt az volna: ich bin -- én vagyok, erwacht — felébredt és (az ich bin ein Schüle,

ich bin krank, mintájára mondja aztán a német) ich bin erwacht s e kifejezésben ugyanaz maradt az értelme a sein igének (én vagyok felébredve). Ha ezt tudja, nem is kell gondolnia arra, hogy itt mult idővel van dolga: a közbetolt igeragozási időalak-séma ugyanis fordítás és mint ilyen, csak gátlás a beszédben és nem segítség. Az anyanyelv csak megvilágításra való, a germanizmus kidomborítására, de nem arra, hogy az anyanyelv követelményeinek és megfelelőinek keressen a tanuló német szavakat és kategóriákat.

A németet magából a német nyelvből kell tanítani és a nyelvet önmagából kell megismerni: önmagából a nyelvből kell kiművelni nyelvérzékünket egy második nyelvérzékét az első mellé. Arról nem is beszélek, hogy ma még mindig vannak oktatók, akik papiroson pepecseltetnek, füzeteket irkáltatnak tucat számra, de az eredmény jóformán semmi sem. Azt hiszik, hogy a fordítás papiroson vagy akár élőszóval, (különösen, ha gyorsan tudja szegény diák megcsinálni) annyi, mint beszélni. Pedig a kettő két különböző dolog. A fordítás t. i. adott szavak absztrakt formulák szerint való szerkesztése, egy tanult leírás, vagy elbeszélés rekonstruálása, a beszéd pedig konkrét valóságos eseménynek közlése, akaratunk, érzelmeink, vagy megfigyelésünk kifejezése, nem egy megadott nyelvtani cél kielégítése, hanem egy kívánatos vagy bennünket közvetlenül érdeklő cselekvés megindítására.

A tanárnak nem csak nyelvtudósnak, hanem nyelvmesternek is kell lennie, a szónak legtágabb értelmében. Az a tanár, aki nem tud tökéletesen németül, aki csak könyvből tanulta a nyelvet, gátlásokkal küzd, éppen úgy mint a tanuló, s tapogatózása átragad a növendékekre is. Rossz kiejtése gyakran a németül jól tudó tanulók nyelvérzékét is megrontja. A másik véglet ismét az, hogy a német születésű nyelvmesterek és -nők nem nagyon törik a fejüket sem a módszeren, sem a fokozatosságon, hanem összevissza tömködik német nyelven a tanulók fejét, néha egészen gyarló tárgykorok szókincsével. Végeredményben a nyelvtanulást ezek csak játékos szájgimnasztikának képzelik s a gyermek csak majmolja az oktató szájmozdulatait, amihez még gondolkodás sem kell,

Az iskolai oktatás célkitűzése azonban (a beszélő készség kiépítése mellett) az, hogy az eredmény gazdagodás legyen a műveltségben is sőt a nyelvkultúrában is. A tanár tehát ne csak fecsegő nyelvmester legyen, hanem a műveltség terjesztője is. Mint nyelvmester, bátran használja fel azt, amit tapasztalatból és a tanult módszerekből hasznosnak lát. Ne legyen azonban egyetlenegy (talán divatos) módszernek a bálvány imádója, vagy egy rögeszmének a megszállottja: szuverénnek kell lennie az eszközök megválasztásában. Régebben tanácsot adtak állandóan, de az eredménytelenségért azután senkisémm vállalta a felelősséget, és nem ritkán oly módokat és eljárásokat kívántak, amelyek minden tapasztalattal ellenkeznek, sőt a tanár munkáját téves vágányokra kényszerítik. Pl.

megkivánták, hogy a nyelvtani szabályokat egy külön füzetbe beírassuk, stb., stb., holott mi a nyelvtani ismereteket nem betanult szabályok betanulása alapján kívánjuk megszilárdítani, hanem a beszédgyakorlatok útján paradigmákká erősödött példák alapján. Nem ritka az a nyelvmester, aki írásaiban igen magas követelményeket támaszt a nyelvoktatót illetően, s ő maga a gyakorlatban sokszor igen csekély eredményt tud felmutatni. Mások éjjel-nappal tökéletesítik ugyan magukat a tudományban és szinte belesavanyodnak a hibakeresésben és módszerkedésben, de (hasznalóképpen) ők sem tudnak eredményt elérni. Az ok az, hogy igen sokan teoretikusok és a felszaporodott sokféle oktatási eljárás megzavarta őket. A fáktól nem látják az erdőt a sokféle módszertani követelmény megzavarta őket, mint tanítványaikat a sok-sok tanulás. A vége legtöbbször az, hogy tanítás közben a tengernyi sok gátlás akasztja meg őket az oktatás természetes folyamatoságában, éppúgy, mint a tanítványaikat a folytonos tanulás a folyékony beszédben. A született oktató olyan, mint a tehetséges művész: készsége és tudománya egymást erősíti, tudománya készséggé lesz, gyakorlata pedig – tudományosan elismert iskolává.

A legtöbb oktató főgondja: az oktatás m e s t e r s é g e. Mit csináljon a tanár? és mit csináljon a tanuló? hogy megtanuljon beszélgetni. A „módszerek” megadják a recepteket és sokan úgy hisznek bennük, mint a szellemidézők a varázsigékben. Azt hiszik, hogy csak meg kell tanulniok, hogy mi a tenni- és mondani- való és majd minden magától megy tovább. A módszer érdekli, nem az eredmény. Ha egy órán át mindent megcsinált, ha mindent végig játszott, amit a recept előír, megvan elégedve önmagával és munkájával. Pedig néha egy-egy ilyen óra, amely a szemnek talán igen munkás, az oktatás szempontjából éppen nagyon keveset ér. Sokan csak azt nézik, hogy a tanulókat eléggé foglalkoztatta-e, az öntevékenység és munkáltatás követelményeinek megfelelt-e az, amit végzett és végeztetett, — de arról nem ad számot magának, hogy az óra előbbrevítte-e a tanulót a német nyelv helyes használatában. Az előírt tanmenetek is mindig előbbre és sietségre kényszerítik a tanárt és mindenki elfelejti, hogy csak az elért részleteredményre támaszkodva szabadna csak egy-egy újabb lépéssel továbbmenni. Néha kevesebb vargabetűvel, gyakran rövidebb úton lehet elérni azt, amit a módszer hosszadalmas eljárással és fölösleges kitéréssel, sok-sok erőpazarlással műveltet a tanárral és az osztállyal. Pl. a praepozíciók oktatására egész színházat játszatnak a gyerekekkel s abban a tanár is élénken résztvesz, holott azokat egy-két szemléltető példán megismerve, rövidesen alkalmazzák is hiba nélkül. Természetesen csak a legszokottabb praepozíciók tanításával szabad foglalkozni.

A m ó d s z e r, bárhogy forgassuk is: azt az időt s azt a tengersok alkalmat kívánja pótolni, amit az élet nyújtott a

gyermeknek az anyanyelv megtanulására. Ezt azonban semmiféle csodaszer sem tudja pótolni s így a módszer csak idő- és alkalmópótlék. A kényszerhelyzetben (a többféle lehetséges mesterfogás között) a legpraktikusabb és legeredményesebb ugyan, de mégis csak pótlék. A természetes módszer, mellyel anyánk és környezetünk oktatott bennünket anyanyelvünkre és az élet éveken át, reggeltől estig nyújtotta a példákat és mintákat, ha rendszertelenül is, végül mégis kiépíti az anyanyelv rendszerét és fölhalmozza az élethez szükséges szókincset minden különösebb fárasztás nélkül. A mesterségünk módszere sokat tanulhat belőle, de eredménye sohasem versenyezhetik vele eredményesség tekintetében.

A kétféle módszer közül a természetesebb módszer, mely mutató, utánoztatás és mese útján tanít, győzött ugyan a mesterséges, szerkesztő, szabályokhoz igazodó s az értelem közvetítésére támaszkodó módszer fölött, de ez is csak pótlék. Akár a közvetlen, akár a közvetett módszer szerint tanít valaki, akár mindakettőnek a hasznos tanácsait követve, de az eredmény itt is csak akkor jelentkezik, ha nagy idő áll rendelkezésre s a növendéknek rendkívüli szorgalma és akaratereje van a tanuláshoz. A gyermek képességeiben, a rendelkezésre álló időben, és nem pusztán a módszerben van a siker titka. Vakon bízni a módszer mindenhatóságában és türelmetlenül védeni akár az egyiket, akár a másikat, és nem keresni a segítséget a gyermek tevékenységében és szorgalmában, olyan, mint másodrendű dolgok fölött háboruskodni. A lényeg t. i. az, hogy az idegen nyelvet olyanformán kell tanítani, mint ahogyan anyanyelvünket tanultuk meg. A két tanulás között csak az a különbség, hogy az idő rövidsége miatt és az alkalom ritkaságának a pótlására az anyagot már előre csoportosítjuk és rendezzük, a példákat már előre gyűjtjük halmokba, hogy az azokból levonható tanulságokat (legalább is belátható időn belül) felhasználhassuk. Sem a halmazást, sem a rendszerezést nem vihetjük azonban tulságba. A példák és a rendszer minden felhasználható időben csakis a beszélgetés formájában válik eleven hatóanyaggá. Mindenkor mondatokat kell tanulnia a tanulónak; sohasem szótagi szavakat és nyelvtani szabályokat, mert nem fordításra, hanem nyelvhasználatra tanítjuk őket! Nemcsak feleleteket kell alkotnia, hanem — ami még fontosabb — a kérdéseket is neki kell megalkotnia! A beszélgetés és a mese meg a leírás a nyelvépítő munka! Ha a tanultságnak nem adunk alkalmat arra, hogy gyakorlattá váljék, akkor még a legtehetségesebb és legszorgalmasabb tanuló is kidől a rettenetes nyelv-magolásban s a várható csekély eredmény is kárba vész.

A módszer végeredményben arra szolgál, hogy rövid idő alatt elvégezhessük azt, amit a természetes környezet csak egy életen át képes felépíteni.

Egyébként az iskolában még eddig semmiféle mód-

szerrel nem tudott megtanulni sem németül, sem franciául senkisé. Ezeket a nyelveket csak az tanulta meg, akít már kisgyermek korában kezdtek tanítani kiváló nyelvmesterek, akik idegenajkú szülöktől származnak, vagy vegyesajkú vidéken éltek kiskoruktól fogva. Közvetlen módszerrel tanultak, azért tudnak beszélni; de az iskolában (heti három, esetleg két órában) 40, sőt 60 gyermekkel semmiféle módszer nem vezet eredményre. Minden tanár láthatja munkájának az eredményét, csak a német nyelvet oktató tanár nem, mert tőle olyan feladat megoldását kívánják, amelyet a részére kiszabott kevés óra szám mellett megoldani nem lehet. Különösen, ha az érettségi vizsgálaton nem is a német beszéd a vizsga tárgya, hanem a magyarról németre való fordítási készségnek a bemutatása. Ugyanezt mondják a német birodalom francia tanárai is, bár feladatuk jóval könnyebb, s óraszámuk jóval nagyobb, mint a mi német óráinké. Éppen ezért megelégednek „mit einen mässigen Ausschnitt aus dem Ganzen der fremden Sprache“.

Minden módszer mellett, vagy ellenére is, el kell ismerni, hogy a nyelvoktatásban az utánzás, a gyakorlás, a mutogatás (tárgyra vagy képről) és a mese a leghatásosabb tényező. Ezeket senkisé nélkülözheti és ezeknek további kifejtésének a mellözésével különös hangsúllyal felhívom a figyelmét egy eleddig kevésbé ismert és felhasznált eljárásra: a germanizmusoknak a megfelelő hungarizmusokkal való állandó szembeállítására, mint a nyelvoktatás egyik leghatásosabb eszközére. Ezen nemcsak a szólásmódoknak, hanem a nyelvtani, sőt hangsúlybeli és a kiejtési eltérések állandó szembeállítását értem. Az ilyen szembeállítás mély benyomást tesz, erősíti a német és egyben a magyar nyelvérzékét is.

Ilyenek: 1.) A német magánhangzók általában hosszúak, s az írásban az utánuk következő kettős mássalhangzó jelöli a rövidséget, A magyar hangzó rövid és ékezettel jelöljük a hosszúságot.

2.) A kettős mássalhangó rövid, a magyarban hosszú: Egge, Affe, Halle, Zimmer, dünn, Suppe stb. — a magyar: kettő, valamás, dörren, villám, stb.

3.) A németben a mássalhangzó hasonlításában az előbb kiejtett zöngétlen hang zöngétleníti az utána következő zöngészt, míg a magyarban a később ejtendő zöngés vagy zöngétlen az előbb ejtendőt zöngésíti vagy zöngétleníti. (Progresszív és regresszív asszimiláció) Hast du gelernt? -- vasgolyó.

4.) A névszó eseteit a névelő jelöli, a határozókat előjárókkal, a magyar — ragokkal és névutókkal.

5.) Az ige-időket és módokat segédigékkel, a magyar — ragokkal különbözteti meg. A segédigéket előbb mint főigéket kell tanulni s csak aztán mint segédigéket.

6.) A szóképzés, az összetétel mellett, praelixumokkal is történik s a magyar igéképzésnek a németben sokszor csak körülírás felel meg, építtetni — bauen lassen, mondjon, amit akar — er mag sagen, was er will.

7.) A mondat két főrésze, az alany és az állítmány (bővítésményeikkel együtt) kötött szórendbe sorakozik, a magyarban — szabadabban, lazábban függnek össze egymással.

8.) A „zu és infinitivus”, nem különben az „um zu és infinitivus”-szos mondatrövidítések, az alárendelt mondatok szembeállítására a magyar „hogy”-kötőszós mondatokkal és a mellérendelt mondatokkal

Mindezeknek tudatos, tervszerű kimunkálása és számtalan (jól megválogatott) példán való bemutatása és gyakoroltatása többet ér a helyes német beszéd fejlesztése szempontjából, mint a szabályok magoltatása a fordítás megkönnyítése kedvéért. A szótanban nemcsak a szó alapjelentését kell mondatokon bemutatni, hanem értelmének változatait és lehetséges vonzatait is, mindenkor szembeállítva a magyarral. A szembeállítás módja minden esetben a németből indul ki. Pl. der Kopf tut mir weh, — „a fej tesz nekem fájdalmat” — mondja a német, pedig a magyarnak „fáj a feje”, vagy „a keze-lába, stb.”. Ebben még az is érdekes, hogy a magyar birtokának tekintti a kezét, a fejét, stb. Vagy : a német azt mondja : „er setzt sich” — leülteti magát, míg a magyar „leül” s így állítja meg a haladó fiút : „bleib stehen” — „maradj állni”, míg a magyar azt mondja : „állj meg!”

Oktatásunk végső célját illetően is tudnunk kell, hogy nem a kész nyelvet adjuk át a növendékeknek, mint valami süteményt, s ha megette, befejeztük munkánkat. Oktatásunk végső célja az, hogy a tanuló végül önállóan önmagának az oktatására legyen képes és a beszédben való tökéletesítését és tanulmányainak kimélyítését majdan az életben, ő maga végezhesse. Az iskola ugyanis nem tud többet nyújtani rövidre szabott ideje alatt, mint kijelölni az utakat és módokat, amelyekben a megkezdett módszerrel folytathatja önmagának a továbbképzését. A tanulatlan ember is képezi magát. Szótárt vesz és szavakat tanul. De csakhamar észreveszi, hogy a szavak tudása még nem elég, mert hiszen azokat (mondattani funkciók szerint) változtatni is kell s más- és másképpen összekapcsolni. A tanult ember ennél jóval többet tud. Azt is tudja, hogy ennek mi a módja és kellő gyakorlat és iskolázás után olyan természetű a tudása, hogy önmagának a továbbképzésére nincsen többé szüksége iskolára és tanárra.

Az oktatás célja időnként változik abban is, hogy olykor inkább eszményi, (pl. Kulturkunde) máskor (mint pl. a most várható útasításokban) inkább gyakorlati, tehát a beszélni-tudás. Azt mondják, a hogy német nyelv oktatása a gyorsírás és az ehhez hasonló tárgyak közé fog kerülni, tehát nem annyira a tartalom, mint inkább a formális készség kiképzése lesz a cél. És valóban az a tanuló, aki nem tud beszélni vagy megérteni valamit az idegen nyelven, annak a tanár hiába adna a kezébe irodalmat és tudományt (Kulturkunde) s ezért (bármennyire eszményi is legyen a cél) ez is csak a gyakorlati cél elérése után valósítható meg. Igaz, hogy az eszményi cél kitűzése nélkül még a legélesebbeszű

tanuló sem fogja érezni tanulmányának az értékét. Ezért tehát a tanárnak éreznie kell, hogy hol válik az órája üres fecsegéssé és szájgimnasztikává egyrésztől, és hol válik pusztá ismeretközléssé német nyelven másrésztől, amikor nyelvoktatásnak kellene lennie elsősorban.

Bármilyen is a célkitűzés, az a tanuló, aki csak az iskolában tanult németül, semmiféle módszer mellett nem lesz abban a helyzetben, hogy németek között egészen otthon érezze magát. Annyira azonban el kell jutnia, hogy közöttük egy kis erőfeszítéssel hozzáfoghat nyelvérzékének megerősítéséhez és teljes kiműveléséhez. Az oktatás természetes célja az, hogy a tanuló beszélni tudjon és az is már valami, ha oly messzire jutott, hogy beszélni akar és mer is, ha a sors valakivel összehozta, aki németül szól hozzá, de nem ért el semmit sem az a tanár, akinek a tanítványa még unszólásra és kérlelésre sem nyitja ki a száját.

Az oktatás alapja — nem végső célja. hanem kezdete — a beszélő szervek kiképzése. Annyira, hogy egy bizonyos fokon már az írás-olvasás, a nyelv és stílus elemeiben való oktatás következhessek. Enélkül nem a beszélt nyelvet, hanem az írott nyelvet közvetítjük. Bizonyos előkelő körökben, csakis a beszélő szerv képzése a fontos és az írás-olvasást, meg a nyelvtant nem ismerik. Az eredmény az, hogy ezek igen jól tudnak beszélni az idegen nyelven, de leírni még egy szót sem tudnának hibátlanul. A nyelvtudást az általános műveltséghez tartozó készségnek tartják, mint a lovaglást és a vívást és ugyanígy gyakorolják, mint ezeket, de írni-olvasni a legritkább esetekben,

Az iskolában többet is, kevesebbet is kell tudni ennél. Annyira nem tanulhat meg a tanuló beszélni, mint ők, de írni és olvasni jobban, mint azok. Csak írni-olvasni-tudás viszont igen kevés.

A beszélni-tudás nem szorulhat az írni-tudás háttüvére és ne csak a dolgozat-írás alapján osztályozzunk, hanem a beszélni-tudás alapján is. A nyelvoktatás eredménytelen, ha nem ébred fel a tanulóban a német nyelvérzék. Csakis a nyelvérzéknek egy bizonyos fokig történt kiművelése után, e fejlettebb nyelvérzék alapján tud majd beszélni, írni-olvasni és magát továbbképezni. E nélkül csak amolyan tapogatózó a beszédben, mint a süket és a vak a járásban és a zenében. Betanult szövegek alapján csak álbeszédet produkál, hozzászólni nem tud semmihez sem, ami nem tartozik a betanult tárgykörbe. Az iskolázás legnehezebb kérdése tehát a beszélni-tudásra való készség kiépítése. A beszélőszervek, az ajkak, a nyelv, a szájüreg, a nyeldekklő és a hangszálak gyakorlásától, a szótani és a mondattani szerkesztések gyakorlásáig hosszú az út. Az oktatásnak folytonos gyakorlásnak kell lennie, mint ahogyan a testnevelő és a zeneiskola órákon át az izmokat és az ujjakat gyakoroltatja és nem elméletekkel tömködik tele a tanuló fejét. Így érjük el a könnyedséget, a folyékonyságot, a szó- és mondatfűzés simaságát,

A kiejtés gyakorlása marad a főfeladat végig, mert hiszen, amíg a szót, a mondatot nem tudja simán hangsúlyosan és kifejezően kiejteni, addig csak elgondolni tud egy mondatot, de nem kimondani. Állandó, sokoldalú gyakorlat nélkül, melyet otthon kell végeznie, nem beszélni tanul a növendék, hanem csak a nyelv elméletét ismeri meg, Bármily jól tudja is valaki a beszéd törvényeit, csak teoretikus, de beszélni csak az tud, aki ismereteit csak gondolkodásra használja, de nem a gondolatok kifejezésére. A beszéd tevékenység, tehát reflexzmozgások szövevénye: a gondolat indítja meg, de a kivitel önként folyik azután.

Teljesen és tökéletesen nem tudja ugyan megtanulni a tanuló az idegen nyelvet az iskolában, különösen az adott viszonyok között, de azért el kell érnie egy bizonyos fokot, melyen alul nem tekinthetjük eredményesnek sem az oktatást, sem a tanulást. A német tanárok egy része egészen minimális tudással eresztik szélnek tanítványaikat, talán abban a meggyőződésben, hogy az adott viszonyok között többet nem érhetnek el.

Bizonyos, hogy minden erőfeszítés mellett is az egésznek csak egy kisded hányadrésze mindaz, amit közvetítettünk s ami gyökeret vert. Mindamellett azonban el kell érni azt a célt, hogy a tanuló valóságos német nyelvet tudjon. Bármilyen szűk körben mozog is a szókincse és habár csak egyszerű mondatokban tudja kifejezni magát, a kifejezés, a szófűzés, a hangsúly és kiejtés is legalább német legyen. Ha ennyit sem érünk el, akkor a tanuló elveszti a kedvét és önbizalmát a további tanuláshoz és önképzéshez, sőt abbahagyja a tanulást egészen, mihelyt bucsut vett az iskolától és nem lesz ember, aki életében még egyszer egyetlen egy szót is ki fog húzni belőle. Ha nem helyes a kiejtése úgy járunk, mint az a falusi tanító, aki németre tanította a gyermekeket és a halálos ágyán azt mondta nekik: „Most meghal az egyetlen ember a világon, akivel németül tudatok társalogni. Rajtam kívül ugyanis nincsen ember a világon, aki megért majd benneteket.”

— Ez a — korlátolt határon belül is -- megvalósíthatós cél sem jelent keveset és a tanárnak minden erejét és képességét kell összeszednie, hogy elérje, de legalább megvalósítható. Nem úgy, mint az a cél, mely az immár teljes átdolgozás előtt álló Tanterv és Utasítások szerint kívánatos ugyan, de minden erőfeszítés mellett is csak ábránd marad, sőt az a kevés is elmarad a kegyetlen hajszában, ami megvalósítható volna. A főhiba a célkitűzésben az, hogy a távollevő, egészen elvont és csak tudományos értékű anyag felvételével, nem jut sem idő, sem alkalom a közfelfűvő, konkrét és eleven élet számára értékes anyag megismerésére és begyakorlására.

Amit ma a VI. osztályban tanítunk, lehetne a legfelsőbb osztály anyaga, az V. osztályé pedig a VII. osztályé s így oktatásunk betetőzése a német földrajzi és történelmi alapismeretek,

továbbá a költészet és prózáírás legszebb darabjainak eredetiben való megismerése volna. Azt az anyagot, ami a nyelvoktatás igazi alapja, szóval az alsó négy osztály anyagát, ily módon hat osztályon át gyakorolva, kapkodás nélküli munkával, elvégeztetjük és elmélyedhetnénk a nyelv sajátosságainak átültetésébe és ezzel az élet számára is maradandó utat nyújthatnánk a növendékeknek.

A gyakorlati nyelvoktatás elvi kérdéseinek tisztázása után a kivétel kérdései: a bevezetés a német nyelvbe, a kiejtés ápolása mellett a szóincs összehordása és a nyelvszemlélet kiépítése, majd a beszéd megindítása és folytonos tökéletesítése. A beszédnek a lexikális és grammatikális része csakis a belső szemlélet alapján épül, egyik támogatva a másikat s lassan-lassan, szinte magától kristályosodnak ki azok a nyelvi formák, melyek analógiájára aztán a nyelvtevékenység működésbe léphet.

A bevezetés mindenkor a már ismert német szavakból indul ki. A magyar nyelvből legalább száz-százhusz német szót ismer a gyermek, ezekhez konkrét dolgok, tulajdonságok és cselekvések bemutatásával természetesen azoknak szakszerű csoportosításával — legalább 200-300 szót tanul meg a gyermek, sőt ezeket mindjárt mondatok alakjában. Ez lesz aztán az alap, melyre építhetünk. A magyar nyelvet ezután csak arra használjuk, hogy rajta a németséget érzékeltessük, de nem az értelmet. Mind magasabb és magasabb nyelvi képletekhez jutunk ily módon s ezeknek szóban és írásban való sokoldalú feldolgozása után meglepő eredményt fogunk elérni. A tanulók tehetségét semmi sem ébreszti és foglalkoztatja jobban, mint a konkrét dolgokra tapasztott figyelem és a bemutatott s általuk elvégzett cselekvések többszöri ismételtetése. És viszont: semmi sem fárasztja jobban és semmi sem párolog el gyorsabban, mint a képzettartalom nélküli fogalmak, szabályok és összefoglalások.

A kiejtésben a hangzók valóságos színt kívánjuk meg, a valóságos beszéd hanghordozását és hangsúlyozását. A nyögde-cselést és a hosszadalmas gondolkodást nem engedjük meg. A tanulónak bátran kell nekivágnia, a kellő pillanatban aztán a tanár odáblöki egy szóval a befejezés felé, mint ahogyan a bukfenetető gyermeket szokták. Ezután ismételtetni kell, míg tökéletesen ki nem mondja a kívánt mondatot. A nyelvoktatásban a legújabb időkig az írás helyessége volt a nyelvtudásnak a főkritériuma, de ma már tudjuk, hogy az írás, ha nem olyan folyékony, mint a beszéd, csupán izzadságos agymunka, mondatok mesterséges eszkábálása, tanult szabályok alapján, de nem beszéd és nem valóságos nyelvtudás. Írnia csak annak szabad, aki már beszélni tud és csak azt szabad leírnia, amit folyékonyan tud elmondani. Az írás tehát a beszélt nyelvnek a papírravetett formája, de a beszéd nem annak a reprodukálása, hanem csak olvasása, még akkor is, ha könyv nélkül mondják is.

A helyes kiejtést csak a helyesen kiejtett beszéd utánzásával tanulja meg a tanuló. A tanárnak egy rosszul kiejtett szava szinte kiírthatatlan szépséghiba a tanuló kiejtésében. Így pl. az eu és ei, a zöngés és zöngétlen hangok tökéletlen kiejtése jobban ragad, mint a jó példa. Még ma is vannak nyelvoktatók, akik „nach der Schrift” beszélnek és elfelejtik, hogy az írás az élő beszédnek csak tökéletlen megjelölése s így egészen hibás alapot ad a tanulónak.

A nyelvtan kategóriái lassabban alakulnak ki tudatos paradigmákká és elvekké, mint a nyelv belső szemlélete, s ezért a tanuló pl. hamarabb tudja a többes számot képezni, mint felismerni azt, hogy többféleképpen történhetik. Hasonlóképpen az ige alakjait is használja, mielőtt még tudja, hogy itt valami szabályszerűséggel vagy kivételes esettel van-e dolga. Amikor már sok esetben a grammatika szerint helyesen tudja használni a szavakat, akkor megmondjuk a szabályt, s erre legtöbbször magától bukkan rá. Máskor meg sok időt kímélünk azzal, hogy egész egyszerűen előre megmondjuk a szabályt. Pl. hogy ugyanazon praepositíók hol kérdésre más esettel állnak, mint hová kérdésre, egy-két példán bemutatjuk és gyakoroltatjuk. Nem a módszer szűrőszigetése a cél, hanem a nyelv közvetítése, s a módszer csak eszköz.

A gyakorlás módja az, hogy egy-egy mondatot némi változtatással többször ismételtetünk. Pl. Der Schüler hat seine Aufgabe nicht gelernt. Der Schüler hat seine Uhr nicht aufgezeigen. Das Mädchen hat seine Aufgabe nicht geschrieben stb. Ennek azonban nem szabad lelketlen, gépies darálásnak lennie, hanem mindenkor egy-egy értelmes mondatnak folytonos változtatása egy-egy nyelvi sajátosságnak a tudatban és a kivitelben való megszilárdítása.

Minden módszernél és mesterkedésnél fontosabb a tanár egyénisége. A tanár hatásos és sugalló hangja, mintaszerű kiejtése, érdekes és eleven oktatói eljárása és, ha mindeme munkáját kiváló szaktudás támasztja alá, nagy igyekezete nem maradhat sikertelen. Bármilyen magas is a nyelvoktató szakképzettsége (elméleti és gyakorlati tekintetben) és bármilyen pompásan tud is az idegen nyelven, olykor mégis igen gyenge az eredmény. Ennek az az oka, hogy az anyagnak a módszeres beosztására és fokozatos elvégzésére nem ügyelt eléggé, vagy az egyes részleteket nem dolgoztatja ki a tanulókkal egyforma gondossággal, a részletisméltések nem elég teljesek, a szétágazó beszédanyag összefűzése, egybeforrasztása nem eléggé befejezett, sőt (van eset, hogy) egy-egy oktató nem tud előbbre jutni, ottragad valamely részletkérdésnél, s helyben topog. Ezek talán apróságok, de mind-mind, külön és együtt érezhetővé válnak, amikor végre eredményt kellene felmutatni.

Az oktatásnak céltudatosnak kell lennie a legapróbb részletekig. Az órának érdekesnek, elevennek kell lennie. A

játék szelleme uralkodjék a komoly és értékes céloknak mindvégig szemmel való tartása mellett. Az idegen nyelvek oktatása nem üres nyelv-gyakorlás, hanem amellet a szellemi nevelésnek is egy különös érdekű alkalmá: a tanuló figyelme erősödik, anélkül nem tud belekapcsolódni a tanulmány menetébe és a közös munkába, megfigyelőképessége finomodik, mert kénytelen egészen finom különbségeket észrevenni és számontartani. Önmegfigyelés és önfegyelmzés nélkül nem halad, ezek pedig az értelmi és erkölcsi jellemnevelés alappillérei.

A hibák keresésében fáradhatatlannak és könyörtelennek kell lenni, de sohasem nyugósnek, kedvrontónak és kicsinyesnek. A tanuló kedve a munkához: a fő hajtóerő. Enélkül hiábavaló minden szaktudás és módszereskedés. Aki nem tudja állandóan ébrentartani az érdeklődést és a jókedvet, az elfogja végezni ugyan a munkáját, a munka eredménye azonban majdnem semmimem lesz. A tanár munkáját, módszerének a helyességét csakis az eredményen szabad bírálni. Az a tanár, aki az eredménytelenségért nem önmagában keresi a hibát, éppen olyan hibába esik, mint az, aki ez eredményt tisztán csak a módszernek tulajdonítja. A tanárnak és a tanulónak együttes, kitartó és okos munkája: a jó eredménynek a titka!

SZENTMIKLÓSI PÉTER

ILYENEK VAGYTOK ...!

„Ha tehetném, igazgyönyökből raknám ki
és drágakövekkel díszíteném meg
azt a helyet,
melyet parányi kezeddal simogatsz meg,
Ezeket mondta nekem valaki
régén, régén... Isten tudja már mikor.
Az idő gyorsan elszaladt, ...
emlékszem egy rövid év múlva,
amikor durván ütött rá kicsi fehér kacsómra
és elfelejtette, hogy mit fogadott meg ...
akkor halt meg benne a sokat emlegetett
örökké tartó szent szeretet.

Ilyenek vagytok valamennyien férfiak,
ilyenek vagytok gyarló emberek!

CSOKONYAI ERZSÉBET

HOLMI

POZZI—MARJAY

SZÁZADUNK BŰNÖSEI 1936.

Vaskos kötet fekszik előttünk, terjedelme harmadezer oldal. Kiadatlan hivatalos okiratok alapján izzó francia hazafit benne új, igazságtündökű fényt a háborús felelősségre és a béke galád titkaira. Művét Henry de Jouvenel-nek Franciaország volt örökvárosi nagykövétének ajánlja. Ez az államférfiu a francia hazának és az igazságnak mindig szenvedélyes harcosa volt. Kíméletlen küzdelmet folytatott honának Közép- és Keleteurópára vonatkozó statikus, azaz a mai tarthatatlan állapotokat megkövesíteni akaró — politikája ellen. Mindenkor a dinamikus — azaz az igazságkutató és ennek megfelelően elasztikus politikát helyeselte.

A mai világhelyzetet találóan hozza párhuzamba 1914 nyarával. Ismét ott tartunk, hogy a hatalompolitika érdekkörének démonjai kezdik túlszárnyalni a tisztá eszt és a népek egészséges életösztönét. Senki sem akar háborút, mégis közeledésének szele lengedez körülötünk. Furiái talán már fel sem tartóztatók. Mégis ez lehet a célja Pozzi művének, amely dr. Marjay Frigyes kitűnő fordításában zengő magyar nyelven is megjelent.

Műve két részből áll, az elsőben a háborúról szól, a másodikban a béke pszichikai hátterét rajzolja meg. Az elsőben őszintén fájjalja, hogy adatait és bizonyítékait nem hozhatta már régebben nyilvánosságra. Még inkább sajnálja, hogy ezt ma sem teheti meg teljes mértékben, mert sok hatalmast helyezne kedvezőtlen megvilágításba. Ezeknek lelki ereje kevés ahhoz, hogy bevallják jó vagy rosszindulatú tévedéseiket, de a kezükben lévő hatalom még mindig erős gátakadály a szerző részére.

Franciaországot 1914 nyarán a pánszláv hatalmi törekvés csalta törbe, 1919-ben pedig a csehvel egyesült balkáni politika csapta be. A francia orosz szövetség 1914-ben két évtizedes multra tekinthetett vissza. A hivatalos okmányok szerint ez a szövetség defenzív természetű, egyetlen célja a porosz túlfegyverkezés és világhegemonia megakadályozása volt. Ezt Páris becsülettel

állta. Petrogárd egy pillanatig sem vette komolyan. Tízszer újították meg e paktumot, miközben a Szajnamente sohasem gondolt a Monarchia feldarabolására, a Névapart pedig csak erre, mert a Balkánra épített szláv világoralmi politikának ez felelt meg. Oroszország a tizedszer megújított szerződést szegte meg a szövetségi hűség jegyében, amikor a háború kitörésekor nem a Németbirodalom, hanem a Monarchia ellen vezette hadainak zömét. Oda csak sürgetésre küldték Rennenkampff és Samsonov egymással vetélkedő két orosz tábornok látszat-haderejét. Ebben a megvilágításban nem is volt oly nagy dolog a 14 augusztusi tannenbergi győzelem. A vereség itt inkább francia mondarc volt, mint muszka, mert Oroszország igazi ellenfelének minket tekintett, itt pedig jól állt. Németország neki nem volt fontos, hisz az Franciaország ellensége volt, nem az oroszé.

Mi úgy látjuk — ezt Pozzi nem mondja — Páris Szentpétervárt, ez pedig Párist akarta kihasználni. Eleinte sikerült az orosz csel, de büntetésül ma ott fetreng érte a kommunizmus fertőjében.

A munkából megtudjuk megingathatatlan bizonyítékok alapján, hogy Oroszország ellenünk hadat indított volna karöltve Szerbiával 1909-ben, 1912-ben és 1913-ban is. Franciaország ekkor jó eleve tudára adta a cárnak, hogy ha önhatalmúlag kezd ilyen vállalkozásba, azt fegyveres erővel nem fogja támogatni, mert a szerződés erre nem kötelezi.

Ezért, amikor a muszka atyuska hivatalosan és visszavonhatatlanul Szerbia mellé állott 1914-ben, erről nem értesítette Párist. Szerződést szegtek a Néva mentén. Recouly történetíró szerint a háború kitörésének közvetlen oka nem az orosz mozgósítás volt, hanem a július 28-i osztrák-magyar hadüzenet. Szerzőnk ezzel szemben bizonyítja, hogy az oroszok titokban már július 8-án kezdték meg a részleges mozgósítást. Következett a nagyobb arányú, titkos július 24-én. A hivatalos orosz mozgósítást júl. 28-án rendelték el 30-iki keltezéssel. Tették ezt azért, hogy a mi 28-i hadüzenetünk legyen megterhelhető a háborús felelősséggel. Valóban cinikus muszka alibi volt ez. Megvan Sasonov orosz külügy-

miniszter júl. 29-i távirata, amelyben értesíti Belgrádot arról, hogy Oroszország folytatja katonai előkészületeit, tehát már előbb megkezdte.

A háború közvetlen oka tehát a júl. 24-i orosz mozgósítás volt, nem a mi későbbi hadüzenetünk. Ez számunkra felmentő ítélet. Megmaradt távirati siffre- kulcs alapján való megfajtással bebizonyított tény az is, hogy Franciaország is 1 óra 15 perccel korábban rendelte el a mozgósítást, mint Berlin. Tehát a „Muspilli“ közvetlen előidézése szempontjából a Német birodalom is ártatlan.

Pozzi júl. 9-én adta át a francia köztársaság elnökének a szerb titkos diplomácia siffre-kulcsát – az oroszok már 8-án mozgósítottak. Pozzi a kulcsot munkatársától, egy szerb követségi titkártól szerezte meg. Ennek segítségével oldották meg négy fontos számszemes lefényképezett Veznicis párisi követ címére érkezett belgrádi sürgöny titkát. Kétségtelen tény volt ezen alapon júl. 9-én Párisban, hogy Szerajevó értelmi szerzője Dimitrijevic Apis ezredes „Fekete kéz” nevű titkos szervezete. Párisban az illetékes körök előtt már e napon ordított Szerbia bűnössége.

Ez alkalommal a frank főváros nem volt olyan óvatos, mint előzőleg 3 ízben, emiatt a pánszlávizmus bele is sodorta a halálmenetbe. Tény, hogy Németország lázasan fegyverkezett a háború előtt, mégis azt tudjuk meg, hogy u. n. bűntársával, a Monarchiával együtt is másfél millió emberrel kevesebbet mozgósított, mint egyedül Franciahon. Ez amellel bizonyít, hogy a mi felkészültségünk bizony nem volt erős. Németország lázasan felfegyverkezésének igazi oka nem a hegemoniára való törekvés volt, hanem az a nyugtalanság, amelyet orosz francia és balkáni részről való bekerítése okozott. Szóval féltette a megszerzett pozíciót. Talán mi magyarok is hihetetlenül rázzuk fejünket francia barátunk eme megállapítására, annvira meggyőződésünké vált, hogy a német ipar versenye okozta a bajt.

Ha Ernst Lavisse-nak a Sorbonne-on tartott, a világ akkori gazdasági viszonyait feltáró értekezésorozatának eszmemenetét követjük, akkor igaznak fogjuk minősíteni azt, amit Arjstide Briand mondott 1914 júl. 30-án. Ő mondotta: „A németek nem bolondok! Nem kívánják a háborút”. Lavisse csak jobban gyűlölte, mint amennyire ismerte a rajnamenti szomszédot. Ő fejezte ki magát

ígyen: „Nincs a történelemben olyan korszak, amelyben egy nép ilyen rövid idő alatt a munkának és gazdaságnak ilyen óriási növekedéséről tett volna tanúbizonyságot”. A béke Berlinnek dolgozott. Még egy évized kellett volna és úgy ipari, kereskedelmi, mint pénzügyi téren legyőzte volna valamennyi versenytársát. A boche-oknak nem kellett a háború, legalább is 1914-ben még nem.

Csak a cárnak volt szüksége reá. Idézzük csak vissza emlékezetünkbe azt a fesztelen látogatást, amelyet Poincaré elnök és Vivani követ végzett II. Miklósnál júl. 21-én. Tájékozódni akartak az orosz tervek felől, mert gyanús volt minden. Végül az orosz nagyhercegnök bályos mosolya hályogként nehezedett szemükre. Jóllehet a cár többször ismételte, hogy a jelenlegi körülmények között a két államnak a legszorosabb együttműködése fontosabb, mint valaha. A gall államférfiak nem láttak semmit. A cár ellenben tudta mit beszél, hiszen 3 nap mulva aláírta a mozgósítási parancsot Poincaré robusztus akarata elviselte ezt a rettenetes lelkiismeretterhet, ellenben Vivani beleőrült.

Azt szoktuk mondani a sajtó nagy hatalom. Ennek való igazát, akkor érezzük meg, ha elolvassuk Pozzi könyvének a megvásárolt sajtó című fejezetét. Megdöbbenőek, álomszerűek azok az összegek, amelyeket a „Temps”, az „Echó de Paris”, a „Journal des Debats” és más nagy lapok, valamint André Tardieu vágtak zsebre guruló rubel és sikamlós dinár alakjában, mert álhireket közöltek. A francia közvélemény vakon hitt a nagytekintélyű francia lapoknak. A megpénzelt sajtó segítségével sikerült a franciák fajt accompli elé állítása, a meglepetésszerű rajtaütés, az orosz csel a júl. 24-i mozgósítással. A közvélemény előtt gondosan takarni kellett a valót. Franciaország nem hátrálhatott már, küldte fiait verpadra orosz balkánuralmi szláv államokért. A legborzasztóbb pedig ama tény, hogy a sajtóvesztegető rubelek és dinárok francia kölcsönből származtak. A francia kispolgár gyűjtött azért, hogy fia cárábrándok hősi halottja lehessen.

A mű második és rövidebb része a békéről szól. Ez a rész tulajdonképpen a trianoni béke keletkezéstörténete. Ez Thomson szerint a rákok marakodása volt a vízi hulla felett. Az itt uralkodó atmoszféra a nemzetközi játékbarlangokra

emlékeztet, amelyekben kalandorok, szerencselovagok kétes híru szép asszonyok és kitarítottak üznek a vakmerőség szemtelen hajsztát a prédáért. Az amerikai oroszlán segítségével leterítették a központi hatalmakat, első sorban az osztrák magyar zsákmányt, szerintünk a hiénahad, az antant tagjai várták a pillanatot, hogy összemarakodhassanak. A kiéhezett keselyük, az utódállamok előbb a sötétben álltak lesben, majd a világosban oroztak amennyit csak lehetett.

Itt tulajdonképpen komoly nyílt tárgyalás sohasem volt. Az ilyeneken a felszólalók már előre betanult szereposztás szerint szónokoltak. A nyilvános gyűléseken már elintézett ügyek felett döntöttek. Valójában mindent zárt ajtók mögött intéztek el. Különösen a románok félték a becsületes tárgyalástól. Azért ezek meghiúsítására Take Jonescu a gyönyörű nők koszorúját vonultatta fel a konferencián. Ezek bizony jártasak voltak az erzelmi élet mindenféle játékában. Ebben a mámoros légkörben a versaillesei béke megteremtésébe belefáradt világintéző döntőbírák Trianonban — úgymond Pozzi — az ott összesereglett asszonyok békéjét alkották meg.

Wilson képzelt ideális rögeszméinek élt, hirdette az u. n. igazságot, előbb a háttérben, később nyíltan is mulattak rajta. Tardieu csak álhittérítőnek nevezte. Onrendelkezési jog, népszavazás a gúny és kacaj tárgyai voltak. Komoly összeütközésre e tényekkel kapcsolatban akkor került a sor, amikor a románok és szerbek nem tudtak megegyezni a Bánáton. Ekkor Clemenceau népszavazás elrendelését indítványozta. A konclesők megijedtek, nyomban megegyeztek, a románok engedtek, a Bánát sorsa eldőlt népszavazás nélkül. A Felvidék elrablásáról Tardieu emlékirataiban ennyit mond: „Választanunk kellett a népszavazás vagy Csehszlovákia megteremtése között”.

Ez lényes bizonyíték a mi igazunk mellett. Apponyt és a delegációt a megérkezés után a Chateau Madridba internálták. Később ősz államférfink megrázó ékesszólással kérte a népszavazás elrendelését, hangoztatta, hogy annak bármilyen eredményét elfogadjuk. Erre mondotta Benes, hogy befejezett tények előtt állunk és semmiféle módosításnak nincs többé helye ezen állam javára. Ebben az időben foglalta el Tardieu a bizottság elnöki székét. A jól megpénzelt elnök nyomban kijelentette: „Magyaror-

szág számára nincsen könyörület!” Megcsonkításunk ezzel meg is pecsételődött.

A Prága horgászok című fejezetből megtudjuk azt, hogy Masaryk áttanulmányozta Wilsonnak valamennyi közjogi művét. Szó szerint betanulta belőlük, azon részeket, amelyek az ő álláspontját igazolták. Érveléseinél még Amerikában felhasználta mindezeket. Wilson írói hiúságára Masaryk érvelése olyan lenyűgöző hatással volt, hogy még az Óceánon túl elhitte neki azt, miszerint a Monarchia területén élő nemzetiségek már határozta hovatartozandóságunk felől. Ott tehát népszavazásra nincsen szükség. A sok gazság megfektette Lloyd Georgenak a gyomrát, csak ennek köszönhető, hogy a szláv korridorból nem lett semmi. Barátja Balfour lord akarta megmenteni számunkra Kassát. Őt a magyarok jó előre informálták. Ez alapon az angol lord azt állította, hogy Kassa magyar város. Erre Kamev és Karmezín amerikai állampolgárokat küldték ki szakértőkül. Párisban nem beszéltek arról, hogy ezek tulajdonképpen csehek, Benes gyermekkori barátjai. Ezek Kassán a kíséretüket képező Hanzalik nevű cseh származású rendőrrel egy hétig ittak a különböző kisebb korcsmákban a konferencia pénzéből. Majd a jól végzett szakértői munka után a Schalk-szálloda egyik szobájában megszerkesztették azt a jegyzőkönyvet, amelyet komoly bizonyíték gyanánt őriznek a békekongresszus levéltárában. A történetet így maga Hanzalik mondotta el nevetve a Tuka-per tárgyaláson. Ellene is felvonultatták tanúnak. Így vesztettük el Kassát, s több százezer magyart. Nem fehéborító cinizmus ez?

Sok nyomdafesték ráment már a Millerand-féle kísérőlevéllel való foglalkozásra, hiszen ennek hatása alatt íródott alá a trianoni szerződés, mert ez a levél csillogtatta meg előttünk a revízió lehetőségét. Clemenceau nem akart eleinte hozzájárulni e levélhez, mégis megtette 1920 ápr. 25-én. Miért? Mert megdöbben, amikor az ügyel kapcsolatban sokak előtt, akik még élnek egy őszinte pillanatában Millerand így szólt: „Annyi kegyetlenséget követtünk el, hogy egyet jóvátehetünk”. E nyilatkozat után járult hozzá az öreg tigris a levélhez. Mit tehetnek jóvá? Semmi mást, mint hazánk ész nélkül való megcsonkítását. Millerandnak Lloyd George-hoz intézett egyik levelében — Pozzi is látta ezt — ez áll: „Mi mind határozottan

elismerjük a békeszerződések esetleges revíziójának lehetőségét."

Ezekután Millerand a budapesti „Az Est” 1935. január 11-i számában tett nyilatkozatában, mégis kijelentette, hogy az 1920. máj. 6-i levelével nem akarta egyengetni a revíziós lehetőségek útját. Méltán nevezi őt Pozzi az egyik hamis tanúnak, akinek a segítségével elitették Magyarországot. Talán a legérdekesebb Pozzínál az a leszegzett tény, hogy jog szerint Franciaország még ma sem szentesítette a trianoni szerződést. A képviselőház elfogadta, de a szenátus a végleges jóváhagyását 1921. július 11-én megtagadta. Jouvel és Burgeois tábornok felvilágosításai után a szenátus komoly tagjai felháborodásukat juttatták kifejezésre. Maga az előadó Danielou szenátor is vádolta a képviselőházat a trianoni határozatok miatt. A szenátus végül is úgy határozott, hogy csak azzal a feltétellel fogadja el a trianoni szerződést, ha a kormány felülvizsgálhatja a bejelentett tévedéseket és igazságtalanságokat. Ezt a kötelezettséget, amely a szenátus jóváhagyásának feltétele volt nem teljesítették a mai napig sem.

A tételes jog szerint tehát ebből következik — írja Pozzi — hogy a trianoni szerződést még ma sem szentesítette Franciaország.

Pozzi adatai kétségbevonhatatlanok, csak még nem teljesek, mindenhol személyes tapasztalatokon, saját szemmel látott okmányokon és legfőképpen siffirozott táviratokon, titkos sürgönykulcsok alapulnak. Maga Clemenceau helyezte el őt megfigyelői megbízással a román követségen. A követség titkos jegyzéke és számjeles könyve két éven át volt nyitott könyv az ő számára. Az „Agence des Balkans” és a „Temps” teljes hírszolgálati anyaga és titkos levelezése éppen a legkritikusabb időben egy évtizeden át állott rendelkezésére.

A hazaszeretet és a honféltség iratta meg vele már második művét. Nem törődik azzal, hogy tudatlan honfitársai árulónak tartják. Szinte megfagy ereiben a vér, amikor látja, hogy a hivatalos Franciaország újból szövetségzet Oroszországgal. Úgy látja, hogy a történelem meg fog ismétlődni. Ettől retteg, ez adja kezébe a tollat, mert izzó francia hazafi. Fizikai fájdalmat érzett akkor, amikor hazájának olyan légi egyezményt ajánlottak fel, amelyben Németország is részt vehetett volna, és ez elgáncsolgatótt. Ő és sokan az ifjabb politikusok közül

arra törekedtek, hogy ez testet öltjön, hogy ezzel hazájukat megmentsektől a kisértéstől, miszerint ez vélt bizton-sága érdekében ismét a szovjetre és a kisántántra hallgasson. Hiszen ezek 20 évvel ezelőtt is rútul rászédtek. Sajnos Páris megújítja ezt a már egyszer végzetesnek minősült politikáját.

A szerző szerint a magyarság mindig rokonszenvezett a franciákkal, ezt a derék népet csak a francia balkezes politika kergette a németység karjaiba. De nem is a német a francia igazi ellenfele, vele — Pozzi szerint — száz százalékgig ki kell békülni, s lesz francia biztonság. A franciák elfelejtették a múlt szerencsétlenségeit, újból hallgatnak gonosz szellemükre Benesre.

A szovjet és a kisantant az igazi francia ellenfél. Benes a háború után ugyanazt a szerepet játsza Párisban ma, mint a háború előtt a cár és Sazanov. Mesterkedésével majd ismét adandó alkalmal szláv érdekekért befejezett tények elé fogja állítani Párist. A hátrálás ismét azonos lesz a lehetetlenséggel. A francia majd ismét öletheti a szlávizmusért halomra nemzete színe virágát, ifjúságát.

Kétségbeejti Pozzit az a jóhiszeműség, megbocsáthatatlan tudatlanság és könnyű hiszékenység, amelynek következtében hazája ma éppen olyan vakon rohan a mély szakadék felé, mint 22 évvel ezelőtt. Azért hirdeti otthon és a kerek világon olyan lázasan, hogy a múlt igazsága a zárt ajtók mögött felvett gyorsírási jegyzetekben, az általa is csak nagy részben ismert és a már vázolt okoknál fogva nyilvánosságra még nem hozható, brit—belga—amerikai—olasz—és japán kiküldöttek által megörökített feljegyzésekben van benne. Sok igazságot lehetne felfedezni az angol, olasz, amerikai és francia hírszerző osztályok kémeinek jelentéseiből is. Ezek is hét lakat alatt őriztetnek. Ha mindezek majd idővel napfényre fognak kerülni, akkor lesz Franciaországnak min csodalkoznia.

Műve ékes dokumentuma a föltétlen és szenvedélyes igazságszeretethek. Hisszük, hogy folytatni fogja századunk bűnöseinek és a vétkes diplomataknak és a még inkább az álnok-szakértőknek a leleplezését.

Adjon neki a jó Isten erőt ahhoz, hogy Franciaország, Magyarország és az igazság érdekében folytathassa tovább a kultúra- és civilizációmentés szent és nemes munkáját.

STRÁKY HENRIK

Gogolák Lajos és Rády Elemér:

SZLOVÁK ELBESZÉLŐK

(Bp., Franklin-társulat, 1936.)

Van valami felemelő abban, hogy a magyarság milyen figyelemmel van újában azok iránt a nemzetek iránt, melyekkel ezer éven keresztül osztozott mind a jóban mind a rosszban. Irodalmában ezek a népek mindég is helyet kaptak, a régi Magyarország neves írói, neves művészei örökítették meg a szlovákot, a bácskai szerbet, sőt, még a román is s így került a magyarság köztudatába ezeknek a nemzeteknek sok olyan tulajdonsága, mely rokonszenvenessé tette őket előttünk. A fejlettebb magyar kultúra pedig igen nagy befolyással volt e nemzetiségekre: iskola, együttélés, közös sors természetesen fejlesztette ki a közös gondolkodásmódot.

Az 1918-as államfordulat óta eltávolodtunk egymástól. Az önálló nemzetekké fejlődött „nemzetiségek” új úton indultak el, mindenáron szakítani akartak a multtal, — s ez, legalábbis lélektani szempontból, — érthető is. De ez a szakítás teljesen nem mehetett végbe. A mikszáthi derűvel a magyar közönségbe plántált köztudat, mely a szlovákokat tette ismertté, Ady „új dalai” s más-egyéb szilárdan meghagyták azt a hidat, amelyet a két nép közé ezer év hídépítő munkája feszített.

S nem a mikszáthi derű, a „Tót atyafiak” lelkes, csodaszép, csupazöld világa mosolyogja-e át lelkünket, mikor a Franklin-társulat „Szlovák elbeszélők” c. új novelláskötetének borítólapjára pillantunk? Hatalmas, nagy hegyek a háttérben, feketén, komoran égbemeredő csúcsokkal; elől bájos, fehérvirágos rét, mint a fiatal kislány zöld babos szoknyája: — nem képzeljük-e a kellős közepébe Mikszáth egyik közismert alakját, — tegyük föl pld. Lapajt a híres dudást?

Gogolák Lajos és Rády Elemér derekas, hézagpótló munkát végzett akkor, mikor az új szlovák próza előkészítőinek és élő képviselőinek alkotásaiból ezt az antológiát kiadta. Hézagpótló ez a munka azért, mert a mai magyar közönséggel, aki újra a szlovákok felé fordította a figyelmét, megismerteti azt a forrongó, útjának első szakaszán lévő, — de éppen ezért olyan vérforralóan érdekes, — szlovák elbeszélő irodalmat, amely még ma, ezer útkeresés, újítás, világnézeti

komplikálódás után sem veszítette el a magyarsággal való lelki rokonságot. Hogy óriási különbségek is vannak, az természetes: ilyen elsősorban az erős politikai tendencia, amely lépten-nyomon meglátszik az erőteljesebb szlovák írókon, nem mondjuk, hogy a nagy magyar írók írásában nincs politikai iz. Kis népek (s valljuk be, mi is azok vagyunk,) — irodalma mindég kacérkodik a politikával, mert hiszen kulturális és politikai életük rendszerint egy síkon mozog, egy problémát tárgyal: a létért való küzdelmet. De a szlovák irodalom érthető okokból át meg át van szöve politikával, jóformán nincs olyan szlovák író, aki politikus és szlovák politikus, aki író ne lett volna.

S ezért külön meg kell dicsérnünk Gogolákot és Rádyt, hogy a szlovák prózának ez a politikai jellegét nem rejtették véka alá s mégis: úgy tudták összeválogatni az egyes szemelvényeket, hogy a magyarság szempontjából semmi sértés sincsen bennük. Talán fölösleges eltitkolnunk, hogy az elmúlt évtizedek szlovák irodalmában igen sok az éppen magyar főleknék bántó hang: Ezekből a bántásokból semmi sem került be az antológiába. A szlovákság küzdelmei, a nemzeté-érés vajudása mégis megtalálható benne, sőt, azok a körülmények is, amelyek folytán a magyarsággal szembekerültek.

Gogolák Lajosnak a kötet elé irt elemfuttatása céloz arra a sokoldalúságra, színességre, amely a mai szlovák prózát jellemzi. Természetes, hogy ez elsősorban annak az útkereső forrongásnak tudható be, amely egy fiatal nemzet irodalmánál elkerülhetetlen. S e forrongásnak is hű képe ez az antológia.

Nagyrészt a ma élő, ma olvasott elbeszélőket mutatja be. A régiebbekből csak azokat, akik klasszikusokká érlelődtek: s mintha ki is ütnének az antológiából. Elsősorban Vajansky és Kukucin (Bencur Mátyás: nagy Benczurunknak közeli rokona) szlovák irodalomtörténeti szemmel patinás nevére gondolunk itt, akik láthatóan más hangot, más irányt, más világot képviselnek, mint a többi: a háború előtti felvidéki kisvárosét, faluét, a kialakuló félben levő szlovák társadalomét. Vajon mi nem emlékezünk-e hasonló hangokra a mi irodalmunkban a kilencvenes évekből, abból az időből, amikor a két nagy szlovák író munkáit alkotta?

A mai szlovák prózában pedig éppen úgy megtalálhatjuk a dekadens párisi utca

képét, mint a Dunántúl és Szlovenszko kapcsolatát egy család történetén keresztül, vagy mint a hegyi patak egyszerű, primitív világának tiszta, derűs, erősen szociális rajzát. Problémaköre szinte határtalan, mert szűknek látszó hegyes-völgyes hazájában — talán éppen azért, mert utat keres, mert forr — mindent észrevesz, minden szépre és minden bajra rátalál, az egyén problémáira éppen úgy, mint a szociális kérdésekre. S igen jellemzően: elsősorban a társadalmi kérdések érdeklik, a nyomor, a szegénység, az elnyomottak élet-felé törtétese.

Bennünket, magyarokat az új szlovák próza két szempontból érdekelhet s mindkét szempont jól domborodik ki az új antológiából. Az egyik: az az út, amelyet a szlovákság a háború vége, az elszakadás óta a mai napig megtett. Érdekes, nem minden zökkenés nélkül való út ez, de számunkra igen tanulságos, mert sehogyse tudta elfelejteni a múltat, ha egy ideig nem is akart tudni róla. A másik szempont már irodalmi: Mikszáthtól Szabó Dezsőig, Jókaitól Kaffka Margitig minden írónk hatott. Át- meg átjárta a szomszéd népek lelkét csak úgy, mint a miénket. A magyar *kultúra* hatóradiusa túlmegy a magyar *nyelvetterület* határain.

Gogolák, Rády és Straka Antal fordításai méltók a nagy kezdeményezéshez. Talán Rády fordít a legkönnyebben és legtermészetesebben s talán a Straka darabjain látszik meg legjobban a fordítás nehézsége. Ez azonban semmiképpen sem akar értékbeli megkülönböztetés lenni; az egyes novellákból leszűrt impresszió inkább.

Osszefoglalásul: a Franklin-társulat igen hasznos munkát végzett, amikor ezt a könyvet kiadta.

ORSZÁGOS FÉNYKÉP KIÁLLÍTÁS A SZABOLCSI HÉTEN

A magyar amatőr-fényképezők országos szövetségének nyiregyházi csoportja gazdag és ragyogó kiállítást rendezett a szabolcsi héten, amely valósággal az egész társadalmat megmozdította. Szalay Sándor ügyvezető elnök és Elek József főtítkári irányítása mellett Nyiregyházán nagyszámú amatőr hódol a fényképezés művészetének, amely, mint a kiállított képek is mutatták, mindig újabb és újabb szépségek meglátására és élvezésére tanítja az embert, szinte ész-

revétlenül csiszolja és finomítja benne a művészi szép iránti érzéket, egyben olt-hatatlan vágyat kelt benne oly utazásra, amelynek egyedüli célja az örökszép keresése. Aki a fénynek parancsol, az ugyakkor a fény rabjává is lesz, mindenütt művészi objektívumot lát és rájön, hogy tulajdonképpen minden szép, ami régi igazság. A kiállítók művei közül nagy elismerést arattak Aszmán „párbaj” c. képe, a „gangster” gr. Desseffy Aurél téli tájai, Elek József „szomjas lányok” és „miséről”, Fekete József „gyerekek a kapuban”, Hoffmann Ferenc „piszkos konkurencia”, Hollán Lajos „a lánc”, Korán Tibor „téli napfény”, Paul Tibor „Tiszahíd”, Reöck Gabriella római és stambuli képei, Steindl „cigánylány”-a, és sok más kép. Az amatőr-fényképezők egyesületének őszinte szerencsekívánat és köszönet jár, hogy nemes misszióját oly lelkesedéssel teljesíti.

SPÁNYI GÉZA.

ZÁDOR ISTVAN KÉPKIÁLLÍTÁSA

December 13-án nyílt meg Zádor István-nak a grafika magyar nagy mesterének kiállítása. Zádor neve kivált bravúros harc-tér rajzai révén úgy nálunk, mint messze külföldön a legelőnyösebben ismert; Nálunk kiállított szazonfelüli rajza, rézmetszete, kőrajza és színes kartonjai a legváltozatosabb témákat ölelik fel és azok tárgyának művészi megtartása és kivitele egyaránt nagy gyönyörűséget szereztek a nagyszámú látogatóknak.

A tájképeknél bámulatra méltó, hogy mily kitünő és szerencsés művész annak a pontnak megválasztásánál, a melyről nézve a legtöbbet látja meg és ezt a legkeveseb vonallal rögzíti le, felületes szemlélő előtt szegényesnek és sivárnak tűnő tájképrészletben annyi festői elemet lát meg, hogy azután a kész képet nézve elcsodálkozva érezzük a hangulatot a melybe ringat. Híres tiszai képei a tutajokkal, a hortobágyi képek nagyszerűek a templom inkri örök — kivált a Monceali Ketheális Brangwyru-va emlékeztetnek.

Arcképeinek — sajnos — csupán fényképeniben gyönyörködhattunk. tökéletes biztonsággal állítja be modellját a térbe, minden erőltettség teljes elkerülésével és mégis a legjellemzőbb poseban. Férfi arcképei rendkívül erőteljesek — női fényképein teljes mértékben ér-

vényesülnek a finom, hajlékony női ujjak dekoratív vonalai, amelyek sokszor chryszanten virág szirmaira emlékeztetnek. Zádor pikurájában is a vonalra — a lényegre fekteti a súlyt — ebben pedig utólréhetetlen mester. Mi csak azt kívánhatjuk, hogy minél gyakrabban keressen fel és akkor talán egy-egy szép szabolcsi táj is elkerül a tárlatokra és sokan közülünk majd az ő művészetén keresztül ismerjük fel a nyírség szépségeit.

SPÁNYI GÉZA.

A BESSENYEI KÖR KÖZGYÜLÉSE 1936. NOVEMBER 25-ÉN.

A Szabolcsvármegyei Bessenyei Kör november 25-én délután tartotta évi rendes közgyűlését; Szohor Pál elnöklésével. Az elnök megnyitóját után Spányi Géza dr. főtthár mutatja be a főtthári jelentést a következőkben:

Tisztelt Közgyűlés! Főtthári tisztem arra kötelez, hogy a B. Kör működéséről az elmúlt év közgyűlésétől máig beszámoljak. Körünk főcélját; a Közművelődésnek nemzeti szellemben való fejlesztését az elmúlt évben is állandóan szem előtt tartottuk; a B. Kör elsősorban irodalmi egyesület lévén, a munka oroszlánrészét a dr. Horthy István elnöklése alatt működő irodalmi szakosztály végezte el és huszonöt összejevetelt, ünnepet, házi estét stb. rendezett és a Szabolcsi Szemle hat számát jelentette meg.

Örömmel jelenthetem a nagyobb nyilvánosság előtt, társadalmunk legkiválóbb reprezentánsai nagy érdeklődése mellett lefolyt nagyobb ünnepeink sikerét, 1935. nov. 30-án rendeztük meg a Jósa András emlékűnnepélyt, a melynek fénypontja Korányi Sándor professzornak, a világhírű nagy magyar orvosnak előadása volt, amely után nagy illustris társaság gyűlt egybe az ünnepi vacsorán egyaránt áldozva Jósa András emlékének és megadva a tiszteletet Korányi Sándornak.

Ez év januárjában a művészeti szo. elnökének, Molnár Rózsának agilis közreműködésével a debreceni Ajtósi-Dürer-Céh nemzetközi grafikai kiállítást rendezett városunkban, amelynek megnyitóján berei Jó Dezső professzor, a Céh elnöke tartott feszült figyelemmel hallgatott ismertető előadást. A kiállítás a művészi szépért rajongók nagy tömegét vonzotta és az iskolák ifjúsága csillogó

szemekkel gyönyörködött a sok száz műremekben.

(1936.) február 19-én rendeztük meg a mi házi ünnepünket, Bessenyei ünnepélyét.

Március 14-én a magyar Kulturális egyesületek szövetségével karöltve Ünnepi irodalmi ülést tartottunk, a melyen a szlovenszkoói és kárpátaljai magyar írókat tiszteltük körünkben: Sziklay Ferencet, Sziklay Juditot mint szavaló művésznőt — Darkó Istvánt, Rác Pált. — Ennek az ünnepélynek a melegét még ma is érezzük. Dobogó szívvel és könyönyezve, fájdalmasan boldog érzésekkel szívtuk magunkba a hegyeken túlról jött testvéreink minden pillantását, minden gesztusát, minden szavát.

Márc. 25-én mint a B. Kör képviselői ketten vettünk részt a magyar kulturális egyesületek országos szövetségének ünnepi közgyűlésén — és pedig Szohor polgármester, mint körünk elnöke és a főtthár.

A B. Kör fennállásának 40-ik évfordulójára tervezett ünnepek előkészítő munkálatait kénytelenek vagyunk elhalasztani, mert a „Nyírvidék” régi számainak áttanulmányozása alkalmával rájöttünk, hogy a kör működését csupán 1898 január 8-án kezdte meg és így a jubileumi év nem 1937 — hanem 1938 lesz, addig bőven lesz idő arra, hogy Horthy István a Kör történetét megírja.

A zenei szakosztály — sajnos — nem működött. Legutoljára Vikár Sándor vette terbe városunkban a zene iránti érdeklődést énekkarok szerepeltetése által felkelteni; megfelelő előadások által a közönséget nevelni és mindenek előtt arra törekedni — hogy egy városi zene-kultúra alapfeltétele — a városi zeneiskola megvalósuljon; nehezen várjuk azt a providenciális férfiút, aki városunk zenei életét újból feltámasztja.

A Szabadlyceális szakosztálynak a népserű fölkelő előadások hosszú sorozata mellett munkája nem akadt; társadalmunk még nem elég nagy ahhoz, hogy két helyen lefolyó előadássorozatot láto-gathasson; a most következő évadban megindul egy legújabb előadássorozat, a mely főképp az iparos osztály kultúráját akarja szolgáltni és remélhetőleg eredménnyel — így a B. Kör szabadlyceális szakosztálya csupán egyes neves előadók meghívása által óhajta a keretet fenntartani és a másik két kulturális vállalkozást fogja támogatni.

Két öröndetes eseményről kell megemlékezni; az egyik, hogy elnökünk társelnöke, dr. Mikecz Ödön államtitkárrá nevezetett ki. Magas pozíciójában is bizonytalansággal gondol a B. Körre, valamint a Kör is hálával gondol mindig lelkes, megértő és pártfogó elnökére, akinek üdvözlését a B. Kör nevében e helyen is tisztelettel indítványozom.

Másik öröndetes eseményünk nem a múlté — hanem a jelené és jövőé és pedig körünk régi, értékes tagjának dr. Borbély Sándornak alispánna való megválasztása, Nemcsak remélem, de tudom is, hogy alig várja, mikor kapcsolódhatik be a B. Kör aktív kulturális munkájába; nagy kultúrája és meleg szíve egyaránt nagy nyeresége a B. Körnek, bátorkodom e helyen indítványozni, hogy a B. Kör tisztikara a kör nevében dr. B. Sándornál megjelenjen és a Kör szívélyes üdvözlését tolmácsolja.

A Szabolcsi Szemle él és virul; tartalma mindig érdekes, értékes és szép, fejlődésre képes és mindig több és több olvasója van; büszkén vallhatjuk a magunkénak és benne látjuk a szabolcsi irodalmi kultúra tükrét.

Nem mulasztatom el, hogy megemlékezzem eltávozott alispánunkról Virányi Sándorról, a kinek oly sokat köszönhetünk — elsősorban a B. Kör anyagi támogatását, a mely nélkül lapunkat sem megindítani sem fenntartani nem tudtuk volna.

De sok köszönettel tartozunk elsősorban a lelkes tábornak is — a melynek minden egyes tagja felolvasással, szavallással, írói vagy költői munkával gyönyörködtetett, vagy jelenlétével összejöveteleinket szebbé, népesebbé, meghittebbé tenni segítette.

Előadóink — íróink — költőink megemlék, hogy nevüket hálás szívvel felsoroljuk: Sziklay László, Arany György, Farkas Ibolya, Halász Tibor, Varga Károly, Belovics Imre, Révész György, Keéky István, Kis Margit, Schedelbauerne Szovátay Gáborka, Belohorszky és B.-né, Kovács Lajos, dr. Gaizlerné, Margócsy Emilné, Méreyné Juhász Margit, Horthy István, Benkő László, dr. Vietorisz József, Szentmiklósi Péter, Gál István, Kovács Erzsébet, dr. Kovács László, Rába László, Huba János, Márkus Mihály, Juhász Ferenc, ifj. Tóth Pál, Csontos Vilmos, Wagnerné Riszdorfer Elza, Kovács P. Ágnes, Balint Mihály, A Szabolcsi írók közül Mé-

reyné Juhász Margit Meotiszi ének-ét örömmel, büszkeséggel és hálával fogadtuk — de egy nagy fogyatékoságát nem bocsátjuk meg — nagyon rövid. (Ha egyik-másik netalán ki maradt volna a névsorból — ne vegye rossz néven.)

Tisztelt Közgyűlés! tárgyilagos beszámolómlóm végére jutottam — méltóztassanak megengedni, hogy néhány reflexióval szíves figyelmüket még igénybe vehessem. Úgy gondolom és érzem, hogy amit a B. Kör a magyar kultúráért tett, becsületes munka volt; sajnos, még nem tartunk ott, hogy megyénk minden kulturát támogatni és ápolni tudó emberek részét is kérjen, részt is vegyen munkánkban. Még a modern kultúremberben is maradtak a Pitheanthropos, a barlanglakó ő, bizalmatlanságának nyomai — sokan nem bíznak a B. Kör tárt kapuiban és sajnálattal nélkülözzük a sok tanárt, a papokat, orvosokat, ügyvédeket és mérnököket, az egyetemet végzeteket és azokat is, akik egyetemi végzettség nélkül magas kultúrájú emberek. Tudom, hogy sokan fölünyesen lenéző mosollyal intézik el a B. Kört, nem méltatva komolyabb mérlegelésre a „kedves kis dilettánsokat”.

De itt egy pillanatra meg kell állnunk, hadd idézzem a németek és a világ egyik legnagyobb gondolkodójának néhány sorát a „dilettánsokról”:

„Dilettánsok azok, akik valamely tudománnyal vagy művészettel azért foglalkoznak, mert szeretik és örömlük telik benne — megkülönböztetésül azoktól, akik nyereségvágyból vetik magukat azokra. Azt hiszik, hogy komolyan nem foglalkozhatik se tudománnyal, se művészettel, se irodalommal vagy költészettel az, akit nem hajt az éhség, a szükség vagy egyéb falánkság. A nagyközönség is hasonlóképen vélekedik és ezért tekint nagy respektussal a „hivatásos” tudósra, művészre, íróra és bizalmatlan a dilettánsnal szemben. Valójában úgy ált a dolog, hogy a dilettánsnak munkája a cél — a hivatásosnak „csupán eszköz” — mindig a dilettánsok alkották a nagyot és nem a napszámosok.”

Nem tudom hiba-e, defektus vagy bűne a mai világban optimistának lenni, én optimista vagyok és úgy a B. Körnek, mint a magyar kultúrának sok nagyon sok ilyen dilettánsot kívánok, mint a mieink.

Tisztelettel kérem jelentésem szíves tudomásul vételét.

Végül egy bejelentést vagyok bátor

tenni; érintkezésben vagyok az elszakított délvidék íróival, akik szívesen jönnének el egy irodalmi matinéra. Azt hiszem, hogy az erdélyiek és a Felvidék írói után a B. Kör szívesen látja a Délvidék íróit is — és felhatalmazást kérek a meghívásra.

A főtökári jelentés elfogadása, az indítványok megvitatása és elfogadása után Marsay Miklos főpénztáros mutatta be a kör évi zárszámadásait és a jövő évi

költségvetését. Mindkettőt a közgyűlés egyhangúlag tudomásul vette.

Elnök bejelentette ezután, hogy dr. Kovách Dénes zenei szakosztály vezetője lemondott. Az elnöki tanács indítványa az, hogy az elnök értekezletet hívjon össze a helybeli zenei élet fellendítése körüli kérdések megbeszélésére, s addig is szüneteltesse a kör a zenei szakosztályt. Az indítvány elfogadása után a közgyűlés véget ért.

ÉRTESÍTÉS

Sok értékes gondolat hal meg hazánkban, mielőtt megszületett volna. Sokan vannak, akik gondolataikkal szebbé, tartalmasabbá vagy könnyebbé tehetnék munkánkat, az életért való küzdelmünket, az akarat is meg van bennük, hogy eszméiket akár okolás akár továbbfejlesztés és felhasználás céljából szívesen bocsátanák közpredára, de a mai könyvkiadói viszonyok már attól is elveszik a kedvét az eszmék termelőinek, hogy tollat fogjanak a kezükbe és papírra vessék elgondolásaikat, bírálataikat, vagy tapasztalataikat. A tudomány és az irodalom eseményei, a társadalom és a községek élete újabb és újabb megfontolások elé állítják az intéző szerveket és a közvéleményt, de beleszólásuk vagy csak hozzászólásuk is csak a napilapok és folyóiratok szerződtetett vagy meghívott munkatársainak van. Ezek azonban végeredményben a kiadók üzemeinek és vállalatainak a fizetett alkalmazottai, s a legjobb esetben egy zártkörű társaságnak egymást támogató tagjai. A gondolattermelés és eszmeelterjesztés ily módon már iparrá és foglalkozássá lett, s ezekbe a modern céhekbe belejutni nem-céhbelinek — szinte lehetetlen.

A Szabolcs vármegyei Bessenyei Kör elnöksége, nagy anyagi áldozattal megindítja a Szabolcsi Szemle Füzeteinek a sorozatát és amikor a Szabolcsi Szemle már negyedik évfolyamába lép,

HALLGASSON ÖN

meg egy szakképzett világítástechnikust, mielőtt csillárt vásárol, mert a csillár nemcsak üvegárú és nem csak szobadísz, hanem célja is van: hogy a szemet kímélje és gazdaságos világítást szolgáltatson. Forduljon ezért a

„Fulgur” Villamossági és Műszaki Vállalat-hoz

ct.

BRAVER SÁNDOR

Nyiregyháza, Jókai u. 4 Tel.: 415. (Megjegyezhető 4-1 = 5)

**FÉNYKÉPALBUMOKAT,
KÖNYVTÁRI KÖTÉSEKET,
írómappákat, gobelin montirozásokat,**

IZLÉSES kivitelben és **OLCSÓN** készít:

KISS ISTVÁN KÖNYVKÖTŐ

NYIREGYHÁZA

BERCSÉNYI U. 2.

IZSÁK JÓZSEF R. T.

**NYIREGYHÁZAI FIÓKJA
ZRINYI I. UTCA 5 SZÁM.**

L e g o l c s ó b b bevásárlási forrás mindenféle festékek, háztartási, pipere cikkekben, valamint gyümölcsvédő szerekben.

ENERGIA RÁDIÓ

NYIREGYHÁZA

SZAKÜZLET

BETHLEN UTCA 4

RÁDIÓK, GRAMAFÓNOK és LEMEZEK a legnagyobb választékban.
KARÁCSONYI VÁSÁRLÁS ELŐTT TEKINTSE MEG DŰS RAKTÁRUNKAT.
ELŐNYÖS RÉSZLETFIZETÉS!

HOOK KÁLMÁN RÁDIÓLABORATÓRIUM

A MODERNÜL ÁTALAKITOTT „KISKORONA” ÉTTEREM

az úri közönség szórakozó helye

KITŰNŐ KONYHA! Dreher sörök állandó csapolása! FAJBOROK!

Karácsonyi ajándékot

LEBOVITSNÁL VEGYEN!

NYIREGYHÁZA, ZRINYI ILONA UTCA 11

AUTÓ, TRAKTOR ÉS MŰSZAKI KER. VÁLL

KLÓR MIHÁLY

NYIREGYHÁZA. VAY ÁDÁM U. 2. TELEFON: 541.
VULKÁN GUMI ÜZEM

Célszerű KARÁCSONYI AJÁNDÉKOK,

különböző háztartási cikkek, KORCSOLYÁK,
valamint mindennemű vasáru LEGOLCSÓBBAN
beszerezhető:

WIRTSCHAFTER ÁRMIN

VASKERESKEDÉSÉBEN

NYIREGYHÁZA Vay Ádám u. TELEFON: 90.